

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТ**

**ҰСТАЗ ЖӘНЕ МЕКТЕП ДИРЕКТОРЫ
БАКИ ИБРАЕВИЧ МУБАРАКОВТЫҢ
ЕСКЕ АЛУҒА АРНАЛҒАН
«АУЫЛ МЕКТЕПТЕРІН МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ:
ҚҰДЫРЕТІ БИІК МАМАН ЖӘНЕ САПАЛЫ БІЛІМ»
АТТЫ РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ
КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

**МАТЕРИАЛЫ
РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
«МОДЕРНИЗАЦИЯ СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЫ:
ДОСТУПНОСТЬ И КАЧЕСТВО ОБРАЗОВАНИЯ»,
ПОСВЯЩЕННОЙ ПАМЯТИ ПЕДАГОГА
И ДИРЕКТОРА ШКОЛЫ
МУБАРАКОВА БАКИ ИБРАЕВИЧА**

**ПАВЛОДАР
2023**

ӘОЖ 373.5 (574)
КБЖ 74.20 (5Қаз)
А91

Редакция алқасының бас редакторы:

Садықов Е. Т., э.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КеАҚ
Басқарма Төрағасы – Ректор

Жауапты редактор:

Ержанов Н. Т., б.ғ.д., профессор, «Торайғыров университеті» КеАҚ
ғылыми жұмыс және халықаралық ынтымақтастық жөніндегі Басқарма мүшесі-проректоры

Редакция алқасының мүшелері:

Қрықбаева М. С., Исенова Б. К., Мажитова А. Е., Утемисова З. Т.

Жауапты хатшы:

Мажитова А. Е.

А91 «Ауыл мектептерін модернизациялау: құдыреті биік маман және сапалы білім» атты Республикалық ғылыми конференциясының материалдары. – Павлодар : Торайғыров университеті, 2023. – 120 б.

ISBN 978-601-345-467-2

«АУЫЛ МЕКТЕПТЕРІН МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ: ҚҰДЫРЕТІ БИІК МАМАН ЖӘНЕ САПАЛЫ БІЛІМ» атты Республикалық ғылыми конференциясының (10 қараша 2023 жыл) жинағында келесі ғылыми бағыттар бойынша ұсынылған мақалалар енгізілген: Қазіргі ауыл мектептерінің өзекті мәселелері: тәжірибе және болашақтағы дамуы; Қазіргі білім модернизациялау жағдайындағы ауыл мектебі мұғалімінің рөлі; Қазіргі білімдену технологияларының қолжетімділігі мен сапасының кепілі ретінде; Ауыл мектептеріндегі оқу-тәрбие үдерісі модернизациялау мәселелері.

Жинақ көпшілік оқырманға арналады.
Мақала мазмұнына автор жауапты.

ӘОЖ 373.5 (574)
КБЖ 74.20 (5Қаз)

ISBN 978-601-345-467-2

© Торайғыров университеті, 2023

Секция 1
Қазіргі ауыл мектептерінің өзекті мәселелері:
тәжірибе және болашақтағы дамуы
Актуальные проблемы современной сельской школы:
опыт и перспективы развития

**РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ
УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ В СЕЛЬСКИХ ШКОЛАХ
ПОСРЕДСТВОМ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ**

ЖУМАБАЕВА К. М.

магистрант, Торайғыров Университет, г. Павлодар

Информационные технологии (ИТ) относятся к использованию компьютеров, программного обеспечения, сетей, систем хранения данных и других средств для сбора, обработки, хранения и передачи информации. Информационные технологии широко применяются во многих областях, включая бизнес, телекоммуникации, науку, медицину, образование, развлечения и т. д. Они помогают автоматизировать процессы, повышать эффективность работы, обеспечивать безопасность информации, облегчать коммуникацию и деловые взаимодействия. Роль информационных технологий (ИТ) в современном образовании является неотъемлемой и важной. Они играют роль в улучшении процессов обучения и расширении возможностей учащихся и преподавателей.

В современном мире информационные технологии прочно вошли в различные сферы жизни, и образование не является исключением. Сельские школы играют важную роль в образовательной системе, они предоставляют базовые знания и навыки ученикам, проживающим в сельских районах. Однако сельские школы часто сталкиваются с ограниченными ресурсами и возможностями, особенно в сфере научных исследований. Но с прогрессом информационных технологий, сельские школы получили новые шансы для инновационных методов обучения и развития исследовательских умений учащихся старших классов. Благодаря использованию информационных технологий, учащиеся старших классов в сельских школах имеют возможность развивать свои исследовательские умения и получать актуальную информацию для обучения и самообразования.

методы реализации исследовательских навыков учениками на практике:

1) практические исследовательские проекты: учащиеся могут выполнять проекты, связанные с исследованием определенной темы, используя информационные технологии в процессе сбора, обработки и анализа данных. Например, они могут изучать экологические проблемы своего региона и использовать географические информационные системы (ГИС) для анализа данных;

2) интерактивные веб-сайты и онлайн-ресурсы: информационные технологии могут быть использованы для создания интерактивных веб-сайтов и онлайн-ресурсов, которые будут содержать материалы для исследования и самостоятельного обучения. Учащиеся могут использовать эти ресурсы для изучения новых тем и развития своих исследовательских умений;

3) коммуникация и сотрудничество: информационные технологии предоставляют возможность учащимся сотрудничать с другими учащимися и экспертами из разных регионов или стран. Это помогает учащимся расширить свои исследовательские возможности и получить более широкие знания и опыт. Например, они могут создавать проекты совместно с другой школой через виртуальные классы или сети профессионального общения;

4) работа с базами данных и анализ данных: информационные технологии позволяют учащимся работать с большими объемами данных и использовать различные инструменты для анализа этих данных. Учащиеся могут освоить навыки работы с базами данных, таблицами и графиками, что поможет им в проведении своих исследовательских проектов;

5) создание и интеграция мультимедийных материалов: информационные технологии превращают учащихся в активных создателей контента. Они могут создавать мультимедийные презентации, видеоролики, аудиозаписи и другие материалы, которые помогут им показать результаты своих исследований и делиться ими с другими. Применение этих методов в сельских школах позволяет учащимся развивать не только свои исследовательские умения, но и улучшать навыки использования информационных технологий, которые являются важными в современном мире [3. с. 7].

Помимо этих методов, важно создать условия для исследовательской деятельности в сельской школе, такие как наличие научной литературы в библиотеке, доступ к интернет-ресурсам, наличие наставников и специалистов, готовых помочь

и поделиться опытом. Для наличия наставников и специалистов важно развитие навыков педагогов сельских школ в области развития исследовательских умений учеников с использованием информационных технологий, для этого можно предложить следующие методы и подходы:

1 Обучение педагогов. Проведение специальных тренингов, семинаров и курсов повышения квалификации, посвященных использованию ИТ в образовательном процессе. Педагоги должны освоить основные инструменты и приемы работы с компьютером, интернет-ресурсами, электронными учебниками и другими электронными ресурсами.

2 Создание образовательных ресурсов. Помощь педагогам в разработке электронных учебных материалов, интерактивных уроков и заданий, которые способствуют исследовательской деятельности учеников. Можно использовать специальные платформы для создания интерактивных заданий (например, Google Forms или Kahoot) или образовательные геймификационные платформы (например, Classcraft или ClassDojo).

3 Поддержка и менторство. Проведение регулярных консультаций и индивидуальных занятий с педагогами, чтобы помочь им справиться с возникающими трудностями и задачами по применению ИТ в учебном процессе. Менторы могут поделиться своим опытом и практическими навыками, а также помочь педагогам разрабатывать и адаптировать методики обучения исследовательской деятельности с использованием ИТ.

4 Организация сетевого взаимодействия. Педагоги сельских школ могут сотрудничать с коллегами из других школ и педагогических учебных центров через сетевые платформы и видеоконференции. Это позволит им обмениваться опытом и новыми идеями, а также находить поддержку и взаимную помощь в развитии исследовательской деятельности с использованием ИТ.

5 Участие в педагогических проектах и исследованиях. Педагоги могут принимать участие в различных педагогических проектах и исследованиях по внедрению ИТ в образование. Это поможет им получить новые знания и навыки, а также обменяться опытом с другими педагогами, работающими в области развития исследовательских умений учеников при помощи ИТ. Все эти меры должны быть регулярными и систематическими, чтобы педагоги могли постепенно развивать свои навыки и компетенции в

области использования ИТ для развития исследовательских умений учеников в сельских школах [3. с. 5-6].

В заключение, использование информационных технологий в сельских школах позволяет учащимся старших классов развивать свои исследовательские умения. Они получают доступ к широкому массиву информации, учатся критическому мышлению и оценке информации. Они также могут взаимодействовать с другими школами и экспертами, сотрудничать и учиться на практических примерах. Использование информационных технологий в сельских школах помогает подготовить учащихся к современному информационному обществу и развить навыки, необходимые для успешной карьеры и личностного развития. В сельских школах информационные технологии могут сыграть особо важную роль, улучшив доступ к информации и создавая новые возможности для исследовательской работы. Внедрение информационных технологий в образовательный процесс в сельских школах должно быть одним из приоритетов для обеспечения развития исследовательских навыков учащихся и их подготовки к яркому будущему.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Обухов А. Учить учителя// Исследовательская работа школьников. – 2007. – № 3. – с. 3.
- 2 Рождественская И.В. Управление программой интеллектуально-творческого развития личности на основе исследовательской деятельности педагогов и учащихся // Исследовательская работа школьников. – 2007. – № 4. – с. 45.
- 3 Савенков А.И. Подготовка педагога к работе в условиях исследовательского обучения // Исследовательская работа школьников. – 2007. – № 3. – с. 5-7.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОЕКТНОГО ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ В СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЕ

КОЖАНОВА А. Е.

докторант, кафедра «Биологии»,

Павлодарский педагогический университет имени Ә. Марғұлан, г. Павлодар

ХАМЗИНА Ш. Ш.

к.п.н., профессор, кафедра «Географии и химии», Павлодарский педагогический университет имени Ә. Марғұлан, г. Павлодар

БАЙДАЛИНОВА Б. А.

к.б.н., профессор, кафедра «Биологии»,

Павлодарский педагогический университет имени Ә. Марғұлан, г. Павлодар

В настоящее время главной задачей современного школьного обучения является повышение качества образования, что возможно путем раскрытия потенциала каждого ученика. На первом плане стоит проблема не в прочности приобретенных знаний, которые быстро теряют свою актуальность в современном темпе развития наук, сколько в умение учащихся самостоятельно добывать знания, уметь применять их на практике совершенствовать и дополнять.

Актуальные вопросы использования проектного обучения на уроках биологии, которая зарекомендовала себя как один из результативных и эффективных методов обучения, несомненно, способствует мотивации обучающихся к получению знаний по биологии, стремлению к получению результата, формированию способности подбирать необходимый инструментарий для достижения результатов в определенной деятельности.

Целью данной работы заключается в изучении эффективности применения проектных технологий на уроках и внеурочной деятельности по биологии, способствующих повышению мотивации и уровня образования школьников.

В современном образовательном процессе метод проектов занимает одну из лидирующих позиций. Проектный метод позволяет организовать деятельность учащихся не только с опорой на личный опыт, но и развить такие черты характера, как самостоятельность, любознательность, развивать социальные навыки в процессе групповых взаимодействий, приобретать опыт исследовательской деятельности, формировать креативность мышления, интеллектуальные, информационные, коммуникационные навыки. Использование проектных технологий в образовательном пространстве позволяет повысить уровень мотивации и

эффективность учебной деятельности, самостоятельность и инициативность обучающихся [1, с. 25].

Анализ научной и учебно-методической литературы показывает, что применение проектного обучения, является весьма эффективным средством для достижения заявленным требованиям сегодняшней реальности, при организации учебного процесса обучения биологии.

Высшая педагогическая школа Казахстана накопила значительный опыт в научно-методической и практической подготовке будущих учителей для общеобразовательной школы. В последние годы особую актуальность приобрели экологические аспекты в преподавании дисциплин естественнонаучного цикла. Перемены в казахстанском образовании поставили перед организациями образования, осуществляющими подготовку учителей, цель взглянуть на процесс вузовского образования с совершенно новых позиций: уточнить и во многом переосмыслить его цели, содержание, формы и методы обучения.

Проблема подготовки учителей биологии для работы в сельской школе рассматривается нами как часть общей проблемы профессиональной подготовки педагога к практической деятельности.

Практика современной сельской школы подтверждает необходимость подготовки учителя нового типа. Учитель биологии, работающий в сельской школе, конечно же, воплощает в себе черты, которые определяют его профессионализм, но образ жизни, особенности взаимодействия школьников с природой, с сельскохозяйственным производством диктуют иной подход в организации воспитательно-образовательного процесса сельской школы, а, следовательно, необходим иной подход к подготовке к педагогической деятельности студентов в вузе.

Данные требования актуальны для всех педагогов. Однако при подготовке учителя для сельской школы необходимо учитывать условия, в которых ему предстоит работать. Изменившиеся социальные и экономические условия жизни села, возрастание роли сельской школы в жизни общества, в обеспечении психологической и социально-профессиональной готовности выпускников к реформированию сельскохозяйственного производства актуализируют задачу поиска новых подходов к содержанию подготовки учителей для сельской школы, их особого призвания в качестве духовных наставников детей и родителей, культурной миссии сельского учителя [2, с. 72].

Систему подготовки учителя биологии необходимо ориентировать на его творческую работу в сельской школе, на самостоятельное преодоление возникающих трудностей, на стремление к постоянному поиску, дальнейшему самообразованию и самосовершенствованию.

Зачастую проектная деятельность представляет собой взаимодействие учащихся друг с другом и учителем, т.е. коллективную форму деятельности, направленную на осуществление межпредметных связей, получение знаний и умений.

Компетентностный учитель биологии умеет активно использовать полученные личные и профессиональные знания и навыки в практической деятельности. При формировании компетенций учащихся, учебные занятия планируются таким образом, чтобы они способствовали приобретению учащимися навыков самостоятельного поиска ответов на поставленные вопросы, для чего необходимо анализировать факты, обобщать и делать логические выводы. У учащихся должны быть сформированы такие действия как анализ, синтез, абстрагирования, обобщения. Такие действия составляют основу компетентностного подхода в обучении [3, с. 188].

Современного педагога характеризует широта и глубина кругозора, основанного на ясном диалектико-материалистическом мировоззрении и фундаментальных общенаучных знаниях, понимание профессионально-педагогических закономерностей, ее принципов и перспектив развития, умения адекватно применять свои знания и умения на практике.

Одной из задач современного педагога является создание благоприятной обстановки на уроке и внеурочной деятельности, в которой обучающиеся смогут в полной мере реализовать свой учебный, и что немаловажный творческий потенциал. Учащиеся должны чувствовать свою значимость, самостоятельность. При организации деятельности в школе необходимо учитывать индивидуальные особенности ученика. Учитель должен правильно организовать работу на каждом из ее этапов, поддерживая заинтересованность и мотивацию учеников, ненавязчиво контролировать и направлять деятельность в нужное русло [4, с. 30].

Главная особенность сельской школы- это приспособленность ее к сельскохозяйственному производству. Сельские ученики получают навыки внеучебной деятельности; знают основные виды сельскохозяйственных работ, являющиеся их повседневной жизнью и, где они могут быть более успешными, повышается их статус,

Младший школьный возраст изучается как отдельный период онтогенетического развития человека, специфика которого заключается в промежуточном положении между детством и взрослостью. Он включает в себя значительно большую продолжительность жизни. Он начинается в 6–7 лет и заканчивается в 10–11 лет. Е.А. Стебляк предлагает рассматривать младший школьный возраст с точки зрения интересов, которые определяют структуру направленности реакций [3, с. 3]. Например, поведенческие особенности (снижение успеваемости в школе, ухудшение отношений с родителями и т.д.) можно объяснить коренной перестройкой всей системы интересов в этом возрасте. В этот период ребенок проходит большой путь в своем развитии: через внутренние конфликты, внешние волнения, взлеты и падения в отношениях с собой и другими он может обрести чувство идентичности. В этом возрасте у ребенка закладываются основы сознательного поведения, появляется общая направленность в формировании нравственных представлений и социальных отношений.

Младшие школьники, находящиеся на начальных ступенях образования, сталкиваются с множеством изменений и адаптационных вызовов, что делает период начальной школы ключевым в психосоциальном развитии детей [1, с. 10]. Важной частью этого развития является способность справляться с кризисными ситуациями, которые могут возникнуть в различных сферах их жизни. Ведущие позиции начинают занимать общественно полезные действия, искреннее и личностное общение со сверстниками. Именно в младшем школьном возрасте появляются новые мотивы учения, связанные с идеальными, учебными намерениями. Самостоятельное значение имеет связь памяти с умственной деятельностью, с интеллектуальными процессами младшего школьного возраста.

По мере взросления содержание его психической деятельности изменяется в направлении перехода к мышлению в понятиях, более глубоко и всесторонне отражающих связь между событиями действительности. Суть психического развития заключается в развитии его самосознания. Одной из важнейших характеристик, характеризующих личность ребенка, является становление устойчивости самооценки и образа «Я». Черты физического развития могут стать причиной снижения самооценки и самоуважения, что приводит к страху быть неправильно оцененным окружающими. Недостатки внешности (реальные или воображаемые) могут очень болезненно восприниматься, вплоть до низкого самоощущения, даже самоотречения.

В кризисные ситуации младшие школьники испытывают сильную потребность в общении со сверстниками. Ведущим мотивом поведения является стремление найти свое место среди сверстников. Отсутствие такой возможности часто приводит к еще большей социальной дезадаптации и правонарушениям. Оценки сверстников стали играть более важную роль, чем учителя и взрослые. Влияние группы в максимальной степени подтверждает ценности ребенка, если на кону стоит его популярность среди сверстников, он будет сильно переживать [2, с. 3].

Пытаясь найти себя в новой социальной позиции, ребенок стремится перейти от ученической работы к другой сфере социальной значимости. Детское упрямство, негативизм, постоянные обиды, агрессия к окружающим, которые вызывают недовольство значимых взрослых, часто являются эмоциональной реакцией ребенка на неуверенность в себе. Так исследование А. А. Фокина выявило, что кризисные ситуации в жизни младших школьников могут быть связаны с различными аспектами их образовательного и социального опыта [4, с. 6]. Эти ситуации включают в себя и адаптацию к новой школьной среде, конфликты со сверстниками дружеских, семейные конфликты, а также стресс, связанный с учебными предметами, с учителями. Влияние всего выше перечисленного на детей может проявляться в виде эмоциональных и поведенческих изменений, снижения академической успеваемости, а также ухудшения психического здоровья.

Состояние развития ребенка указанного возраста (его биологические, психические, личностные и характерологические особенности) объясняет наличие кризисов, конфликтов, трудностей в адаптации к социальной среде. Ребенок, который не сумел благополучно преодолеть новый этап своего психосоциального развития, чье поведение не соответствует общепринятым нормам, получает статус «трудного». Особенно это касается учеников с антисоциальным поведением. Ниже приведу факторы риска:

- физическая слабость;
- особенности развития характера;
- отсутствие навыков общения;
- некомфортная внешняя социальная среда.

Из всего сказанного следует что, главной особенностью детей в этом возрасте является личностная неустойчивость. Многие дети сильно нервничают из-за своего физического состояния или внешнего вида, винят себя в неудачах. Эти чувства часто носят

неосознанный характер и приводят к напряжению, с которым детям трудно справиться. На этом фоне любые внешние трудности воспринимаются особенно трагично. Поэтому родителям следует обращать внимание на возрастное развитие ребенка, чтобы не пропустить первые признаки кризиса. Родители и лица их заменяющие должны серьезно относиться к индивидуальным темпам развития ребенка.

В заключении необходимо отметить, что исследование рассмотренных ситуаций в жизни учащихся начальной школы подчеркивает необходимость более глубокого изучения и понимания, а также эффективной поддержки детей на данном этапе их развития. Из вышесказанного видно, что младший школьный возраст - это период активного становления личности, возвращения социального опыта через ее личную активность по изменению своей личности, формирования «Я». Центральным новообразованием личности в этот период является формирование чувства взрослости, развитие самосознания. Поэтому изучение тревожных и кризисных ситуаций в жизни указанной возрастной категории школьников имеет высокую значимость в современном образовательном и социальном контексте. Понимание и правильное управление такими ситуациями будет способствовать здоровому психологическому развитию детей и созданию более комфортных условий для их обучения и социальной адаптации.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Ботов К.А.Проблеме разработки структуры и содержания понятия о готовности младших школьников к поведению в чрезвычайных ситуациях // Проблемы современного педагогического образования. - 2023. - 79-1.
- 2 Калинина Н.В. Трудные жизненные ситуации с позиции современных школьников: содержание и преодоление // Акмеология образования. Психология развития. -2013. - 3.
- 3 Стебляк Е.А. Восприятие и понимание трудных и кризисных ситуаций в жизни детей // Вестник Омского государственного педагогического университета. Гуманитарные исследования. - 2014. – 3 (3).
- 4 Фокина А.А. Проблемы формирования позитивного отношения к жизни у детей младшего школьного возраста // Таврический научный обозреватель. - 2016. - 1-1(6).

СОВРЕМЕННАЯ СЕЛЬСКАЯ ШКОЛА КАК БАЗОВЫЙ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ ГОСУДАРСТВА

ШАРИПОВА А. К.

старший преподаватель, Торайгыров университет, г. Павлодар

КОНОВАЛЕНКО А. В.

учитель биологии, СОШ с гимназическими классами,
Щербактинский район, Павлодарская область

Социально-экономическое, политическое и культурное развитие любой страны неразрывно связано с развитием образования, можно даже сказать, что образование является платформой для будущего процветания страны.

Сельскохозяйственный сектор экономики требует неуклонного развития новых знаний и технологий, которые необходимы здесь и сейчас. Трудно переоценить роль сельского хозяйства в экономике. Сельское хозяйство – одно из важнейших направлений в мировой экономике, оно представлено такими отраслями, как земледелие, животноводство, рыболовство, лесное хозяйство, промыслы, которые связаны с выращиванием, сбором, добычей растительных и животных ресурсов. В мировом сельском хозяйстве занято большое количество экономически активного населения.

Как писал древнегреческий учёный Ксенофонт: «...сельское хозяйство является матерью и кормильцем всех других ремёсел. Когда сельское хозяйство хорошо управляется, то и все другие ремёсла процветают, но когда на сельское хозяйство не обращают должного внимания, все другие ремёсла приходят в упадок» [4, с. 24]. Данное высказывание не потеряло своей актуальности и в настоящее время.

Именно через образование сельской школы государство вынуждено решить вопросы возрождения и развития агропромышленного сектора экономики, поэтому сельская школа имеет столь высокий статус для государства. Она является одним из базовых социальных институтов государства по воспроизводству профессиональных кадров для села.

На современном этапе развития казахстанского социума главной прагматической целью образования является повышение конкурентоспособности выпускников школ, особенно сельских школ на рынках труда.

Содержание учебно-воспитательного процесса сельской школы может быть систематизировано и реализовано по следующим направлениям:

- культура сельскохозяйственного производства с основами менеджмента и опытно-экспериментальной работой на земле;
- социализации личности сельского школьника через развитие партнерских отношений с производственно-технической средой;
- направление охраны здоровья и формирования потребности в здоровом образе жизни;
- экологическое направление работы;
- художественно-эстетический компонент содержания образовательной среды;
- направление народной педагогики и краеведения [1, с. 9].

При этом ведущей является социальная цель, поскольку вся система дидактических закономерностей отражает формирование социально важных, стержневых качеств выпускника.

Таковыми качествами личности выпускника сельской школы являются мобильность, компетентность, способность к саморазвитию и самоопределению, психологическая готовность жить и работать в сельском социуме, у себя на малой родине.

Сельская школа – сложное понятие, которым обозначаются различные по типам и видам деятельности, условиям функционирования средние школы в сельской местности. Однако необходимо учесть, что по сравнению с Россией в Казахстане сравнительно мало типовых различий сельских образовательных школ. В основном они делятся по наполняемости контингента учащихся: полнокомплектные и малокомплектные. Причем малокомплектные школы в настоящее время составляют от 40 до 70 % от количества сельских школ в зависимости от региона Казахстана. Элитных и специализированных гимназий и лицеев в сельской местности очень мало и они не определяют ее особенности.

Особенностью сельской школы является то, что она может успешно функционировать и развиваться только при непосредственном участии и поддержке всего населения, всех поколений жителей села: особенно велика роль в казахском ауле старшего поколения.

Также сама школа для сельского человека имеет важную значимую роль в его жизни. Сельская школа имеет достаточно высокий статус в социуме, которое определяется многими факторами, главным из которых является многоаспектность ее миссии в обществе:

1) она организатор социально-педагогической, культуросозидающей работы не только с детьми, но и с родителями, и, особенно, с сельской рабочей молодежью;

2) она инициатор социального воспитания, возрождающего и развивающего принципы казахской народной этнопедагогике;

3) она базовое звено воспитания будущих работников сельского хозяйства: земледельцев, фермеров, животноводов, а также сельской интеллигенции. Сельская интеллигенция это особая категория, достаточно много значащая для развития и функционирования сельского социума [5, с. 35].

Именно, школа сегодня определяет весь спектр жизнеобеспечивающей инфраструктуры села:

- экономическую, так как является кузницей кадров для села, ибо редкий городской житель выберет сельскохозяйственную профессию и поедет работать в село, по своей ментальности он отличается от сельчан;

- демографическую инфраструктуру, так как закрепляет население на селе; жива школа, а жить она сможет только при поддержке государства - жив и казахский аул! Сельское население на 90 % люди коренной национальности;

- образовательную инфраструктуру, так как чаще всего школа единственное учебное заведение на селе;

- культуросозидающую роль, так как сосредотачивает в своем составе большую долю сельской интеллигенции и является центром культуры и информации на селе;

- нравственную роль, так как является духовным очагом жизни села;

- организационную роль, так как все общественные, государственные, политические акции, народные праздники, соревнования, конкурсы, выборы осуществляются через школу. При этом используются человеческие, культурные потенциалы и другие ресурсы школы.

В разных регионах сельские школы существенно различаются друг от друга. Современная сельская школа является элементом, составной частью более общей социальной и государственной и региональной образовательной системы. При всех региональных, социальноэкономических и природно-технических различиях имеют место общие признаки, характеристики сельской школы.

Для выделения качественных характеристик сельской школы использовались некоторые выводы и данные из казахстанских

и российских педагогических исследований по теме «сельская школа» Е. А. Ушурова, М. П. Гурьяновой, К. Т. Токтаровой, Г. З. Адильгазиновой, Е. Бондаревской, П. Пивненко и др. [2, с. 12].

Качественные характеристики сельской школы, во-первых, определяют ее устойчивость и уникальность, во-вторых, обуславливают ее внутреннюю противоречивость.

К наиболее существенным качественным характеристикам сельской школы относятся нижеследующие:

1) отсутствие типового многообразия, вариативности сельских школ в Казахстане, так как по данным Министерства образования и науки Республики Казахстан только до 6,7 % школ нового типа расположены в сельской местности;

2) сельская местность Казахстан в настоящее время отличается многообразием сельских населенных пунктов;

3) численность детского населения в них предопределяет наполняемость школы и, соответственно, ее тип: полнокомплектная и малокомплектная с численностью учащихся от 70 до 10–15 человек;

4) малочисленность учащихся в школах и классах, к сожалению, порождает такое явление, как психологическая монотомия, и требует внедрения в учебно-воспитательный процесс инновационных, интерактивных, индивидуальных, групповых, игровых педагогических технологий в обучении и развитии;

5) имеются школы начальные, полные, основные. Разбросанные на большой территории сельские школы функционируют в разных социальных, пространственно-территориальных, географических, хозяйственных условиях жизнеобеспечения;

6) недостаточная укомплектованность педагогическими кадрами многих сельских школ. Большая текучесть кадров – молодых специалистов всегда были самым уязвимым звеном сельской школы, эта проблема всегда вносила нестабильность в ее работу: любое звено образовательного процесса может в одночасье разрушиться по причине отъезда только одного учителя.

7) малочисленность учащихся порождает и такое явление в современной сельской школе, как учитель-многопредметник.

К сожалению, вузы Казахстана в настоящее время перешли к трехуровневому высшему профессиональному образованию (бакалавриат – магистратура – докторантура) и готовят бакалавров по одной узкой специальности, что добавило трудностей сельской школе. В связи с этим было бы уместней подготовка для сельских школ учителей-предметников со смежными специальностями:

физика и математика, математика и информатика, химия и биология, история и филология и т.д. [3, с. 5].

Социологические исследования выявили прямую взаимосвязь развития личности обучающихся сельских школ от ее места расположения и социальноэкономических условий жизни населения. Таким образом, чем ближе располагается школа к городу, тем больше у нее возможностей для интеграции детей в социальную и культурную жизнь общества, успешней будет решаться проблема кадрового обеспечения, тесней будут профессиональные контакты работников школы со специалистами аналогичного профиля, свободней доступ к новейшей информации, культурным объектам города.

Чем отдаленнее населенный пункт, тем возможности школы и учителей сужаются, что, в конечном счете отрицательно скажется на общем развитии учащихся.

Проблемы развития сельской школы в основном зависят от уровня кадрового и материально-технического обеспечения, недостаточной развитости коммуникаций и транспортных средств, неравных (по сравнению с городом) образовательных возможностях сельских школьников.

В целом, причины развития и стагнации сельской школы систематизированы в следующем:

1. К основным причинам развития сельской школы относятся:
 - соблюдение народных традиций и нравственных устоев;
 - консервативный принцип как жизненная устойчивость;
 - индивидуальный и дифференцированный методы обучения в малочисленных классах;
 - семейственность во взаимодействии учителей, учащихся, родителей;
 - более ранне наступление взросления сельских обучающихся, а также ответственности за ведение домашнего хозяйства.
2. К основным причинам стагнации сельской школы относятся:
 - недостаточная образованность родителей;
 - косность, консерватизм как тормоз нововведений;
 - отсутствие или недостаточная соревновательность учащихся в малокомплектных классах;
 - семейственность во взаимодействии учителей, учащихся, родителей;
 - нехватка времени и внимание к учебе вследствие занятием домашним хозяйством.

В таких условиях возрастает роль сельской школы в возрождении социума. И как показывает наш опыт, потенциал школы в этом отношении, велик, а используется очень слабо.

Актуальность проблемы создания оптимальных стартовых условий для полноценного развития личности учащихся сельских школ ориентирует реформирующуюся образовательную систему на решение важной задачи социально-экономического, социальнополитического характера: обеспечение устойчивого развития системы образования на селе и, прежде всего, сельской школы как социального института, дающего базовое общее среднее образование более 40 % детей республики.

Сельская школа является фактором стабильности, социального, экономического и культурного развития не только аграрного сектора, но и всего региона. Массовая сельская школа, отброшенная в результате тяжелого социально-экономического кризиса назад, сегодня не в состоянии обеспечить своим выпускникам высокий уровень образования, позволяющий им конкурировать с городскими школьниками.

Вместе с тем современная жизнь предъявляет к выпускникам сельских школ качественно иные требования. Она определяет необходимость быть конкурентоспособными на рынке труда, обладать высокой социальной мобильностью, функциональной грамотностью и ответственностью, способностью принимать важные самостоятельные решения экономического, юридического и нравственного характера.

Решение названных выше инновационных по своей сути проблем позволит рассмотреть процесс модернизации сельского образования в качестве общегосударственной задачи, а не только как ведомственный проект.

ЛИТЕРАТУРА

1 Аппарбекова Н. И. Социально-философский анализ образовательных стратегий в Республике Казахстан: Автореф. дис. канд. философ, наук: 09 00 01. – Алматы: Каз.НУ им. аль-Фараби, 2004. – 29 с.

2 Ахаев Н. В. Индивидуализация процесса обучения как фактор развития личности учащихся в условиях сельской школы: Дисс.... канд. пед. наук. – Омск, 2000. – 186 с.

3 Ахметова, Б. С. Малокомплектные школы за рубежом и в Казахстане: опыт и перспективы / Б. С. Ахметова, Г. С. Кудайберген,

Х. Т. Тулеубаева // Инновации в образовании: поиски и решения: Сборник материалов II-ой международной научно-практической конференции. Том I. – Астана: Уральский государственный педагогический университет, 2015. – С. 612 – 614.

4 Нурумжанова К. А., Ахметова Г. К. Инновационно-стратегическая модернизация современной сельской школы Казахстана: монография / К. А. Нурумжанова, Г. К. Ахметова. – Павлодар: Кереку, 2015. – 177 с.

5 Понер Л. В., Сартакова Е. Е. Формирование современных образовательных моделей образовательных учреждений как механизм модернизации сельских школ // Материалы междунар. конференции студентов, аспирантов и молодых ученых «Наука и образование» в 6 т. – Том III : Педагогика и психология. – Томск: Издательство Томского государственного педагогического университета, 2011. – 264 с.

Секция 2

**Қазіргі білім модернизациялау жағдайындағы
ауыл мектебі мұғалімінің рөлі
Роль учителя сельской школы в условиях
модернизации современного образования**

**ЖАҢҒЫРТУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ АУЫЛ МЕКТЕБІ
МҰҒАЛІМІНІҢ РӨЛІ**

ХАЙСА А. Х.

педагогика ғылымдарының магистрі, мұғалім,
Ы. Алтынсарин атындағы қазақ орта мектебі, Ақсу қ.

Мақалада ауыл мектебі мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін дамыту мәселелері түсіндіріледі. Ауылдық білім берудің күйі мен даму болашағы қазіргі таңда әлемнің көптеген елдерінде мемлекет пен қоғамның назарында болып, ғалымдардың пікірталас нысан асына айналады.

Заманауи ауыл мектебі – оқу – тәрбие үрдісіндегі ерекше құбылыс. Соңғы онжылдықтарда әлемдік қоғамдастықтағы әлеуметтік саланың, оның ішінде ауыл мектептерінің инновациялық дамуына ықпал еткен әлеуметтік-экономикалық қызметті – цифрландыру болып есептеледі [1, 248 б.].

Жаңғырту, ғаламшардағы жалпы адамзат үшін де, осы ғаламшарда үйлесімді болуға ұмтылатын жеке тұлға үшін де қажет. Қоғамның қазіргі жағдайы оның әлеуметтік – мәдени дамудың жаңа, жоғары деңгейіне өтуімен сипатталады. Демек, әлеуметтік-мәдени құрамдас – білім беруді, экономиканы, бизнесті, сонымен қатар, елді жаңғырту процесінде басты рөл атқарады.

Мұндай «біріктірілген жаңғырту» еліміздің қауіпсіздігі мен бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ете алады. Бұл мақалада ауыл мектебінің заманауи моделі, ауылдық білім беру ұйымдарының дамуына жаңаша көзқарас ретінде ұсынылып, оның тәсілі мен әдістеріне теориялық негіздеме берілген. Заманауи үлгі білім беру үдерісінің субъектілерінің дамуына айтарлықтай әсер етеді, олардың перспективалық қызметі ауылдық аумақтардың дамуына қамтамасыз етеді.

Түйін сөздер: ауыл мектебі, кәсіби құзыреттілік, шығармашылық даму, ауыл мұғалімі, мотивация, жаңашылдық.

Мектептегі ең басты құбылыс, ең ғибратты пән, оқушыға ең жанды үлгі ол – ұстаз. Ол оқытудың тұлғаланған әдісі, тәрбиелік принциптің нақты көрінісі. А. Дистервег қоғамда мұғалімнің рөлі мен тұлғасына әрқашан үлкен көңіл бөлінетінін алға тартқан.

Мұғалім мамандығы қазір әлемдегі ең маңызды мамандықтардың бірі болып табылады. Өйткені, мұғалім – қоғамдағы басты тұлға. Бала тәрбиесі мен білімі, демек, бүкіл елдің болашағы ұстазға, оның тұлғасына байланысты.

Мұғалімнің рөлі – нақты педагогикалық жағдайда қажетті іс-әрекеттер туралы қабылдауымен айқындалатын мұғалімнің кәсіби мінез-құлқына қойылатын нормативтік талаптардың жиынтығы. Қазіргі заман мұғалімінің білім беруді жаңарту үдерісіндегі рөлі барған сайын жан-жақты бола түсуде, себебі, жағашыл талаптарға байланысты ол білім жүргізуші, психолог, тәлімгер, қорғаушы, ұйымдастырушы болуы керек.

Заманауи мұғалім – ішінара психолог, әдіскер, тәлімгер, пәндік дағдыларды үйрететін және тәрбие жұмысын жүргізетін тұлға.

Мұғалімнің маңызды мақсаты – ол дағдыларды дамытуға көмектеседі, маңызды білімді жеткізеді және оқушыларды дамытуға ынталандырады, қажетті тапсырманы орындау барысында мұғалім, жанашырлық танытып, шыдамды және объективті болуы керек, оқушылардың іс-әрекеті мен сөздеріне түсіністікпен қарау керек. Мұғалім жұмысында көшбасшылық қабілеттер мен зейінді сақтау және оқуға шығармашылық тәсілді қолдану қабілеті де маңызды [1, 248 б.].

Әлемде білім беруді жаңғырту қажеттілігін одан әрі әлеуметтік-экономикалық прогрес үшін шешуге тиіс басым міндеттердің бірі ретінде қарастырады.

Бұл санға қазіргі таңда дүниежүзілік қоғамдастық нарықтық экономикасы бар мемлекет ретінде танылған Қазақстан Республикасы да бар. Бүгінде еліміз әлемдік өркениетке интеграциялануда және жаңа озық технологияларды белсенді қолдануда.

Қазақстанда болып жатқан өзгерістер заманауи ақпараттық-педагогикалық технологияларға негізделген білім берудің жаңа моделін жобалау және енгізу үдерісіне әкелді. Бұл мәселені шешуде жалпы орта білім беру жүйесін жаңғырту, ұлттық білім беруді реформалаудың басым мақсаттары ерекше орын алады, өйткені жалпы білім беретін мектептің тиімділігі кез келген елдің даму дәрежесінің маңызды көрсеткіші болып табылады.

Білім беру жүйесін оның кейіннен дүниежүзілік білім беру кеңістігіне интеграциялануымен жаңғырту республикада осы процестің заңнамалық және нормативтік-құқықтық базасын қамтамасыз етуден басталды. Оны жүзеге асырудың құқықтық негізі «Білім туралы» бірінші заң болды, ол «Жоғары білім туралы» заңның және республикадағы оқу процесінің барлық үлгілік ережелерін дайындауға негіз болды [2, 109 б.].

Қазақстан Республикасында соңғы жылдары жүзеге асырылған білім беру жүйесін жаңғырту, оның әлемдік білім кеңістігіне интеграциялануы және халықаралық білім беру стандарттарына жақындату мақсатында жүзеге асырылуда. Қазақстандық білім мен ғылым жүйесін жаңғыртудың қазіргі кезеңі әрбір азаматқа сапалы мектепке дейінгі тәрбие мен мектептегі білім берудің қолжетімділігін, колледжде және университетте жаңа кәсіби дағдыларды меңгеру мүмкіндігін, ғылыми-зерттеу және шығармашылық құзыреттіліктерін дамытуды қамтиды.

Мектептерді жаңғыртуда басты рөл – сыни ойлау, шығармашылық, эмоционалды интеллект басты орын алады. Сондықтан білім беру жүйесі белсенді, шығармашыл, сыни, аналитикалық ойлау қабілеті бар, белгілі бір мәселелерді шеше алатын, өзгерістерге тез бейімделетін, шығармашыл тұлғаларды дайындауға басты назар аударуы керек. Функционалдық және IT-сауаттылық, ағылшын тілін білу және жоғары моральдық азаматтық жетілу де маңызды, сонымен қатар, ата-ананы құрметтейтін, Отанын сүйетін, мәдениеті мен тарихын білетін және дамытатын, ел бірлігін сақтайтын, толерантты және халықтар достығын нығайтатын, еңбекті сүйетін, рухани бай тұлғаны тәрбиелеу орта білім беру жүйесінің басты міндеті болуы керек.

Мектеп қоғамдағы өзгерістерге ерекше көңіл бөледі. Мұғалім – мектептегі басты тұлға. Қоғам өзгеруде, талаптар өзгеруде. Мұғалім де өзгереді. Ол жаңа мазмұнды, жаңа жұмыс әдістерін меңгеруді ғана емес, сонымен қатар жаңа оқу процесіндегі жаңашыл жағдайда жұмыс істеуге дайын болуы керек.

Бүгінгі таңда біз қоғам мұғалімнің кәсіби құзыреттілігіне жаңа талаптар қойылып, қазіргі мектеп мұғалімі әртүрлі функцияларды атқаратын жағдайда өмір сүріп жатырмыз: ол сабақ кезінде де, сабақтан тыс жұмыстарда да оқушылар үшін білім көзі болып табылады.

Бүгінгі мұғалімнің міндеті – мектеп оқушыларына білімді қалай меңгеруге, оқушылардың оқу іс-әрекетін, ойлауын қалыптастыруға

үйрету. Баланы ақыл-ой әрекетіне үйрететін, оның жеке тұлғасының интеллектуалдық және адамгершілік қалыптасуына атсалысатын да мұғалім [4, б. 8–10].

Мұғалім ауыл мектебін жаңғырту оқу-тәрбие процесінде:

- Жұмыстың жеке және топтық түрлерін жиі ұйымдастырады;
- Білім алушыларды рефлексиялық әрекетті жүзеге асыруға жүйелі түрде үйретеді;
- Оқушылардың белсенділік дәрежесін арттыратын оқытудың әртүрлі формаларын, әдістері мен тәсілдерін қолданады;
- Әрбір оқушының нақты үлгерімін бағалауға ұмтылу, ынталандыру және қолдау;
- Сабақтың метапәндік және пәндік мақсаттарын жоспарлайды, сонымен қатар оқушыларды диалог жүргізуге, сұрақ қоюға және т.б. үйретеді;
- Балалардың өмірін қорғауды және денсаулығын нығайтуды қамтамасыз етеді.

Мектептерді жаңғырту барысында мұғалімнің жаңа рөлдері пайда болы, олар:

- педагог-кеңесші: балаға мәселені шешу жолдарын табуға көмектеседі;
- оқытушы-модератор: оқушының потенциалдық шығармашылық мүмкіндіктерін және оның қабілеттерін ашады;
- оқытушы-тьютор: оқушыға педагогикалық қолдау көрсетеді;
- педагог-психолог: өз жұмысында баланың жас және жеке психологиялық ерекшеліктерін ескереді. Сондықтан да мұғалім, өзінің сезімін, темпераментін басқара білуі, балаларға үлгі болуы керек - өйткені ол өзінің эмоциялары мен адамдарға деген көзқарасының әртүрлі көріністері арқылы шәкірттеріне жоғары адамгершілік туралы шынайы ғылымды жеткізеді.
- балаларды табысты оқыту, дамыту және тәрбиелеу үшін педагогикалық жағдайлар жасайды.

Заманауи білім беру – бұл мұғалім мен оқушының бірлескен қызметі. Оқытушы мен оқушы оқу үрдісінің серіктесі болып табылады. Заманауи сабақ оқушының белсенді жұмыс элементтерінің болуымен ерекшеленеді.

Мұғалімнің міндеті – оқу үдерісіне пайдалы жағдай жасау, ата-аналарға педагогикалық қолдау көрсету, отбасы мен мектептің тәрбиелік ықпалын реттеу мен үйлестіруді жүзеге асырады, сонымен қатар, мектеп пен отбасының жақын араласуымен үйлесімді дамыған тұлғаны тәрбиелейді.

Ендеше, қазіргі таңда, мектепті жаңғыртуда, өз іс-әрекетінің мазмұнын сыни тұрғыдан, шығармашылықпен дамытып, ғылыми жетістіктер мен педагогикалық тәжірибені қолдана алатын мұғалімге деген қажеттілік артты. Қазіргі таңда бізге экономикалық және әлеуметтік жаңғырту сұраныстарына жауап беретін жаңа формация мұғалімі қажет.

Шексіз кішкентай әлем бар, шексіз үлкен әлем бар. Шексіз күрделі әлем бар, ол – Білім әлемі [6, б. 8–10].

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Қазақстандағы орта білім: жағдайы және болашағы. – Астана: Ұлттық білім академиясы. Ы. Алтынсарина, 2015. – 248 б.
- 2 Қазақстан Республикасының Білім және ғылымды дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы. 27 желтоқсандағы Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы. 2019 жылғы № 988.
- 3 «Қазақстан Республикасындағы білім» заңнамалық актілер жинағы. – Алматы: РОНД, 2003. – 109 б.
- 4 М. В. Жернакова Роль и миссия учителя в современном образовательном процессе // Молодой ученый. – 2015. – №10.1. – С. 8–10.
- 5 В. М. Лизинский Изменение функций современного учителя [Текст]
- 6 В. М. Лизинский // Педагогический Вестник. – 2010. – №2. – С. 8–10.

АУЫЛ МЕКТЕБІ МҰҒАЛІМІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ БІЛІМ БЕРУДІ ЖАҢҒЫРТУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ КӘСІБИ ҰТҚЫРЛЫҚТЫҢ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ҚҰРАМДАС БӨЛІГІ РЕТІНДЕ

ШАРИПОВА А. К.
аға оқытушы, Торайғыров университеті, Павлодар қ.
ҚАБДРАШИТ Б. Н.
Шарбақты ЖОББМ, Аққулы ауданы, Павлодар облысы

Әлемдегі жаһандану мен интеграцияның заманауи процестері адамдарды әлеуметтік және өндірістік кеңістіктегі болып жатқан өзгерістерге тез әрекет етуге, өзгермелі жағдайларға бейімделуге, әртүрлі деңгейдегі жүйелер және субъектілермен мәдени және

әлеуметтік қатынастарды икемді түрде құруға дайын болуға мәжбүр етеді. Жұмыс белсенділігін оңтайландыру және ақпараттың көбеюі өз білімдерін жедел өзгерту мүмкіндігін талап етеді. Кәсіби стандарттарға қойылатын талаптардың үнемі өзгеріп отыруы қызметкерді немесе жұмысшыны тұрғылықты жеріне қарамастан өзінің білім деңгейін және құзыреттілігін үнемі арттыруға, жұмыс орнын, мамандығын немесе тұрғылықты жерін өзгертуге мәжбүрлейді. Басқаша айтқанда, маңызды нәтижелерге қол жеткізу және сұранысқа ие болу үшін заманауи адам белгілі бір жеке қасиеттерге ие болуы керек – қозғалыста, кез келген өзгерістерге дайын болуы, жаңа жағдайларға тез және тиімді бейімделуі, яғни мобильді болуы [1, б. 72].

Алайда, іс жүзінде мұндай қасиеттерді әр адам өз бойында тез дамыта бермейді. Демек, қазіргі тез өзгеріп жатқан әлемде ерекше жеке сапа ретінде ұтқырлықты қалыптастыру арқылы адамның өмірге мақсатты дайындығын қалыптастыру міндеті өзекті және әлеуметтік маңызды болып отыр.

Ұтқырлық түсінігі (французша *mobile*, латынша *mobilis* – мобильді, тез және жылдам қозғалуға, әрекетке қабілетті) көп қырлы және ғылыми орта өкілдерінің үлкен қызығушылығын тудырады.

Осылайша, субъективті және объективті ұтқырлық мәселелері бойынша көзқарастарды қарастыру кезінде философтар аксиологиялық динамика (М. Шеллер); марксизм (К. Маркс, Т. Парсонс); шығармашылық эволюция (А. Бергсон, А. Тойнби); персонализм (Дж. Маритен, Э. Мунье); философиялық антропология (К. Левит), неопозитивизм (П. А. Сорокин) позицияларынан ұтқырлық мәселесіне ерекше назар аударады.

Ұтқырлықтың толық және жан-жақты сипаттамасын П. А. Сорокин ұсынған болатын. Ол әлеуметтік ұтқырлық теориясының негізін қалаушылардың бірі болып табылады. Әлеуметтік ұтқырлықты «жеке адамның немесе әлеуметтік объектінің, құндылықтың, яғни адаммен жасалған және модификацияланған барлық нәрсенің бір әлеуметтік ұстанымнан екіншісіне ауысуы» деп қарастырды [9, б. 56].

Ұтқырлықты тұлғалық сапа ретінде түсіну қазіргі педагогика мен психологияда да қарастырылады. Оны психологиялық-педагогикалық әдебиеттерінің әлеуметтік-кәсіби проблемасын зерттеу барысында алғышарттары ретінде қарастырған ұлы зерттеушілердің еңбектерінен көруге болады: А. И. Архангельский, Ю. И. Калиновский, И. В. Никулина, С. Л. Яковлева, Л. Н. Лесохина және де т. б.

Түрлі әлеуметтік-экономикалық (әлеуметтану, демография, экономика және т. б. сияқты) ғылым бағыттары ұтқырлықты өз

тұрғысынан әр түрлі түсіндіреді, бірақ қазіргі заманда тік және көлденең, топтық және жеке ұтқырлық үлкен танымалдылыққа ие; сондай-ақ еңбек, кәсіби және мәдени ұтқырлыққа да ерекше назар аударуда. Сондықтан, ғылыми пікірлердің әр түрлілігі осы саладағы зерттеулермен ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік процестердің динамикасының өсуімен қоғамның дамуымен да байланысты болғандықтан, адамдардың ұтқырлығының өсуіне ықпалды болды.

Сонымен мұғалімнің ұтқырлығы дегеніміз не? Педагогикалық ғылымдарда «мұғалімнің кәсіби ұтқырлығы» құбылысын түсінуде қазіргі заман ғалымдары (А. К. Маркова, М. М. Абдуллаева, Э. Ф. Зеер және т. б.) «мұғалім кәсіби құзыреттілігінің ең жоғары деңгейі ретінде оның әлеуеттілі, білім беру барысында білім алушылардың жан-жақтылығын, функционалдылығын оңтайландыру, адамның әлеуметтік ортаға икемді бейімделуін қалыптастыру» деп санаған [1, б. 76].

Т. Е. Исаеваның көзқарасы бойынша мұғалімнің құзыреттілігі «адамның кәсіби-жеке білімі, қасиеттері мен дағдылары, қоршаған ортамен адамгершілік-құндылық қатынастарымен біріктірілген, еңбекке шығармашылық жағынан жақындап, әрқашан жеке және кәсіби жетілуге үнемі назар аударады» деген [3, б. 59].

Осылайша біз осы екі ұғым «мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі» және «мұғалімнің кәсіби ұтқырлығы» бір бірімен тығыз байланысты, сонымен қатар мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін кәсіби ұтқырлықтың құрылымдық құрамдас бөлігі деп те қарастыра аламыз. Зерттеу барысында біз ауылдық мекендегі мұғалімнің тұрғысынан осы ұғымдарды қамтуға аса назар аударамыз.

Сонымен ауыл мектебінің ерекшелігі неде? Ауылдық жерлердегі оқу-тәрбие процесінің қалалық оқу орындарымен салыстырғанда өзіндік ерекшеліктері бар екені бәрімізге мәлім. Объективті және субъективті себептерге байланысты бұл процестің мазмұны мен ұйымдастырылуы ауыл мұғалімінің жұмыс атқаруы мен кәсіби қызметінің ерекшелігі анықтайды. Оқу-тәрбие процесін іске асыру үшін, әдетте, ауылшаруашылық өмірі де жеткілікті болып саналы. Бұл объективтілікке жатады, себебі, ауылшаруашылық өмірі табиғатпен қарым-қатынаста болады. Білім алушылар жаратылыстану-ғылыми білімді, экологиялық мәдениетті қалыптастыруды, қоршаған ортаға, табиғатқа ұқыпты қарауды терең білім тәжірибе жүзінде меңгереді. Сондай-ақ, өз ауласында, мектеп жанындағы оқу-тәжірибелік алаңда еңбек тәрбиесін дамытады, ол физикалық дамуға және денені шынықтыру белсенділігіне әкеледі. Бұның барлығы жауапкершілікті қалыптастыруға зор ықпал етеді [6, б. 47].

Ауылдық жерлердегі мұғалімнің қызметі біраз артықшылықтарға ие:

- халық педагогикасының дәстүрі;
- білім алушылардың өмірі, олардың ата-анасы жайлы мәлімет, тұрмыстық жағдайлары, әлеуметтік ортасы және де т. б. туралы жеке мәліметтердің жарамдылығы;
- тәжірибелі-білікті мұғалімдердің беделі, салт дәстүрге жақындығы, қоғамдық пікірдің күші;
- білім алушыларды шаруашылыққа және өмірлік проблемаларды шешуде алғышарттарын салу.

Алайда, ауылдық жерлердің білім беру аймағында бірқатар мәселелер бар. Әлеуметтік ортаның тұйықтығы, оқушылардың әлеуметтік жағынан шектелуі оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруда көп қиындықтар туғызады. Бұл мәселе мектептегі оқу-тәрбие процесін реттеп, білім алушыларды қоршаған ортамен, әлеуметтік және мәдени іс-шараларға белсенді қатыстыру болып табылады.

Сондай-ақ, білім алушылардың оқу-тәрбие процестарын қиындататын мәселелердің бірі, ол мұғалімдердің және оқу орындарының аздығы, сонымен қатар, ауылдық мектептердің толық қамтылмағандығы. Қалалық және ауылдық мектептердің басты айырмашылығы қызмет көрсету аймағы өте кең, бірақ білім алушылардың оқу және сабақтан тыс сабақтарға қатысу мәселесі туындайды. Әрдайым демографиялық өзгерістер болып жатқасын шағын жинақталған мектептердің өсуіне алып келеді, бұл жағдай мұғалімге де, оқушыға да қиындықтар туғызады. Себебі мұндай жағдайда балаларды оқыту мен тәрбиелеудің ерекше стратегиясы мен тәжірибесі әзірленгендіктен, білім беру процесін ұйымдастыру жағынан өз тиімтілігін жоғалтады [10, б. 40].

Ауыл мектептерінің аздығы бір жағынан білім алушыларға жеке оқытуға мүмкіндік береді және ақпараттық, әлеуметтік, эмоционалдық қарым-қатынасын шектейді, екінші жағынан білімді игерудегі бәсекелестікті тежейді. Сыныпта бала аз болғандықтан оқушылардың жеке қасиеттерін, соның ішінде ұйымдастырушылық, көшбасшылық қабілеттердің қалыптастыруда жиі қиындықтар туғызады. Осындай жағдайларда мұғалімнің рөлі ерекше болады. Ол ауылдың әлеуметтік-мәдени ортасына, заманауи өзгерістеріне бейімделу қабілеті орасан зор болу керек; білім беру процесінде білім алушыларға ықпал ете алатындай педагогикалық әлеуетке таптырмас шешім бола алады [5, б. 81]. Сонымен қатар, мұғалім

педагогикалық және тәрбиелік міндеттерін орындау барысында ғылыми және тәжірибелік құрылымды білуі тиіс.

Ауылдық жердегі мұғалімнің құзыреттілігі мен кәсіби ұтқырлығы өзара тығыз байланысты болғандықтан, біз мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін мұғалімнің өз ерекшелігін ескере отырып, педагогикалық салада кәсіби құзыреттілікке ие екендігін анықтадық. Мұғалімге қойылатын талаптар: оқу-тәрбие процесінің мәселелерін, міндеттерін тез және икемді шеше білуі; өзін-өзі ұйымдастыру, дамыту, әдістемелік қызметті үнемі жаңартып отыру, ішкі және сыртқы ресурстарды ұйымдастыра білу [7, б. 38].

Ал, Б. М. Игошев мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін қарастырғанда танымдық, іс жүргізу, ұйымдастырушылық және іс-әрекеттік құзыреттілігінің жиынтығына аса назар аударған [2, б. 26].

Мұғалімінің танымдық құзыреттілігі (негізгі, әмбебап, іргелі, тез «ескіруге» ұшырамайтын салалардан алынған білім) көп деңгейлі оқу бағдарламаларын оқытудағы вариативті принципін жүзеге асыруда нақты көрінеді. Бұлар, әсіресе, бейінді және тереңделіп оқыту пәндерінің оқу бағдарламасына әсер етеді және ауылдық жерде әлдеқайда ауыр іске асырылады.

Ауыл мектептерінің жұмыс атқаруы ерекше шағдарының бірі білім алушылардың аздығына ғана байланысты емес, сонымен қатар мұғалімдердің педагогикалық қызметін атқарудағы ерекшелігімен де байланысты. Өйткені кейбір пәндер бойынша мұғалім кадрларының жетіспеушілігінен, өз жүктемесінен басқа, қайта даярлықты өтіп басқа да пәнді жүргізуі. Мұғалім бірнеше пәндерді жүргізіп, белгілі бір күш, уақыт пен материалдық шығындарды жұмсайды.

Ауылдық мектепте мұғалімге ұйымдастырушылық және іс-әрекеттік құзыреттілікті атқару қиынға соғады, оның ішінде өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі дамыту қабілеті, өз білімін толықтыру және оқыту тәсілдерін оңтайландыру, жаңарту. Сонымен қатар ауыл мұғалімдеріне әртүрлі әдістемелік қызметтермен, кітапханалармен байланыста болу қиынырақ, қаладан қашықтығы, ауылдағы білім беру мекемелерінің желісін қайта құрылымдау, қаржыландырудың жетіспеушілігі және т. б. Осыған байланысты ауыл мұғалімінің педагогикалық кәсібилігін қалыптастыруда өзін-өзі тәрбиелеудің рөлі артады. Ауылда мектептен тыс балалар мекемелерінің жеткіліксіз саны мұғалімнің қосымша жүктемесіне алып келеді.

Білім беру жүйесіне мемлекеттік білім беру стандарттарын енгізу білім берудің әлеуметтік-мәдени ортасына бағытталған жаңа білім беру моделін әзірлеумен қамтиды. Стандарттардың басым бағыты

білім алушылардың жеке, пәндік және мета-пәндік нәтижелерін қалыптастыру болып табылады, олар мұғалімнің санасы мен қызметіне өзгерістерді енгізуді талап етеді. Қазіргі білім беру талаптары мұғалімдерді жаңа әдістемелік тәсілдерге, жұмыс формаларына және әдістеріне бейімделуге мәжбүрлейді. Ауыл мектебі мұғалімінің кәсіби құзыреттілігінің компоненттерін қалыптастыру қажеттілігі мұғалімнің кәсіби ұтқырлығы мен құзыреттілігінің өсуіне ықпал ететін ауыл мектебінің оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың оңтайлы жағдайларын іздеуді анықтайды [8, б. 18].

Біздің ойымызша, белгілі бір материалдық-техникалық базасы бар және шалғайдағы шағын мектептерді біріктіріп жалпы орта білім беру мектебін құру. Осылайша, негізгі ресурстық мектеп немесе қосымша дайындалатын мектеп ашылса, білім алушылардың негізгі құзыреттерін қалыптастыруға және бейіндік білім алуға ғана емес, сонымен қатар мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің жалпы деңгейін арттыруға бағытталған тұтас білім беру жүйесін қалыптастырады. Бұл орталықта мұғалімдер бір-бірімен кәсіби еңбектерімен, әдістемелерімен алмасады, бейінді, тереңдетіліп оқытылатын пәндер бойынша қосымша курстар, дарынды балалармен, оқу мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмысы, білім алушылардың қабілетін анықтайтын жеке кабинеті ұйымдастырылса білім берудің академиялық және кәсіптік мазмұны ашыла түседі. Мұндай орталықта ауылдық, шалғай мектептерінің білім беру бағдарламасының мазмұнына, оқыту технологиясына және методикасына өзгерістер енгізуге мүмкіндік береді.

Оқу-тәрбие процесінің осы мақсаттарын тәжірибеде іске асыру үшін пәндердің мазмұны қолданбалы бағытқа ие болуы керек, ал мұғалімдер заманауи педагогикалық технологияларға ие болуы керек: әр түрлі деңгейдегі тапсырмаларды қолданып оқыту процесін саралау; әр түрлі пәндердің мазмұның интеграциялау (мысалы: жаратылыстану-математикалық бағытта); жобалар әдісін дамыту; білім алушылардың іргелі және жоғары ұйымдастырылған танымдық ойлауын дамыту әдістемесі және басқалар. Мұғалімдердің жоғары деңгейін қамтамасыз ету үшін әрбір ауыл мектебін даярлау және даму режиміне көшіру болып табылады [4, б. 85].

Педагогтің кәсіби құзыреттілігін және ұтқырлығын дамытуда материалдық-техникалық жағын жақсарту және жаңарту қажет. Бұл қазіргі уақытта да өзекті мәселе болып қала береді. Дербес компьютер, принтер, интерактивті тақталардың жеткіліксіздігі білім алушылар тарапынан да, мұғалімдер тарапына да уәждемені айтарлықтай төмендетеді.

Атап өткендей, жоғарыда айтылғандай шарттарды сақтау, біздің ойымызша, білім берудегі заманауи талаптарды іске асыру шеңберінде ауыл мектебі мұғалімінің кәсіби құзыреттілігі мен ұтқырлығының өсуіне айтарлықтай әсер етеді. Сонымен қатар, мұғалімнің кәсіби әлеуетін көрсетуге, мектептің білім беру процесінің тиімділігі мен функционалдығын арттыруға, адамның әлеуметтік кеңістік шегінде оның жағдайын икемді өзгертуге бейімделу қабілетін дамытуға ықпал етуі мүмкін.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Зеер Э. Ф., Кормильцева М. В. Социально-личностные компетенции и профессиональная мобильность как целевая ориентация образования // Сибирский педагогический журнал. – 2009. – № 10. – С.72–78.
- 2 Игошев Б. М. Организационно-педагогическая система подготовки профессионально мобильных специалистов в педагогическом университете: моногр. М.: Гуманитар. изд. центр «ВЛАДОС», 2008. – 201 с.
- 3 Исаева Т. Е. Классификация профессионально-личностных компетенций вузовского преподавателя // Педагогика. – 2016. – №9. – С. 55–60.
- 4 Карпачева И. А. Структура профессиональной мобильности учителя // Казанский педагогический журнал. – 2014. – № 4. – С. 85–90.
- 5 Кипина О. А. Профессиональная мобильность педагога // Педагогическое образование и наука. – 2019. – № 1. – С. 81–84.
- 6 Козиева Ю. Т. Профессиональная компетентность учителя. – М.: Педагогика, 2013. – 352 с.
- 7 Мищенко В. А. Профессиональная мобильность как одно из основных психолого-педагогических качеств будущего специалиста // Образование и наука. – 2009. – № 3. – С.35–42.
- 8 Палёхина С. В. Развитие социально-профессиональной мобильности будущего учителя иностранного языка в педагогическом вузе: Автореф. дис. ...канд. пед. наук. Петрозаводск, 2013. – 28 с.
- 9 Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество: пер. с англ. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.
10. Степанова И. А. Профессиональная мобильность педагога как научно-педагогический феномен // Образование и наука. – 2019. – № 5 (62). – С 37–45.

3 Қазіргі білімдену технологияларының қолжетімділігі мен сапасының кепілі ретінде 3 Современные образовательные технологии как гранты доступности и качества образования

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ

БАТТАЛОВ А. Б.

магистр педагогики и психологии, учитель истории, СОШ № 27, г. Павлодар
РАХЫМГОЖИНА Д. М.
учитель информатики и физики. СОШ № 15, г. Павлодар

Современное общество характеризуется быстрыми изменениями во всех сферах жизни, особенно влияет на развитие информационного, в том числе образовательного пространства. В условиях информационного общества традиционное обучение постепенно теряет свой смысл. Огромный поток информации, стареет быстрее, чем ученик заканчивает школу, всю необходимую информацию невозможно вместить в школьную программу. Теряет смысл необходимость перегружать память ребенка дополнительными знаниями, необходимо обучать ребенка находить их и пользоваться ими. Чтобы научить этому детей, нужно изменить технологию учебного процесса. Задача учителя - не преподносить готовые знания ученику, а организовать самостоятельный познавательный процесс. Именно поэтому необходимо использовать в своей педагогической практике технологии, обеспечивающие вовлечение каждого учащегося в активный познавательный процесс [1, с. 156].

Педагоги экспериментируют, апробируют и успешно внедряют новые идеи, технологии, методики. Рекомендуется осуществлять выбор технологии в зависимости от предметного содержания, целей урока, уровня подготовленности обучающихся, возможности удовлетворения их образовательных запросов, возрастной категории обучающихся.

Одним из приоритетных направлений деятельности учебного заведения является информатизация учебно-воспитательного процесса и внедрения ИКТ в учебно-воспитательный процесс. В своей работе я использую собственные презентации, электронные проекты, обеспечиваю мультимедийное сопровождение,

учителем, ответы на вопросы педагога, пересказ текста и т.п. Кейсы отличаются от обычных образовательных задач (задачи имеют, как правило, одно решение и один правильный путь, приводящий к этому решению, кейсы имеют несколько решений и множество альтернативных путей, приводящих к нему).

Интернет - технология основана на использовании глобальных и локальных компьютерных сетей. Важным этапом в реализации Интернет технологии является наличие автоматизированного электронного сервиса, обеспечивающего возможность постоянного удаленного доступа к учебно-методическим материалам, получения текущей информации о процессе обучения, (off-line) общения с преподавателями-консультантами и т.д.

Личностно-ориентированное обучение – это такое обучение, где во главу угла ставится личность ребенка, ее самобытность, самооценку, субъектный опыт каждого сначала раскрывается, а затем согласовывается с содержанием образования. Одним из продуктивных путей реализации личностно-ориентированного обучения является обучение с использованием групповых форм, построенных по принципу сотрудничества и взаимной поддержки. К групповым технологиям следует отнести и многие технологии нетрадиционных уроков, в которых имеет место разделение класса на какие-либо группы. Примеры: урок-конференция, урок – суд, урок-путешествие, интегрированный урок и др. [1, с. 165].

Как известно, новые формы работы всегда вызывают интерес. Внедрение в образовательный процесс современных образовательных технологий позволило мне отработать прочность знаний на уроках, закрепить умения и навыки в различных областях деятельности учеников, развить у них умение самостоятельно планировать свою учебную деятельность, воспитать привычки четкого следования требованиям технологической дисциплины.

На занятиях изменились функции учителя и ученика, учитель выступает в роли консультанта, а ученикам предоставляется большая самостоятельность в выборе путей усвоения учебного материала. Кроме того, складываются доброжелательные отношения между наставником и ними, а это одна из главных составляющих успешной коммуникации на занятиях. Благоприятная атмосфера положительно сказывается на учебной мотивации, готовности и желании учеников участвовать в учебном процессе, их желании говорить, раскрывать свои мысли, не стесняться выговариваться. Ученики получают знания активным способом: с помощью сети Интернет находят и

анализируют полученную информацию, знакомятся с новейшими разработками ученых и специалистов в области истории. Отчет о работе представляют в виде реферата или презентации.

В ходе занятий ученикам предоставляется возможность овладеть более высоким уровнем личной социальной активности, формируется активная жизненная позиция, приобретаются навыки работы коллективе, что в дальнейшем может помочь им адаптироваться в обществе. Через личностный план общения на занятии реализуется учет возрастных, психологических особенностей обучающихся: их готовность к расширению круга общения, к сопереживанию проблем взрослых, стремление к самоутверждению [2, с. 106].

Познавательный интерес означает интеллектуально-эмоциональный отклик на процесс познания, стремление к обучению, к выполнению индивидуальных и общих заданий, интереса к деятельности. Активизация познавательной деятельности – это постоянный процесс побуждения к целенаправленному обучению. Добиться хороших успехов в обучении можно только путем повышения интереса к своему уроку. Для этого необходимо использовать такую систему методов, которая направлена не на изложение готовых знаний, их запоминание и воспроизведение учениками, а на самостоятельное овладение ими знаниями и умениями в процессе активной познавательной деятельности.

Таким образом, различные виды технологий способствуют развитию познавательных и творческих интересов. Однако внедрение современных образовательных и информационных технологий не означает, что они полностью заменят традиционную методику преподавания, а будут являться ее составной частью. Ведь педагогическая технология – это совокупность методов, методических приемов, форм организации учебной деятельности, основывающихся на теории обучения и обеспечивающих планируемые результаты. Современная система образования предоставляет возможность выбрать среди множества инновационных методик «свою», по-новому взглянуть на собственный опыт работы. Именно сегодня для успешного проведения современного практического занятия необходимо осмыслить по-новому собственную позицию, понять, зачем и для чего необходимы изменения, и, прежде всего, измениться самому.

Применение современных образовательных технологий на уроках дают возможность ребёнку работать творчески,

способствуют развитию любознательности, повышают активность, приносят радость, формируют у ребёнка желание учиться, и следовательно, повышается качество знаний.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Белозерцев, Е. П. Педагогика профессионального образования: учебник / Е. П. Белозерцев, А. Д. Гонеев, А. Г. Пашков, под ред. В. А. Сластенина, 4-е изд., стер. – М.: ИЦ Академия, 2008. – 368 с.
- 2 Гулова, М. Н. Инновационные педагогические технологии: учеб. пособие для учреждений СО / М. Н. Гулова, 4-е изд., испр. – М.: ИЦ Академия, 2013. – 208 с.
- 3 Савина Н.М. Инновационные компетентностно-ориентированные педагогические технологии в образовании // Среднее образование. – 2008. – №4. – С. 2-5.

КАК РАЗВИТЬ У СТАРШЕКЛАССНИКОВ УМЕНИЕ ДЕЛАТЬ ВЫВОДЫ НА УРОКАХ ФИЗИКИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЭМПИРИЧЕСКИХ МЕТОДОВ ИССЛЕДОВАНИЯ?

БИЛЯЛОВА А. Б., ЖАКУПОВ Н. Р.
учителя физики, Назарбаев интеллектуальная школа ХБН, г. Павлодар
КАРАТАЕВА Н.К., КАРИМОВА Н. Б.
учитель физики, Quantum international school, г. Астана

Современный мир требует от специалистов различных специальностей определенные навыки, которые могут быть развиты еще при обучении по школьной программе. К данным навыкам, относятся как «мягкие» навыки (soft skills), так и «твердые» навыки (hard skills). Однако, основываясь на исследовании корпорации Google среди 260 своих сотрудников, выявило что такие мягкие навыки как критическое мышление, решение проблемных ситуаций, коммуникация и другие преобладают над твердыми навыками среди сотрудников, которые достигли определенных успехов в работе [1]. Широкие навыки обучения являются ключом к долгосрочной, удовлетворительной и продуктивной карьере. К данным навыком косвенно относятся и исследовательские навыки и умения, которые должны формироваться у учащихся в процессе обучения в школе.

В основу образовательной программы заложено совершенствование и формирование исследовательских навыков через:

- 1 Педагогические технологии: формирование исследовательских навыков и развитие логического мышления, предусматривающее экспериментальное подтверждение выводов и заключений;
- 2 ИКТ: использовать информационно-коммуникативные технологии для сбора, обработки и презентации данных.
- 3 Развитие коммуникативных навыков: написание отчета по проектной или исследовательской работе;
- 4 Развитие навыков: анализировать и обрабатывать данные; делать выводы и оценивать [2].

На основе вышеперечисленного можно констатировать тот факт, что одним из ключевых навыков является обобщение проделанной работы, а именно составление заключения и формулировка выводов по проделанной работе, которая включает в себя развитие исследовательских навыков учащихся. Данные виды заданий и задач содержат в себе вопросы, ответы которых могут быть найдены с использованием эмпирических методов исследования. С другой стороны, в старших классах встает вопрос не только в развитии исследовательских навыков, но и о формировании академического английского языка, так как обучения ведется на третьем языке для учащихся. Это является проблемой для учащихся, которые имеют словарный запас научных терминов и выражений только на первом или втором языках (7–10 класс). В связи с этим, целью данного исследования является развитие исследовательских навыков учащихся (конструировать заключения и обобщение выводов) с использованием эмпирических методов исследования на уроках физики на английском языке.

Актуальностью статьи является тот факт, что предыдущие исследования рассматривали общую характеристику исследовательской деятельности и ее структуры, но не в отдельности умение формулировать выводы и заключения на английском языке.

Вопросы исследования:

Как эмпирические методы исследования в задачах и экспериментах развивают у учащихся навыки обработки результатов и умение делать выводы?

Какие задания необходимо использовать для развития исследовательских навыков учащихся?

нарушают логическую последовательность при изложении материала; не умеют обобщать и делать выводы; часто не знают терминов и не умеют их употреблять. В значительной степени эти затруднения могут быть сняты в процессе работы с написанием выводов по цели выполняемых экспериментальных работ. Поскольку в диагностических работах при написании заключения по практической работе, учащиеся больше допускали ошибки по использованию академического термина и структуре вывода. При отборе исследовательских работ объективность излагаемого материала учитывалась согласно имеющемуся словарному запасу и языковыми средствами.

Для решения поставленных задач, исследуемые учащиеся были поделены на две группы:

- 1 – проводили работу по дескрипторам;
- 2 – самостоятельно составляли дескрипторы.

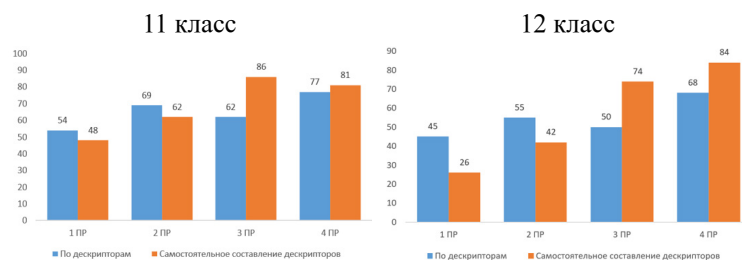


Рисунок 2 – Результаты учащихся

Как мы видим из графика, у обоих классов в начальном этапе наблюдается проблемы с самостоятельным составлением дескрипторов (рис. 2). Однако, в последующих практических работах мы наблюдаем положительный рост при выполнении. По готовым дескрипторам учащиеся также имеют положительную динамику выполнения практической работы.

Также при проведении практических занятий, для развития аргументированного написания выводов к работам учащимся были предложены

- 1) вспомогательные слова и фразы
- 2) Описание методов и приемов для исследования (рис. 3).

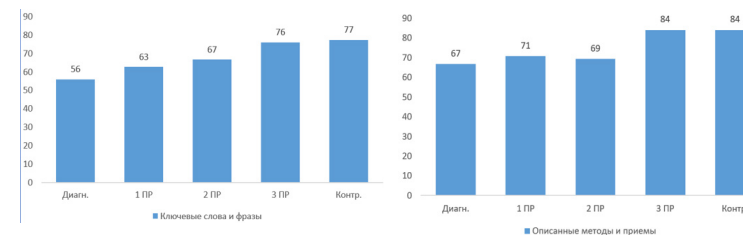


Рисунок 3 – Процент выполнения практических работ с использованием ключевых слов и описанных методов

Таким образом, в период исследования учащиеся при изучении теоретического материала на уроке, проводили фронтальные и экспериментальные работ осознавая поставленную цель или задачу, выделяли объект исследования и его характеристики, выдвигали гипотезу исследования, выполняли определённые учебные действия с величинами, проводили измерения, делали выводы и получали результаты на их основе.

Анкетирование проведенное после проведения серии экспериментальных выглядит следующим образом:

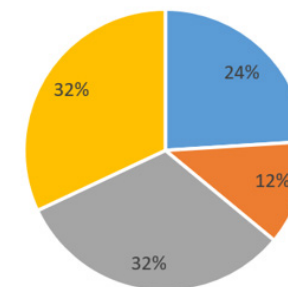


Рисунок 4 – Конечный опрос учащихся

Как мы можем видеть из диаграммы на 17 % уменьшилось количество учащихся, которые имели сложности при формулировании выводов на основе причинно-следственных связей, также учащиеся отмечают, что им в этом помогли дескрипторы, которые использовались как алгоритмы и концепт карты. Стоит отметить, что концепт карты использовались, чтобы помочь структурировать и объединять понятия сложных идей и аргументов, для улучшения навыков академического английского посредством

включения техник CLIL, оценки понимания учащегося изучаемых объектов, концептов и связей между ними.

Использование ключевых слов и фраз академических функций помог учащимся сформулировать более правильный вывод по наблюдениям и экспериментам/практических занятиях, в этом направлении имеется прирост в 19 %.

Описание методов эмпирического исследования так же имеет положительное воздействие на ответы учащихся (причинно-следственная связь, оценка результатов, выводы по данным, пути улучшения и взаимосвязь)

Было выявлено что самооценивание с учетом ключевых слов способствует учащимся развивать навыки исследования.

ЛИТЕРАТУРА

1 Schulz B. The importance of soft skills: Education beyond academic knowledge. – 2008.146-154.

2 Howells K. The future of education and skills: education 2030: the future we want. – 2018.

3 Федулina С. Б. Проблема подготовки учителей к внедрению исследовательского подхода в образовательный процесс //Вестник Нижегородского университета им. НИ Лобачевского. – 2011. – №3-3. – С. 124-127.

4 Жанбурбаева А. М. Структура учебно-исследовательской деятельности //Мир науки, культуры, образования. – 2020. – № 4 (83). – С. 234-236.

5 Резникова Ю. Г., Карпова Л. Г. Формирование навыков учебно-исследовательской работы у учащихся основной школы // Вестник Бурятского государственного университета. Философия. – 2014. – № 1-1. – С. 31-34.

МЕТОДИКА ПРИМЕНЕНИЯ ГИС-ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ В СТАРШИХ КЛАССАХ

ДУДАРЕВА А. Д.
СОШ №9, г. Экибастуз

Развитие ГИС технологий в их приложениях к геоинформатике развитие ИПД можно рассматривать как часть общей тенденции миграции пространственных данных, сервисов и приложений в сетевую среду, в том числе и в первую очередь в среду Интернета. Уже давно в ней размещены веб-версии комплексных региональных и национальных атласов (Канада, Швейцария и др.). Массовому распространению и использованию сетевых сервисов в повседневной жизни общества в немалой степени способствовало появление публичных картографических веб-сервисов, начало которым положено в 2005 г. проектами компании Google, включая Google Earth («Планета Земля») и Google Maps («Карты Google»), аналогами которых являются «виртуальные глобусы» World Wind (НАСА, США), Bing Maps (Microsoft Corp., США) и др. Особое место среди них занимает сервис OpenStreetMap, некоммерческие.



ArcGIS – данное программное обеспечение представляет собой очень многофункциональный и технически продвинутый комплекс, который предназначен для использования специалистами, работающими в ГИС – геоинформационной системе. Программа позволит пользователям самостоятельно создавать карты, проводить пространственный анализ, а так же выполнять углубленное управление данными. Картография и анализ: информация о местоположении для всех ArcGISOnline позволяет подключать людей, местоположения и данные с помощью интерактивных карт. Итак, с помощью ArcGIS программы можно:

- Создавать интерактивные карты, которые объясняют Ваши данные и поощряют пользователей к изучению. Сопоставьте свои собственные данные и получите перспективу, добавив достоверные данные на основе местоположения, включенные в ArcGIS Online. Используйте интеллектуальное сопоставление делитесь картами и приложениями;

- Анализ данных. Понимайте свои данные в контексте местоположения с помощью интуитивно понятных инструментов анализа. Выявляйте взаимосвязи, определяйте основные местоположения, используйте оптимальные маршруты и

анализируйте закономерности, чтобы делать прогнозы. Добавьте ценный контекст к вашим данным, объединив их с демографическими данными Esri и данными об образе жизни.

Для того, чтобы работать с вашими данными их надо перенести в мощную систему, которая геонастраивается, размещается и масштабируется. Обновляйте и дополняйте свои данные, не нарушая работу карт и приложений, использующих эти данные. Контролируйте, кто добавляет и изменяет ваши данные. Подготовка к работе:

1. Для начала работы нужны ПК с установленным пакетом ArcGIS 10.8.;
2. Мы будем работать только с двумя объектами ArcGIS 10.8 ArcCatalog –  и ArcMap .

Итак начнем:

Шаг 1. Создайте папку на рабочем столе, дайте имя (пусть будет «Geo»);

Шаг 2. Скопируйте файл «baza-million» из папки с именем «Чистая база» в папку «Geo». Мы будем брать оттуда эту геобазу всегда таким образом;

Шаг 3. Откройте ArcCatalog  – в меню «Пуск». Перед вами появится диалоговое окно ArcCatalog.

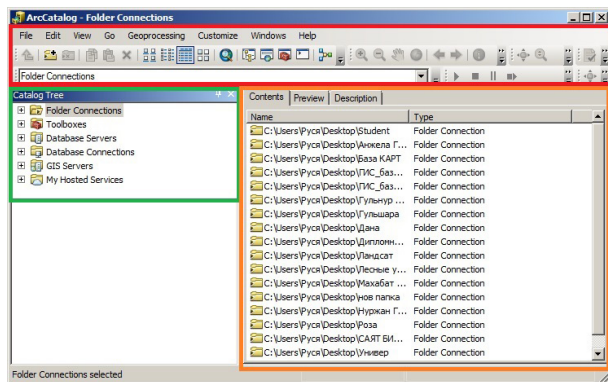


Рисунок 1 – Диалоговое окно ArcCatalog

Здесь выделены:

Красным цветом – «Панель управления»;

Зелёным цветом – «Дерево каталога»;

Оранжевым цветом – «Рабочий фрейм»;

(Если нет «Дерево каталога» тогда включите его в «Панели управления»)



Шаг 4. Подключитесь к папке «Geo». Нажмите на значок «Подключитесь к папке»



Появится окно (Рисунок 2)

Рисунок 2 – Окно с папками

Прокрутите колесиком мыши и найдите папку «Geo». Выберите её и нажмите кнопку ОК. Появится следующее окно. Здесь в «Рабочем фрейме» появилась геобазы «baza-million».

Шаг 5. Просмотрите содержание геобазы. Двойным щелчком откройте геобазу «baza-million». В «Рабочем фрейме» появилось содержание

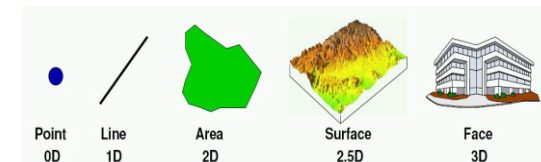





Рисунок 3 – Содержание


Здесь выделите класс данных «Border_RK», затем нажмите кнопку Предпросмотр (Preview). Появится визуализация данных. А теперь в «Дерево каталога» пролистайте остальные классы данных.

Заметьте что существуют 3 основных вида пространственных данных, а именно:

- Точка 
- Полилиния 
- Полигон 

Урок окончен закройте все окна.

Добавление данных:

Шаг 1. Откройте ArcMap –  в меню Пуск. Появится окно «Начало работы», закройте его. Ознакомьтесь с элементами ArcMap

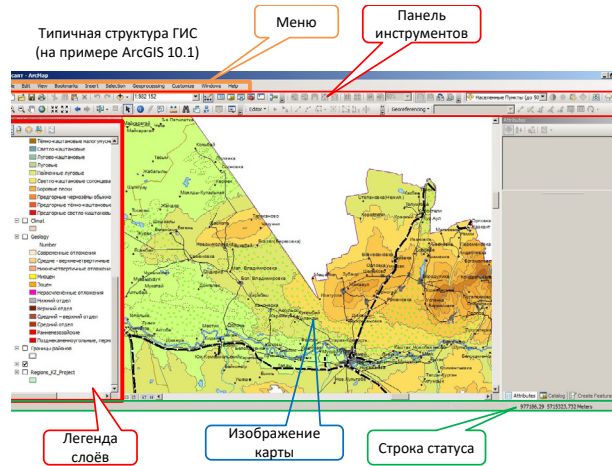


Рисунок 4 – Элементы ArcMap

Здесь возможно отличие от вашего окна. Возможно отсутствие «Легенды слоёв» и некоторых инструментов в «Панели инструментов»;

Шаг 2. Нажмите Правой Кнопкой Мыши (в дальнейшем ПКМ) на «Панель инструментов». Появится список инструментов. Обязательно активизируйте (поставьте галочку) следующих инструментов «Стандартные» (Standard), «Редактор» (Editor), «Пространственная привязка» (Georeferencing), Инструменты (Tools). . [9, с 209-215];

Шаг 3. Вызовите в инструменте «Стандартные» (Standard) - «Таблицу содержаний» (в некоторых ГИС «Легенда слоёв»).

Появится «Таблица содержаний»

(При нажатии на стрелку справа, появится 3 ВЫБОРА. Последние два активны только при подключении к интернету, на досуге посмотрите «AddBasemap...» а сейчас нам нужно «AddDate...», двигаемся дальше)

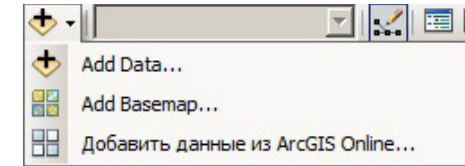


Рисунок 5 – Папка «Geo»

Затем появится окно (Рисунок 6), где найдете папку «Geo», двойной щелчок, затем еще двойной щелчок на геобазу «baza-million». Здесь выделите классы данных «Regions_RZ» и «RailRoad_RZ» зажав клавишу «CTRL». Нажмите кнопку «Добавить» (Add).

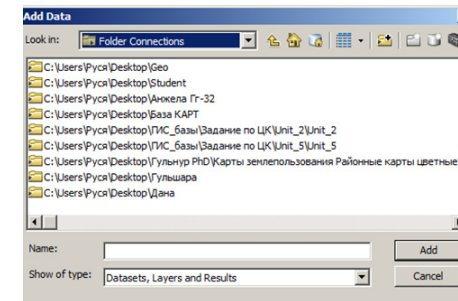


Рисунок 6 – Классы данных

Появится окно к рисунку 7.

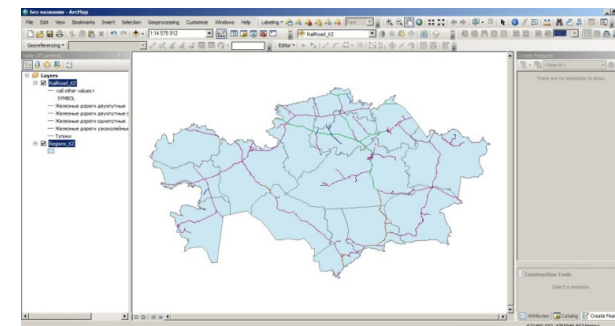


Рисунок 7 – Карта Казахстана

В результате анализа научно-педагогической литературы можно констатировать, что ГИС представляет собой систему, (систему

хранения, анализа и графической визуализации пространственных (географических) данных и связанной с ними информации о необходимых объектах. В работе были раскрыты особенности ГИС, их функционирование, существующее программное обеспечение, а так же этапы развития ГИС в мировой практике.

Формирование картографической грамотности учащихся возможно посредством проведения последовательных уроков с применением ГИС-приложений. Современные школьники легко осваивают компьютерные программы, а использование электронных карт, которые можно достаточно быстро самостоятельно изготовить в программе ArcGIS, придают практико-ориентированный характер обучению, способствуют развитию мотивации к учению.

Результаты использования ГИС-технологий на уроках географии свидетельствуют о положительных результатах ее реализации. Итоги показали, качественный рост таких показателей в ходе экспериментальной работы [10, с. 6–9].

Кроме того, в ходе эксперимента были сформированы показатели картографической грамотности, такие как: умения загружать базы данных, накладывать базовые карты и границы объекта, создавать атрибуты областей и легенду карты.

В ходе работы с применением ГИС-технологий учащиеся успешно освоили стандарт образование и продвигались на более высокий уровень, при этом реализовывалась парадигма образовательного процесса, которая заключается в том, что ученик должен учиться сам, а учитель осуществлять управление его учебной деятельностью. В ходе исследования удалось выявить и доказать, что ГИС-технологии гарантирует достижения каждым учащимся более высоких результатов в учебной деятельности по сравнению с традиционными методами.

ЛИТЕРАТУРА

1 Послание Президента Республики Казахстан - Лидера Нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана, г. Астана, 5 октября 2018 года. Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни от 5 октября 2018 года. Режим доступа: <https://www.akorda.kz/ru> - С. 7-14.

2 Fundamental operations in computer-assisted map analysis. - International Journal of Geographical Information Systems, 1987, v. 1.- P 119-136.

3 Geographic information systems: definitions and prospects. - Bull. Geogr. and Map Div. Spec. Libr. Assoc., 1985, N 142.-P 12-17.

4 The National Science Foundation National Center for Geographic Information and Analysis.- Int. J. of Geographical Information Systems, 1987, v. 1, N 4.- P. 302-306.

5 Бугаевский Л.М., Цветков В.Я. Геоинформационные системы.- М.: Златоуст, 2000. –С.7-8.

6 Геоинформационная система. [Электронный ресурс], 2018. Режим доступа: [http://ru.wikipedia.org/wiki/Геоинформационная система](http://ru.wikipedia.org/wiki/Геоинформационная_система).

7 Герасимова Т.П., Неклюкова Н.П. География. Начальный курс. 6 класс. 10-е изд., стер. - М.: Дрофа, 2010 – 176 с.

8 Глебова Н. ГИС для управления городами и территориями // ArcReview, 2006. - № 3.-С. 38.

9 Журкин И. Г., Шайтура С. В. Геоинформационные системы. - М., «КУДИЦ-ПРЕСС», 2009. –С. 17-19.

10 Иконников В.Ф., Седун А.М., Токаревская Н.Г. Геоинформационные системы. - Мн.: БГЭУ (в печати). – С. 6-9.

ЖОҒАРЫ МЕКТЕП ДИДАКТИКАСЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗІ

ЖУМАТАЕВА Е.

п.ғ.д., профессор, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

Дидактика жайлы мағлұмнама мен белгілі тұжырым-түйіндерді әлемдік педагогиканың тарихынан іздейміз. Тұтастық жүйенің қағидасы осы ұстанымды көздейді. Әлемдік тарихы бар дидактика нысанының бір бөлігі әдістер хақындағы ғылыми ағымдарды жинақтап көрейік.

Дидактика – гректің *didachthos* – оқыту, білім алу деген сөзі. Сондықтан әдістердің өзі нені оқытамын? – деген сауалдан тұрады. Дидактиканың ішінде әдіс түр. Айқындап, жіктесе, оқыту нысандарын жүйелеу, тақырыбын ашатын жерлерін іліктестіре сығылыстырып, тізбелеу. Негізгісін сұрыптау, оны қайшылықта алу, т. б. Біздің зерттеу еңбегіміздегі әдебиетті оқытудың жетекшісі де, осы дидактиканың да пәлсапалық негізі. Бір сөзбен айтқанда, білімді, ғылыми түсініктерді игере отырып, адамның дербестік қалпын дамытуға, өзін-өзі білім көздерімен Ізгілікке бағдарлауына қамшылай алуына көзін жеткізу. Оны әдетке, машыққа айналдыра

білуге бағыттау, мүмкіндік туғызу. Сонда ғана адам өзінің азаттығын алып, ілгерілеушілікке бет бұрады. Дидактиканың пәлсапалық негізін психология тұрғысында жан-жақты қарастырған Жүсіпбек Аймауытов екеніне еңбегіміздің басында тоқталып өткенбіз. Дидактиканың пәлсапалық тұжырымын тек осындай сұрыптау ізденістері арқылы табамыз. Құр мәтінді зырылдатып оқып шыққаннан автордың көздеген мұратының тамырын дөп баса алмаймыз [1, 2 б.].

Бұл операцияны орындау үшін ізденушінің машығы ең жоғарғы ырғақта болуы қажет-ақ. Алғы шарты шапшаң оқу, одан кейін оқығанын тез түйсіну, түйсінген ұғымдарын іліктестіру, бұның технологиясын Жүсіпбек Аймауытов «Психология» ілімі арқылы айқындап, ашып береді. Берілген бір ойды тереңірек ашу мақсатында автордың адамның ойлау әрекетіне қатысты «пәлсапалық жад» пен «күлма жад» сияқты терминдері мен «саңылау сезімдері» мен «соқыр сезімдер» тәрізді зерттеу нысаналарының дидактикаға тікелей қатыстылығын айта кету орынды. Жүсіпбек Аймауытовтың «Психология», «Жан жүйесі мен өнер таңдау» деген кітаптары 1926 жылы Тәшкеште жарық көрген. Жазушының, көрнекті ғалымның бұл кітапқа арнаған беташарында мынандай құнды пікір айтылған: «Өмірге, тіршілікке пайдасыз білімнің білім сәні жоқ. Қандай білім болса да, күндегі тіршіліктің азды-көпті түзелуіне қолғабыс етуі керек қой. Психология – терең ойдың білімі. Құрғақ пәлсапа бос сөз екен деп ойламаңыздар, бір нәрсені керекті жеріне кіргізіп, көбінесе өмірге керекті, пайдалы сөздерді тердік. Қарапайым кісіге нені білу пайдалы? – деген сұрауларды есімізден тастағымыз келмеді, әрине, кейде, лажсыз ол сұраудан шетірек кетуге тура келді. Өйткені үнемі оңай бола бермей, адамның бір қабат ойландырарлық миын дағдыландырарлық дерексіз нәрселер де керек. Сайыз жүзіп, сайқалдар қалпы қалмасын дедік». Үйрену мен оқу, білім алу сияқты әрекеттер адам баласының танымына бағынышты. Философиялық тұжырым кез-келген адамға тән құбылыс емес. Бірақ әр адам ондай тұжырымды меншіктей алады. Алдымен адамдар бір бірімен қарым-қатынас жасау арқылы білім арнасына түседі. Себебі бірден адам дүниеге білімді болып тумады. Осы тұста отбасының балаларының дұрыс ортада өсуіне ықпалдастығы керек-ақ. Болашақ зиялы қауымды тәрбиелеу үшін ата-ана өзінің сәбиін кімдермен ойнатуы керек? Немесе жеткіншек боз жігіт, жігіт, қыз бала, бойжеткен, бикештерді кімдердің ортасына қосып жібереді? Мәселенің басы – осында. Оның жауабын Жүсіпбек Аймауытовтың «Психологиясынан» аламыз.

Бұл кітапта адамның кейпі екі топқа жіктеледі: 1) соқыр сезімдегі, 2) саңылау сезімдегі. Оның ажырату өлшемін автор былай көрсетеді: Соқыр сезім – ырықсыз қозғалыс ... Соқыр сезімді көңілі, кейпі деп ұққан жөн. Бұл – туа болған сипат [3, 65 б.].

- Тегіне тарту (атавизм). Секіру, сақылдау, түкірінеді, тебінеді, қырылдайды, ақырады, т.б. табыну (фетишизм);

- қорқыныш, қорқыныш күшейсе, үрейге айналады, тәрбиенің бір құралы қорқыту (дұрыс емес);

- соқыр сезімнің бір түрі – махаббат шәкірттеріне өзін сүйгізген оқытушы балаларына жеккөрінішті оқытушының түсіне кірмейтін нәтижеге жетуі;

- таңсыққойлық, мұның мағынасы нәрсені жақсы білуге ынталану;

- еліктеу, еліктеу икеміміздің күші қандай болса, әрқайсымыздың кісілігіміз де сондай. «Мен» өзі, өзгені өнеге қылып, еліктеу сезімінен туып, жетіледі;

- бәсеке еліктеудің жалғасы. Өзгелер не істесе, олардан кем қалмаймын. Жат көрінбеймін деп өзіміз де соны істегіміз келіп, түргіп тұратын бір икемдік бар, осыны бәсеке дейді, адам қоғамының қытықты жері – бәсеке;

- күндестік, іштарлық, өзін үнемі басқамен салыстыру нәтижесінде пайда болатын сезім;

- күйректік, өзін опыну, кем ұстау;

- соқыр нанымға түсу;

- таласу, бұл күндестіктің озбырлыққа ойысуы, бұлардың ерлікке, қайырымдылыққа, дегдарлыққа шабатын жақсы жақтары тек сәбилік дәуірде болады.

- пандық, тентектік. Тентектік бір қиындықты жеңу жағынан жақсы сезімге жатады, тентектік батыл, қунақ мінез адамда болады;

- меншікті сезім. «Менікі», меншікті. Адамның табиғаты өзгермей тұрып, дара меншіктеуінде, жоғалтамыз деу ұшқарлық.

Тізбеленіп, сипатталған соқыр сезімдер – баланың туа біткен табиғи мінездері. Әдістерді нәтижеге бағдарлау үшін жоғарыда біздер алдымен субъектінің дидактиканың пәлсапалық негізін тануына сезінуіне, қисындық, тағылымдық талдаулар жасап өттік. Ал осы таным мен сезімнің тірегі психология пәні екенін ұмытпағанымыз жөн. Себебі әдістерді сұрыптау үшін оқытатын адамның туа біткен, жүре біткен сезім - ақыл деңгейліктеріне тоқталмаған данышпан – философтардың жоқ екеніне көзіміз жетті. Міне, осы қатарға Жүсіпбек Аймауытовты психология ілімінен

казақ халқының этнопсихологиялық ерекшелігін шығарып, оның тек әдістерді саралап алуға қандай пайдасы бар? – деген сұраққа жауап іздеу тұрғысында қарастырып отырмыз [4, 27 б.].

Қорытарымыз не? Соқыр сезімнің пайдасы да, зияны да бар екенін ұстаз саналы түрде пайымдап, оның арнасын өлшемдікке өзі реттеп отыру көзделеді. Егер оның шамасын дәл пішіндеп отырса, мұның әдістері ұтымды қолданылуына толық пайдасы бар екеніне кез-келген ұстаздың көзі жетеді. Ойымызды автордың өз сөзімен тұжырымдап көрейік: «Оқытудың қай жолында болса да, ісгің жемісті оқытушының сүйегіне біткен зеректілігіне, тапқырлығына, жігілігіне, әдісіне байлануы.

Бұл пікірді 150 жыл бұрын Руссо да сөйдеген. Екі шәкірттің арасында да күндестік шықса, ол құмарлыққа айналады. Құмарлық мінді мінез. Руссо тағы былай дейді: «Маймылды еш уақытта басқа балалармен өзін салыстыртпа. Оның ой тоқтатқаны байқала басталса, оны тіпті басқалармен жүгіртіп те жарыстырма. Қызғаншылықпен, болмаса, мақтан үшін үйренгеннен де түк үйретпеген жүз есе артық. Өйткенше, мен оның жылдағы істеген істегендерін жазып отырар едім. Сөйтіп өткен жылдағы істегендерімен биылғысын салыстырып отырар едім. Мен оған «Сен енді былтырғыдан пәлен дүйім артылдың Бұрынғыдан қалай болдың екен? Енді байқайық дер едім. Сонда оған өзімен-өзі артылам деген тілек пайда болар еді. Міне, осындай өзінің бұрынғы «Менімен» күндес студент ешбір жамандық бар деп ойламайтын. Джеймс айтады: «Мен психологияны білсем, бәсекенің терең мағыналы, зор пайдасы бар деп айтуға міндеттімін. Сондықтан ол құралдан мүлде безеді деуге шегім бар» – дейді. Біреудің істеген ерлігін естігенде намысымызды қоздырып сол іске игеретін сезім – тентектік. Баланың қытығына тиіп, тентектік қоздыру дұрыс. Мүриттей дүние жинамайтын, он екі мүшесімінен басқа түгі болмауды шарт қылған сопылар қауымы риясыздыққа зарлап, адамның жүрегін бақытсыз қылмау керек деп, ережелерін имектеніп, жұмсартып отыр, соны еркектің өзіне тән қымбаты, соны әйелдің өзіне тән бақтасы, бөлмесінде, сүйреті болуға рұқсат беріп отыр. Міне, бұл тұжырымдардан ұққанымыз – адамның бойындағы икеміне қарай, әдісіне қарай, классикалық әдістерді қолдану керектігі. Бірақ, соқыр сезімдерді жағымды бағытқа бұра алмаса, олардың жоғарыда берілген барлық түрлері – әдістердің түбірі деп отырған дидактиканың пәлсапалық негізіне «қас-жау». Адамның танымына ықпалын тигізер сезімнің бір түрін Жүсіпбек Аймауытов санылау сезімдерден алған. Мұны автор зерделі қылық нысанасы

тұрғысында да қарастырған. Оған Жүсіпбек Аймауытов мынандай анықтама береді: «Қылық дегеніміз күрделі қызметтерді бөлшектеп, ең әдемі құрандысын тапсақ, соны сезім саңылау деп айтады. Адамға бір нәрсе сүрен бермесе, саңлау болмас еді» [5, 12 б.].

Саңлау сезімдерінің алғашқы бөліктеріне түсініктеме береді. Қуат – адам бойындағы әсердің ізі. Есіндегіні жанғыртсаң, берне (представление), мұрат (идея) пайда болады. Жанғыртушы қуатты жад дейміз. Мұның бәрі мидың қызметіне бағынышты. Мидың қасиеті әркімде әр түрлі. Кейбіреудің миындағы көру кіндігі көбірек қозады, көбірек қызмет істейді; кейбіреулерде есту кіндігі көбірек қозады; құйма құлақ дейміз. Үшіншіде сөйлеу кіндігі көбірек қызмет етеді. Төртіншіде, қол кіндігі көбірек қызмет етеді.

Амалға (упражнение) әсерді орнықтыру деп, тәжірибеге қайталама деп анықтама берген. Саңлау сезімдердің алгоритмі:

1) Саңлау сезімнің бір түрі – әдет, әдет – адамның екінші табиғаты.

2) Берне іліктестігі (ассоциациясы). «Икем» дейтініміз көбінесе іліктестікте болады. Белгілі берне дәйім өзіндей не өзіне тете белгілі берне туғызады. Ол соңғы белгілі талап, белгілі мақұлдау, терістеу, көну, я көнбеу сезімін туғызады.

3) Ынта, мүдде (интерес). Тума ынта мен жасанды ынтаның қатынасын көрсететін жабайы заң бар. Екі берне қосылса, біріне-бірі сезімді ынта жұқтырады. Ынта – керектілік пен қажеттіліктен туатын қасиет. Жаңаны ескімен қабыстыратын онтайыңыз сондай оңай болсын. Ынта бір орыннан екінші орынға ауып, аяқтап келгенде, ойдың бір аймағын шармап өкетсін.

4) Ілтипат (назар). Ең күшті ілтипаттың жүрісін бейнелеп айтсақ, екі жақты, ішті-тысты ықпалға ұшыраған ми шілтері деп ұқсастыруға соңғы екінші жақтың жад пен қиялдан келетін ағындармен күшейеді. Табанды ілтипатқа қабілеті барлық – игіліктің алды деп ұғу керек. Ондай ілтипаты бар адам жігерін аз жұмсап, жұмысты тез істейді.

5) Жад (память). Жад – іліктестің ең жабайы, қолма-қол салдарының бірі. Жад – өткенді сақтайтын қуат. Жад – бір жағынан, неше түрлі еске алуларды жинап қойған қойма, екінші жақтан, белгілі нәрсені еске түсіретін қуат (қабілет). Жад ақылға бағынышты. Керекті болмыстарды (факті) реттеп, жіктеп шығады. Сонан соң, ол мағлұматтар ботқа болмайды. Қисынсыз, мысал ретінде еске сақтаған болмыстардың қосындысын жұлма жад,

ал тәжірибенің қисындық ережелерінен құралатын тұжырымды пәлсапалық жад деп Ж. Аймауытов екі топқа бөлген [7, 25 б.].

Бұл ойды айқындау үшін автордың өз сөзін келтіріп өтейік: «Бір кісиде әрі күшті жад, әрі пәлсепеге икемдік болса, ол адамның шығарғыштық күші жоғары дәрежеге жеткен көп қасиетті меңгерген деп санау керек. Вальтер Скот, Лейбниц, Гете сынды адам заттың сырттаны, сондай кейіпкерге (тип) кіреді. Анығында нағыз зор жаратқыштық күш жасалуы үшін ондай жад болу қажет». Жад қабілеттері бір-біріне үндестікпен келіп, өзара маталуы заңды құбылыс. Маталуы нәрселердің (білім нысаналарының ұсақ бөліктері) жүйесі қанша болса, жадымыз да сонша деп айтуға болады. Бір жаңа нәрсе өз жүйесіндегі басқа нәрселермен іліктесіп барып, жадқа сақталады. Мұның бәрі дерлік қадағалаумен, үйретумен, пысықтаумен жүзеге аспақ. Жүсіпбек Аймауытовтың бұл ілімінің бүгінгі 21-ғасырдың ақпараттық жүйесіне де ықпалы зор. Тура компьютерге білім көлемін сақтауға әзірлеп бергендей сипатта қабылдаймыз. Адамның білім жию қоймасын «ой орнығатынын сонау XX ғасырдың басында көрегендікпен айтып кеткен. Осындай педагогикалық психологияның этнопсихологиялық аспектісін жан-жақты ашып берген, оның әрбір салаларының заңдылықтарын прагматикалық, пәлсапалық жұпта алып қарастырған. Мұнымен бірге ой сандығының әрекетін толық талдап, оқырмандарының жұлма жад пен пәлсапалық жадты қосақтап ұстауына, оны саналы дамыта алу іскерлігіне конструктивті ой түйеді. Тағы да автордың өз сөзіне үнілейік. Жұлма жадтың ойлау әрекеті:

- Бір нәрсені ақылға тоқып алудың ең жақсы жолы ақылды жүйе, басқаша айтқанда «білім» жүйесіне тізбелеуі; жиған «білім» жүйесін өз тобының ішінде тиісті орынға орналастыруы, оның себебін ойға қаттап салып түсіндіруін табуы, одан керекті салдарын қорытып шығаруы, ол қорытынды – тұжырым табиғаттың қандай заңына келетінін білуі; білім қоймасы – еңбек жолының ең тиімдісі деген түсінікке келуі; толып жатқан ұсақ-түйек ойларды білім жүйесінің қууы-жабайы ұғымның орнына меңзес іліктестіктің пайда болуы:

- Заңды білу арқылы жадты толып жатқан жеке мысалдардан құтқаруы; заң арқылы керекті нәрсені дәйім еске түсіруі.

Пәлсапалық әрекеті:

- Барлық нәрселер ақылға тірелді; түсіндіріліп, себеп-салдар есебінде бірімен-бірі байланысуы, жүйе жаттау шарттарының ең жақсы болуы; оның сілемімен кеп нәтиже қаражатпен қолға түседі;

кімде-кімнің жұлма жады кем болса, ол кемшілікгі пәлсапалы ойлауды күшейту арқылы толықтыруы; бір нәрсені үнемі бір түрмен жаттаудан сақтануы; сөз ойдың табылмайтын құралы екенін елеуі; егделенген сайын адамның көру арқылы білім жиюы кеміп, сөз арқылы көп ұғынуы; миындағы ығы-жығы бернелерді реттеуі; нобайлап айтудан арылып, дәл қып айта алуы (заңы алаңы); өрнекті, пәлсапалы ойды аудармай айтуы; мақсатқа жетудің жолы талдау, тексеру, ойлай білу екенін ұғуы; оны қайталауы, қорытуы, жинақтауы, пысықтауы, толықтыруы.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Аймауытов Ж. Шығармалары. – Алматы: Жазушы, 1989. – 345 б.
- 2 Біржанов Қ. Педагогика тарихы. – Алматы : Мектеп, 1984. – 255 б.
- 3 Выготский Л. С. Педагогическая психология. – М.: АСТ, 2005. – 671 с.
- 4 Ғабдуллин М. Ел намысы – ер намысы. – Алматы : Қазақстан, 1994. – 104 б.
- 5 Гальперин П. Я. Психология как объективная наука. – М.: Воронеж: НПО «МОДЭК», 1998. – 480 с.
- 6 Занков Л. В. Избранные педагогические труды М.: дом педагогики, 1999. – 608 с.
- 7 Кәрібаев Ш. Абай Құнанбаев // Әдебиеттік оқу кітабы: 5-класқа арналған. – Алматы, 1960. – Б. 3–4.
- 8 Лемберг Р. Г. Дидактические очерки. – Изд. 2-е, перераб. – Алма-Ата, 1964. – 140 с.
- 9 Сембаев А. И. История развития советской школы в Казахстане. – Алматы, 1962. – 158 б.
- 10 Тәжібаев Т. Жалпы психология. – Алматы : Қазақ университеті, 1993. – 240 б.

АБАЙ ҚҰНАНБАЙҰЛЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛАРЫНДАҒЫ КЕМЕЛДІККЕ АПАРАР ЖОЛДАРЫ

ЖУМАТАЕВА Е.
п.ғ.д., профессор, Торайғыров университеті, Павлодар қ.
АХМЕТЖАНОВА Д. М.
магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.
АХМЕТЖАНОВ А. К.
магистрант, Торайғыров университеті, Павлодар қ.

21 ғасырда кез келген елдің тұрақты өркендеуін қамтамасыз ететін ең басты фактор – адам. Өркениетте адам рөлінің күшеюі, адами капиталдың қоғам дамуының негізгі ресурсына айналуы адам туралы ғылымдардың ішінде ең алдымен білім беру туралы арнайы ғылым педагогиканың маңызын арттырды.

Педагогика ілімі бүгінде кең спекторға айналып, көп деңгейлікті иерархиядан өтетін мамандықтар әзірлейтін мәртебеге бағдарланып отыр. Педагогика пәні – білімді ғылым ретінде қарастырып, шындыққа саятын тұтас педагогикалық үдеріс, мақсаттылықпен арнайы құрылған әлеуметтік институт.

Білімнің өзі ақиқатты дүниеаудің бір бөлшегін құрап, педагогика ілімін зерттейтін құбылыс екеніне В.А. Слостенин дәйекті дәлелдер келтірген .

Педагогика – ғылымды саралап, диалектикалық мәнділікке құрылған заңдылықтарды, ағымдарды, білімдегі педагогикалық үдерістерді адамның ұдайы үздіксіз IQ-нің өрлеуін қамтамасыз етер нысаны, құралдары. Неліктен біздер бұндай сөзбасын басшылыққа алып отырмыз? Біріншіден, Абай Құнанбайұлын Мұхтар Әуезов өзінің зерттеулерінде психология мен педагогика негізін қалаған тұлға деп 19 ғасырдың 30 жылдары атап өткен .

Міне, біздер осы тұжырым-бағамға жауапты Абай еңбектерін талдау арқылы көз жеткізуді мақсат тұттық.

Абай Құнанбайұлы педагогика мәселесіне арнайы еңбек жазбаса да, педагогтық қызметпен тікелей айналыспаса да болашақ жастар тәрбиесіне байланысты құнды өлмес пікірлер қалдырған. Әр өлеңінде, әр кара сөзінде Абайды толғандырған бір мәселе – өз ұлтының тағдыры. Абайдың рухани әлемі оның негізгі зерттеу объектісі – Адам. Сондықтан ол адамның мінез-құлқын, адамгершілік ізгі қасиеттерін тәрбиелеуді өмір бойы басты идея етіп ұстап, жақсы мен жаманды айыра білу алгоритмін жасаған. Абай өзінің бүкіл шығармашылығында жастарға «адам бол», «қатарыңнан

қалма», «азамат бол», ізден, еңбек ет, имандылықты, адамгершілікті ту етіп ұста, сонда ғана қоғамға пайдалы боласың деген идеяларды көтерген [1, 8 б.].

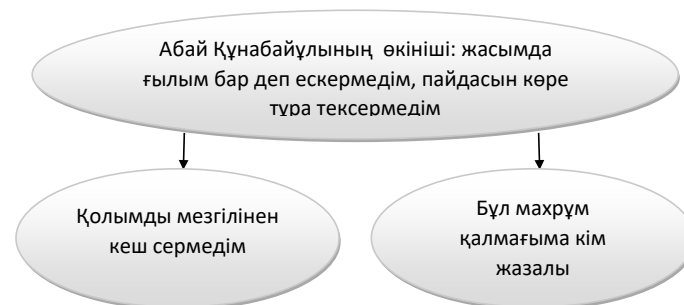
1885 жылы жарық көрген «Жасымда ғылым бар деп ескермедім» өлеңіндегі білім кеңестігіне Абай Құнанбайұлының қосқан үлесін төмендегі суреттен байқауға болады:



Сурет 1 – Баланы оқуға берудегі мақсат.

Жоғарыдағы өлең 14 жолдан тұратын, риторикалық бір сұрақтан келген Абай, өзінің идеясын лирикалық кейіпкер атынан айтып, өзінің меңгерген білім мен ғылымына көңілі толмағанын, жалпы халық бейнесінде өрнектегенін оқырман аңғаруы тиіс.

Бұл орайда, «аңғару» іс-әрекетінің өзі психологиялық тұрғыда анықталады. Таза психологиясыз педагогикалық нысанын өлең өрнегінен бөле алмаймыз. Сондықтан педагогиканың өзі дара, психологиясыз іске асырылмайтынын осы өлеңнен байқаймыз.



Сурет 2 – Ғылымды меңгерудегі қарқындылықты ескеру

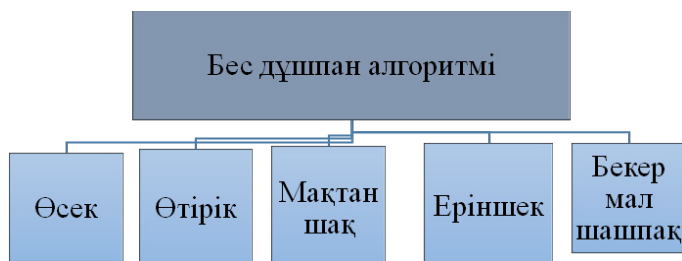
Суреттен автордың өкініші, бүкіл қазақ елінің мүлгіген даладай, жаңа қоғамның ұлттық құндылықты аяқ асты қылар

ұстанынымдарынан «надан» деген стратегиялық бағаға ие болмаудың бір шарты ғылыммен білімге жаппай бет бұр деген үн естіледі.

Абай Құнанбайұлының ғылыммен қарулану мәселесін шешуге қатысты еңбегі «Ғылым таппай мақтанба». Ғылым білімнен жоғары иерархияға жатады. Әрбір тұлғаның ғылым таппай баптануға, құмарланып шаттануына, ойнап басқа құлуіне құқығы жоқ екеніне автор екпін жасаған. Ғылым меңгеру үшін алгоритм бойынша бес нәрседен қашық болуға, екінші де бес нәрсеге асық болуға ұмтылдырады. Бұл – Абай танымында тек «адам» деген атқа ие болу шарты. Тілеуің, өмірінді дұрыс құрамын десен:

- 1) өсек;
- 2) өтірік;
- 3) мақтаншақ;
- 4) еріншек;

5) бекер мал шашпақ секілді бес дұшпаннан аулақ жүруге шақырады. Аталып отырған бес дұшпанды жеңетін бес асыл іс-талап, еңбек, терен ой, қанағат, рақым ойлап қой. Бұл жағдайда, автор бес асыл істі меңгеріп, оның дұшпанын жеңсе ғана адам өз мәртебесін өркендетуіне мүмкіндік алатынына көңіл бөлуде.



Сурет 3 – Жамандықтан азат болу

«Жамандық көрсең нәфрәтлі (жиіркен), көңілінді суытып, тыйыңыз» – деген қорытынды іс-әрекет педагогика ілімінде бүкіл жамандық атаулыдан адам өзін азат ұстауы дегенді білдіреді.

Ал бес асыл істен «Жақсылық көрсең ғибрәтлі (үлгі ал) оны ойға жисаңыз – деген ақыл-кеңес әрбір ғылым меңгерушінің ішкі интеллектуалды әлеуетті күннен-күнге жия беру, трансформациялай алу іскерлігін ширатуға бағдарлайды.

Аталған білім арқылы ғылым меңгеруге әрбір тұлғаның ішкі ұмтылысы тұғырлы болып, өзінің осал жері мен алысып, балалықты

қиып, ондай болмақ, қайда деп, айтпа ғылым сүйсеңіз секілді ішкі автордың бұл кеңесі – бүгінгі білім алушылар үшін де көкейкесті.

Абай Құнанбайұлының ғылымды адам сыртқы әрекет арқылы ала алмайтыны, білгендердің сөздеріне махаббатпен ерудің мәні, ол іске тек сүйіспеншілікпен кірісудің пайдасы, сезімге алданбай ақылға сенудің маңызы айқылдалып берілген.

Ғылым меңгерген адам ештемеден тарлық көрмейтінін, басқа адам айтқан ақылға ере бермей, өзінің ғылыми түйсігінен туындаған ой-пікірлерді саралап, надандардың сөзіне бой бермей, шын сөзге құлақ асу тәрізді, сөз мәнісін білуге, функционалдық сауаттылыққа мән беру қай қоғамда болмасын өзінің көкейкестілігін жоймай келеді.

Абай Құнанбайұлы ақылды мизанға, таразыға өлшеп ойла, оны құлағына іліктіріп, ақылды адам аз екенін ескер, жақының сөзі тәтті екен деп, жақыным айтты дей көрме, надандықпен кім айтса, ондай түбі жоқ сөзге ерме, сөзіне қарай кісі ал, кісіге қарай сөз алма, тез үйреніп, тез жойма. Абай Құнанбайұлының бұл өлеңінде педагогиканың алар орны гуманитарлық және жаратылыстану ғылымының адам өмірінің оңтайлы тұсына басымдық беруіне антропологиялық негізде іске асырылғаны. Педагогика іліміне философияның әдіснамалық функциясы интеграция сапасында іске қосылып отыр.

Ғылыми танымды меңгеруге қатысты Абай Құнанбайұлы білім мен ғылымды қатарынан игеруге жалпы жүйелілік қағидаларын іс-әрекет түзілімінде құрап береді. Абай зерттеулерінің өзегінде адам, оның тәрбиесі, білімі, ғылымы сараланады. Адам педагогиканың да өзекті, байырғы және өте маңызды мәселесі. Адам туралы толық мәліметті пәнаралық зерттеу аясында көптеген ғылымдардың көмегімен жинақтауға болады.

Ойшылдың рухани мұрасы бүкіл әлемнің бір жаратушы себебі мен жаратылу мақсатына барына және бүкіл әлем тіршілігінің ортақ заңдылыққа бағытталғаны белгілі. Осы тұрғыдан келгенде Абай мұрасы бүкіл болмысты қамтитын жүйе [3, 18 б.].

Ұлы ойшыл ақын Абай Құнанбайұлының поэтикалық шығармалары мен «ғақлия» сөздері педагогикалық ой-пікірлерге толы. Табиғаттың санадан тыс, тәуелсіз өмір сүруді, өмір ақиқатын түйсікпен қабылдануы, адамдар жаратылысының бірдей еместігі, ғылымның ақылымен, жан құмарымен алатындығы, қоғамдық қатынастар тұрғысындағы пікірлері, жастарды халқының әдет-ғұрпы, салт-санасы, дәстүрінен тәлім-тәрбие алуға шақыруы,

оның педагогикалық көзқарастарының дүниежүзілік педагогика классиктерінің ой-пікірлерімен терең қабысып жатқандығының айғағы. Абайдың педагогикалық көзқарасындағы басты нысана «атаның баласы болма, адамның баласы бол... жақсы көпке ортақ, пайдан еліне, халқыңа тисін», деген гуманистік ой пікірді қуаттау болды.

Абай ұрығын сепкен оқу, өнер-білім, адамгершілік, әдеп, мораль мәселелері егеменді еліміздің рухани қазынасына айналып отыр.

Педагогика көптеген ғылымдармен тығыз байланыста болып келеді. Оның өзі философия ғылымының негізінде дамыған. Сондықтан педагогика ғылымымен философия ғылымының жанасатын, түйісетін, тоғысатын жерлері жиі кездеседі. Ежелгі философтардың еңбектерінде философиялық ойлар мен педагогикалық мәселелердің тығыз өріліп жатуы да осы себептен.

Философия ғылымы адам мен табиғат арасындағы қатынасты, адамның дүниетанымын зерттейтін болса, педагогика ғылымы адамның тәрбие арқылы қоршаған ортаға бейімделуін зерттейді. «Жұмыла көтерген жүк жеңіл» – дегендей әр түрлі ғылымдардың зерттеу пәндері әр түрлі болғанымен, кейбір мәселелерді шешуде олардың өзара ынтымақтастығы мен ықпалдастығы қажет.

Сондықтан да соңғы жылдары адамтану ғылыми танымның ерекше саласы және оқу пәні ретінде жеке қарастырылады. Философия адамды тиянақты, бүтін, біртұтас жүйе деп анықтап, барлық мәндік қасиеттері мен құбылыстарының өзіндік рухани – практикалық іс-әрекетінің жүйесі ретінде, көпжақты, әмбебап жан етіп көрсетеді.

Оған үдеріс ретінде де, жақындасудың нәтижесі ретінде де қарауға болады. Бірінші мағынасында, бұл – бірлесе қызмет атқаруға, ал кейбір жағдайларда түрлі елдердің бірігуіне әкелетін үдерістер. Екінші мағынасында интеграция ретінде ортақ мақсатқа бірлесе қол жеткізу үшін құрылған мемлекетаралық бірлестіктер алынады.

Білім философиясы – білім теориясының тарауы, осы әлеуметтік мекеменің мәнін, қоғамдағы маңызын және адамның дамуындағы рөлін зерттейді. Білім философиясының маңызды міндеті – ұзақ перспективаға есептелген білім беру стратегиясының базалық принциптерін жасау.

Білім беруді құндылық ретінде қарастырудың өзі үш блоктан тұрады:

- 1) білім беру мемлекеттік құндылық ретінде;
- 2) білім беру қоғамдық құндылық ретінде;
- 3) білім беру тұлғалық құндылық ретінде.

Білім беру мен тұлғаның дамуын ұштастыру тәжірибелері бар.

Білім философиясы – жалпы философияның бір бөлігі немесе саласы. Ол философияның өзегін құрайтын «адам-әлем қарым-қатынасын» білім алу, білім беру, басқаша айтсақ, білімдену тұрғысынан қарастырады. Абай шығармаларында білімнің сипаты, білім мен сенім, білім мен адамгершілік, білім мен іскерлік сияқты сұрақтар жан-жақты қарастырылған [5, 27 б.].

«Интернатта оқып жүр» өлеңіндегі «интернат» ұғымы француз тілінен «оқу орнының жанындағы жатақхана» деген мағынада. Бұл өлеңінде мінездеме ата-аналардың қоғам мүддесіне сай балаларының білімі «законды білсе болды» деген шектүүлігін сол заманның саяси ықпалына байланысты туғаны анық. Бұл жағдайда, «адам» деген мәртебенің өзінен айрылып қалған ата-ананың балаларын оқуға беруіндегі жұтан тілек-мүдделері байқалады. Лирикалық кейіпкердің атынан Абай Құнанбайұлы ата-ананың интернатта оқып жүрген балаларының білімнен гөрі законды жаттап алғанына мәз болып жүргенін әдейі келтірген. Оның басты себебі олардың діндегі шариғатты естен шығарғаны айтылып, ислам дінінің заңында дұрыс жолға түсудің амалдарының бар екеніне мән берілген. Жүректі таза ұстау, айналаға жамандық жасамау, қарым-қатынасқа түскенде ақиқат шегінен шықпауға, ойынды таза ұстап, қырықтықтан өзінді азат етіп отыру мәселелері ислам дінінің ұстанымы екеніне автор айрықша ескерді. Оның орнына орыс тілінің басымдығы (ойында жоқ олардың шариғатқа шаласы, орыс тілі, жазуды – білсем деген шамасы) артқанына, арыз жазарлық сауаты болса қанағат тұтар балалардың ынсапсыз әрекеті істің ақ пен қарасында шаруасының жоқтығына Абай Құнанбайұлы өлең өрнегімен суггестивті құбылыс жасаған. Педагогика ғылымында «суггестив» ұғымы сөз, ұғым, сөйлемдер арқылы болған картинаны көз алдымызға аудартпай келтіруді білдіреді. Ғылымның ыждаһатсыз, михнатсыз (талапсыз, қиындықсыз) табылмыс ғылым сарасы деген жолардан ұғарымыз бейнетсіз ғылым меңгерілмейтінін автор қадап айтып тұр. Аз білгенін көпсінсе, көп қазаққа епсінсе, кімге тиер пайдасы? Бұл риторикалық сұраққа автор орыс халқының жазығы жоқ, оны қаны бұзық өзі ойлар деген түінді бағаммен суреттейді. Аталып отырған сұраққа автор – ойында жоқ бірінің Салтыков пен Толстой деп ой қорытады. Оқушылардың санасында тек тілмаш пен адвокат

болсам деген бәрінің ойы, көңілінде парасатты ақыл жоқ секілді пікір төл мәдениетінен адасқан халқының халі мүшкіл екендігіне: ақыл айтпай ма ағасы? – деген сауал қояды [8, 5 б.].

Абай Құнанбайұлының шығармаларындағы педагогика негізі:

- оқу оқып, пайда ойлама, ойынды талап арқылы тереңдет;
- ғылым кітап арқылы сараланады;
- әскери қызмет іздеп, шен-шекпен;
- оқалы киім киюге әсерленбе;
- оның салдары – бос мақтан,
- бекер көкірек керуге бой ұрма секілді адам болу мәртебесінің

мән-мазмұнын алгоритмдеп, халқының педагогика философиясын меңгеруіне бағдар беріп тұр. Абай өмір сүрген ортаның көрінісі, саяси ахуалы ояғға қызмет етумен «күндылық» сараланатын. Тоталитарлық стратегияның бірінші сатысы ояғға қызмет ету жазықсыз жандарды жазықты қылып, сыбыр сөзбен күнелтіп, жанбай жатып сөнуге өз-өзінді мәжбүрлеме деген ғақлия айтылады. Жоғарыдағы ой-пікір интернатта оқып жүрген жастардың өнерсіз болу қаупін біздердің көз алдымызға тұпа-тура елестете отырып, оның ішкі мазмұн пішіні матрицаға салынды. 3 суретте өнердің ішкі кейіпі суреттеледі.



Сурет 4 – Өнердің ішкі кейіпі

Осындай өнерсіз жанның жол табуына қатысты Абай Құнанбайұлының берген кеңесін 4 суреттен байқауға болады.



Сурет 5 – Интернатта оқитын балалардың болашақтағы ұстанымы

Заманына қарай адам демекші Абай Құнанбайұлы «Интернатта оқып жүр талай қазақ баласы» өлеңінде шынайы білім мен ғылыми пайым кез-келген қоғамдағы тұғырлы өзгерістерді өз ұлтының ежелгі, негізгі, тұрқты, ең орынды заңдарымызды қолдан, ол өз есебінді ақиқатқа бағындыр, турашыл, батыл бол дегенді білдіреді. Оның бәрін закон шегінде істе, әр нәрсені жеңілдің астымен, ауырдың үстімен жетпей, оның өзіне ғылыммен қалай нәтиже шығарудың ебін тап деген соңғы епінді ақылы бүгінгі білімалушыларға да қажетті.

Жоғарыда бір өлеңнен шығарған Абай Құнанбайұлының педагогика ғылымына негіз боларлық парадигмасы байқалды. Парадигма ұғымы қоғам өзгерісіне сай оқу сипаты мен мәнінің қазақ елінің сан жылдар бойы құндылық ретінде трансформацияланған білім алу заңдылығына жанама дүниәуи талабының пайда болуы. «Жаңаша» оқуға амалсыз мәжбүр болған қазақ жастарының өз кейпінен адасып қалмауына қам жасаған ғұлама Абай ол тығырықтан, жаңаша оқудың машақатынан амалдап шығудың жолдарын нұсқалы тұрғыда анықтап береді.

Бұл жағдайда, Абай Құнанбайұлының талданған өлеңінде педагогика және психология білімдері адам болу мәртебесінде қатарынан интеграцияланып, тұлғаның оқу үдерісі арқылы ежелгі білім мен ғылымның тура жолын, қисынын тауып, өз пайдаңа рухани тұрғыда қажетіне жарат деген алғышартты көрсетіп тұр. Білім мен ғылым жол табар, алысқа да жақынға деген түйінді пікірі қандай да болмасын қиюы қашқан өмір тауқыметінен алып шығарына жастардың көзін жеткізіп оны, өз ісінде қолдан деуі – өшпес ақыл [2, 45 б.].

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Қасым-Жомарт Тоқаев Абай Құнанбайұлының 175 жылдығына арналған «Абай және 21 ғасырдағы Қазақстан» «Egemen Qazaqstan» № 5. – 2020 ж.
- 2 Абай (Ибраһим) Құнанбаев. Шығармаларының екі томдық толық жинағы. Т.1. – Алматы: Ғылым, 1977. – 454 б.
- 3 Дулатов М. Ибраһим ибн Құнанбаев// Абай институтының хабаршысы. – Алматы, 2010. – №5. – 91 б.
- 4 Жұмабаев М. Педагогика. – Алматы, 1999. – 112 б.
- 5 Әуезов М. Шығармаларының елу томдық жинағы. Т.10. – Алматы: Ғылым, 2003. – 456 б.
- 6 Мырзахметов М..Абай жүрген ізбенен. «Абайды оқу әліппесі» Алматы «Рауан»1994. – 88б
- 7 Өмірәлиев Қ. «Қазақ поэзиясының жанры және стилі» Қазақ ССР Ғылым академиясы – Алматы : Ғылым, 1983 . – 239 б.
- 8 Мұқанов С. Абайдың шәкірттері туралы. // Абай, 1992, №4. Б. 57-70.

РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

ЖУНУСОВА Л. А.

педагог-мастер, учитель русского языка и литературы,
Казахская средняя школа имени Ы. Алтынсарина,
г. Ақсу, Павлодарская область

НУРГАЛИЕВА М. Е.

доктор философии (PhD) по специальности «Педагогика и психология»,
ассоц. профессор (доцент), Торайгыров университет, г. Павлодар

«Если вы мне расскажете, я это быстро забуду, если вы мне напишите, я прочитаю, но тоже забуду, а если вы вовлечёте меня в дело, я буду это знать и запомню.»

Жан Жак Руссо

Мы живем в новую эпоху, эпоху информационных технологий и личностного роста. Здесь возникает один социальный запрос, касающийся развития будущего поколения. Эта новая реальность будет определять все остальное. Целью базового образования является улучшение способностей учащихся к обучению.

Современному студенту очень сложно найти способ сосредоточиться на интеллектуальной работе и стать действующим лицом современной информационно-коммуникационной индустрии. Детям часто трудно повторить то, что они выучили. Проведенные независимые исследования в области образования помогают внедрить и разработать новейшие стратегии и технологии.

Основная причина данных нововведений – развитие теории критического мышления. Это очень важно для каждого члена современного общества, поскольку мы вступаем в новый 21 век с новой философской культурой [1, с. 24].

Потребность в новом уровне участия учителей не нова. Однако у многих учителей это вызывает страх и неуверенность. Как создать курс, который предоставляет метаинформацию, а не просто контент? Какие стратегии и тактики работают? Какие инструменты следует использовать? Как мы можем научить детей улучшить свои знания и обучение? Как спроектировать урок, который формировал бы не только предметные, но и метапредметные результаты? Какие методы и приёмы работы будут эффективными? Какие формы организации деятельности учащихся стоит применять? Как научить детей планировать свои действия?

Технологии могут помочь ответить на многие вопросы. В частности, можно развивать навыки критического мышления посредством чтения и письма.

Данная технология развивается в российской системе образования с 1997 года. Автор – американский учёный. Темпл К.С., Мередит Д. (1999). Эта книга была выпущена при поддержке Консорциума Демократической педагогики и Международной читательской ассоциации. Недавние исследования российских психологов, инженеров и ученых предлагают усовершенствованную модель школьного образования.

Используя методы критического мышления, вы можете спланировать свои уроки так, чтобы обучение было веселым и полезным, а не просто развлечением и игрой. И, как говорил Цицерон: «Зажгутся глаза слушающего о глаза говорящего» [5, с.12].

Критическое мышление - это основа человеческого мышления и процесс выражения идей и фактов. У нас и наших студентов возникают проблемы с выбором информации. Информация должна быть не только доступной, но и полностью обсуждаться, пониматься и использоваться. Когда дети в возрасте от 5 до 11 лет получают новую информацию, им необходимо посмотреть на нее, проанализировать, различными способами проверить новые идеи, определить ее ценность и важность.

Как вы определяете критическое мышление? Д. Кластер предложил 5 значений, раскрывающих данное понятие.

Мыслить критически – значит, в первую очередь, думать о себе. Когда исследование основано на принципах критического мышления, каждый формирует свои собственные мнения, предпочтения и убеждения, исключая других. Да, нельзя просто думать головой. Однако, поскольку они думают только головой, их эмоции имеют тенденцию становиться более интенсивными, когда они находятся с лидером. Студенты должны обладать достаточной умственной гибкостью, чтобы самостоятельно решать сложные задачи.

Во-вторых, данные – это начало, а не конец критического мышления. Знания дают вдохновение, но без знаний истинное мышление невозможно. Студенты, преподаватели, писатели и ученые используют интеллектуальные ресурсы для открытия новых фактов посредством критического мышления. Мыслительный процесс сильного мыслителя происходит отдельными шагами и становится значимым, мощным и продуктивным.

В-третьих, критическое мышление начинается с постановки вопросов и сосредоточения внимания на проблеме, которую необходимо решить. Люди обычно хотят знать. Мы видим что-то новое и хотим знать, что это такое. Но в любом случае долгосрочное использование этих знаний может дать решение проблем и проблем, возникающих в силу человеческой природы и естественных желаний.

В-четвертых, критическое мышление направлено на развитие логического мышления. Рациональные люди находят логические решения проблем и подкрепляют их здоровыми и вескими аргументами. Человек осознает возможность найти разные решения одной и той же проблемы и идет дальше.

Наконец, в-пятых, критическое мышление – это социальное мышление. Все идеи проверяются и совершенствуются, когда ими делятся с другими. Обсуждая, читая, обсуждая, обсуждая и обмениваясь идеями с другими, мы можем прояснить и углубить наши позиции.

Формат обучения РКМЧП отличается от традиционного обучения. Вместо того, чтобы слушать учителя, ученики становятся центром класса. Они спорят с друг другом, делятся новыми идеями, читают, пишут и обсуждают прочитанное.

В педагогике есть три технических направления для развития критического мышления.

Первое направление – вызов.

В это время важно пробудить интерес ума, создать желание получать новую информацию. Но это только полдела: другая половина – обновление имеющихся знаний и создание мотивации к изучению нового.

Основными мероприятиями этого этапа по развитию критического мышления являются следующие:

- мотивационная (побуждение к работе с новой информацией, пробуждение интереса к теме);
- информационная (вызов «на поверхность» имеющихся знаний по теме);
- коммуникационная (бесконфликтный обмен мнениями).

Второе направление – осмысление содержания.

Здесь происходит «соединение» с новой поступающей информацией. Происходит ее систематизация и осмысление. Студент задумывается о сути изучаемого, учится формулировать вопросы, связывать старую информацию с новой. В этом разделе будет выражена позиция и мнение студента по рассматриваемому вопросу.

Основными видами деятельности на этом этапе по развитию критического мышления являются:

- информационная (получение новой информации о проекте);
- систематический (классификация информации, предоставляемой учебными единицами).

Третья часть – рефлексия

Рефлексия – это рождение новых знаний и запуск бесконечного процесса «узнать новое» - «задуматься о необходимости узнать новое». В это время вводятся новые знания, активно формируется первое впечатление и добавляется новая информация.

Основными видами деятельности на этом этапе по развитию критического мышления являются:

- общение (обмен идеями и новой информацией);
- мотивация (мотивация к расширению сферы общения);
- обзор (соединение новой информации и текущих знаний, выработка собственной позиции, оценка работы) [2, с. 3].

Основной целью технологии развития критического мышления является развитие интеллектуальных способностей ученика, что позволяет ему учиться самостоятельно. Кроме того, природа критического мышления позволяет студентам проводить собственные исследования и оценивать источники, с которыми они работают. Критическое мышление учит вас изучать и перепроверять факты. Такое умение будет полезно не только в массовом применении – при соприкосновении с плотным и разнородным инфополем, о котором мы говорили в самом начале статьи, но и, конечно, в образовательном процессе для всех, кто учится и учит.

Проходя эти три этапа со студентом или группой студентов, помните, что критическое мышление помогает не только скептически относиться к чьим-либо утверждениям и не принимать ничего на веру без доказательств, но и при этом быть открытым новым идеям и методам.

Важно всегда быть готовым узнавать новое и дополнять свою картину мира информацией, поступающей извне. Например, на этом принципе основана современная медицина: она не опирается на предыдущий научный опыт, а готова дополнять, корректировать и учитывать новые результаты и исследования.

Ключевые методические приемы развития критического мышления.

Описанная технология («вызов – осмысление – рефлексия») задает не только определенную логику построения занятия, но и

последовательность и способы сочетания конкретных приемов. Выделяют семь ключевых навыков, над которыми нужно работать, а также детали и методы составления списков, которые вы можете развить [3, с. 5].

Умение систематизировать и анализировать информацию:

- кластеры;
 - таблица «Инсерт»;
 - прием «общее – уникальное»;
 - составление таблиц: концептуальной, сводной, «ПМИ» или «ПМ?»;
 - стратегия «Фишбон».
- Навыки коммуникации:
- приемы парной и групповой работы: «зигзаг», таблицы (идеи, расширения, стратегии решения задач и т. д.).

Сборник методик проектирования уроков поможет повысить эффективность работы учителя, ведь только эти методы позволяют достичь принципа совершенства, описанного в книге знаменитого А. Гина: идеальность действия тем выше, чем больше польза и чем меньше затраты [4, с. 16].

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Т. А. Галактионова, И. О. Загашев, С. И. Заир Бек, И. В. Муштавинская, Е. А. Трифонова. «Современный студент в поле информации и коммуникации».
- 2 И. В. Муштавинская. «Рефлексивные технологии в обучении взрослых».
- 3 И. В. Муштавинская. «Технология развития критического мышления на уроке и в системе подготовки учителя».
- 4 Непряхин Н., Пашенко Т. «Критическое мышление: железная логика на все случаи жизни».
- 5 Т. Чатфилд «Критическое мышление: Анализируй, сомневайся, формируй свое мнение».

РОЛЬ ОБРАЗОВАНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В РК

МУБАРАКОВА Б. Б.
магистр экономических наук, ст. преподаватель,
Торайгыров университет, г. Павлодар

Важнейшей составляющей человеческого капитала является образование, его доступность и качество. В Стратегическом плане Республики Казахстан до 2025 г. отмечено, что «система образования должна быть нацелена на обеспечение доступности и инклюзивности на всех уровнях и подготовку кадров, отвечающих как текущим запросам рынка, так и будущей экономики». В условиях 4-й индустриальной революции все более усиливается роль человеческого капитала. Сегодня недостаточно иметь природные, физические богатства для эффективного развития государства. Гораздо большее влияние на темпы роста уровня благосостояния и конкурентоспособность страны оказывает качество человеческого капитала: уровень образования и объем накопленных обществом знаний. По данным исследования Всемирного Банка, «только 16 % роста в странах с переходной экономикой обусловлены физическим капиталом, 20 % – природным капиталом, остальные 64 % связаны с человеческим и социальным капиталом». «Качество человеческого капитала в первую очередь формируется системой образования, вклад других факторов (культура, здравоохранение, миграция) менее значим». С первых лет независимости страны модернизация образования на всех уровнях была направлена на создание системы обучения, соответствующей лучшей мировой практике. Образование, как один из важнейших приоритетов, закреплено во всех государственных документах и программах стратегического характера, ежегодных Посланиях Президента народу Казахстана.

Улучшение благосостояния народа является основой для обеспечения социально-экономической стабильности в стране и развития системы образования. Послание Президента страны К.К. Токаева от 2 сентября 2019 г. «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана» посвящено актуальным вопросам политического и социально-экономического развития страны.

Глава государства отметил, что «успешные экономические реформы уже невозможны без модернизации общественно-политической жизни страны», тем самым обозначив важность

эффективного взаимодействия общества и государства. Общенациональный план (ОНП) реализации Послания нацелен на обеспечение благополучия, комфортности и безопасности каждого гражданина и в долгосрочной перспективе на повышение социально-экономического развития страны. Свой вклад для достижения данного целеполагания внесла сфера образования.

Стремительное развитие происходящих перемен в мире диктует необходимость выработки новых подходов во многих сферах, в том числе и образовании. В условиях технологических изменений 4-й промышленной революции неравенство в развитии человеческого капитала приобретает новые формы. При этом неравенство может накапливаться в течение жизни. Учитывая данные тенденции, отслеживание мировых трендов в образовании позволяет определить вектор развития мирового образования. При этом образование необходимо также воспринимать как инструмент влияния на эти тенденции. Пересмотр роли учителей и оказание поддержки в их профессиональном росте. Достижения обучающихся напрямую зависят от профессиональной подготовки учителей, их мотивации и самовосприятия. Страны Европейского союза уже сталкиваются с проблемами дефицита кадров. 23 странам, принявшим участие в TALIS-2018, в течение следующего десятилетия необходимо будет обновить около трети своего преподавательского состава из-за старения кадров. Данные опроса также выявили, что существует определенная проблема в привлечении мужчин к преподаванию. Особенно это относится к начальному и дошкольному образованию, где доля женщин-учителей достигает 85 % и 96 % соответственно. Поэтому предпринимаются шаги по повышению статуса и привлекательности профессии, а также улучшению условий труда. Особое внимание уделяется непрерывному развитию педагогических навыков с учетом последних достижений в области образования для удовлетворения потребностей обучающихся. Особенно актуально это в связи с мировой ситуацией, вызванной пандемией. По данным опроса «WISE Глобальный барометр образования 2019», лучшими 3 навыками, которыми, по мнению молодых людей, должны обладать учителя, являются: 1) умение объяснять и представлять свой предмет (59 %); 2) глубокие знания по своему предмету (57 %); 3) умение слушать (52 %).

В соответствии с докладом «Будущее рабочих мест» Всемирного экономического форума через пять лет более трети необходимых навыков для работы изменятся. Автоматизация процессов и

внедрение искусственного интеллекта облегчат жизнь людей, но в то же время сократят рабочие места. Оставаться конкурентоспособным на рынке труда возможно только за счет обновления и приобретения новых навыков. Перечислены 10 навыков, необходимые для работы в будущем. Это креативность, эмоциональный интеллект, аналитическое (критическое) мышление, активное обучение, умение рассуждать и принимать решения, навыки межличностного общения, лидерские навыки, разнообразие и культурный интеллект, технологические навыки и умение принимать изменения. По данным доклада ПРООН «Будущие знания: прогнозный отчет 2019», такие цифровые навыки, как кодирование и программирование, станут более важными и востребованными. Компании все чаще стремятся использовать данные, которые они собирают. На рынке труда будут востребованы специалисты по машинному обучению и искусственному интеллекту, разработчики и специалисты программного обеспечения, специалисты по большим данным, аналитики информационной безопасности. Мягкие или сквозные навыки становятся все более важными. По данным исследования «WISE Глобальный барометр образования 2019», проведенного в 31 стране-участнице Европейского союза, кодирование или программирование в школе изучают 21 % молодых людей.

Согласно отчету Еврокомиссии «Обозреватель в образовании и обучении», существует ряд ключевых компетенций (или сочетание знаний, навыков и отношения), которые могут поддержать жизненные шансы человека, а также облегчить переход на рынок труда и перспективы карьерного роста. Например, участие в предпринимательском образовании повышает вероятность вовлечения в предпринимательскую деятельность в более позднем возрасте в среднем на 35 %. В докладе ПРООН о человеческом развитии 2019 определены в качестве необходимых 5 ключевых социальных и эмоциональных компетенций: самосознание, самоорганизация, социальная осведомленность, навыки взаимоотношений и ответственное принятие решений. Данные компетенции взаимосвязаны, синергичны и являются неотъемлемой частью роста и развития детей и взрослых. Включение и укрепление базы учебных материалов, обучающих социальным и эмоциональным компетенциям в основных учебных программах, были весьма эффективными в европейских странах, особенно для детей из групп риска. В целях тесного сотрудничества между местными государственными органами, лидерами отрасли

и образовательными учреждениями в обеспечении устойчивых инновационных учебных программ была представлена концепция Learning Factories 4.0. Концепция запущена государством Баден-Вюртемберг (Германия). Учебные фабрики – это поддерживаемые государством лаборатории, реализуемые в профессиональных учебных заведениях, которые преследуют следующие две цели: (1) обучать студентов и сотрудников, предоставляя им возможности для получения реального опыта; (2) выступать в качестве исследовательской фабрики для демонстрации и тестирования новых технологий и подходов. Они обеспечивают ключевой источник вдохновения для новых образовательных моделей, которые обеспечивают технические, цифровые и трансверсальные навыки на протяжении всей карьеры человека.

В Казахстане создан Атлас новых профессий и компетенций на базе 9 приоритетных направлений экономики. Это прогнозная карта перспективных отраслей и профессий на ближайшие 10–15 лет. Она содержит информацию о 3 категориях профессий: новых, трансформирующихся и исчезающих. Атлас охватывает сферу горно-металлургического комплекса, нефтегазовую отрасль, сельское хозяйство, транспорт и логистику, машиностроение, ИКТ, энергетику, туризм и строительство. Компания образовательных программ BTS Digital разрабатывает Атлас в помощь родителям, ученикам для выбора будущей профессии и понимания, какие навыки будут востребованы для успешного трудоустройства. Также Атлас покажет, каких специалистов надо готовить на рынок труда и кто будет востребован работодателями. По результатам атласа будет создан сервис EduNavigator.kz для профориентации школьников и специалистов, желающих развивать необходимые навыки. Методология Атласа основана на базе Технологического форсайта компетенций (Skills Technology Foresight), разработанного в 2014 г. Международной организацией труда, Агентством стратегических инициатив и Московской школой управления Сколково.

Продуктивность и рост любой экономики мира определяется ее человеческим капиталом и инновационным потенциалом. В свою очередь, в основе развития человеческого капитала и исследований лежит высшее образование. Высшее образование также содействует социализации личности, помогая ему вносить свой вклад в социальное, культурное и экологическое развитие общества. В мире произошла трансформация высшего образования от элитарного к

массовому. С каждым поколением идет увеличение охвата высшим образованием за счет расширения доступа к его получению.

Образование не просто связано с экономикой – в значительной степени оно детерминировано ее состоянием и развитием. Многие исследователи, касающиеся вопроса связи экономики и образования, отмечают, что уровень обучения в любом обществе связан с показателями экономического развития и с благосостоянием народа. Таким образом, состояние экономики является источником более или менее сильного развития образования в различные периоды.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Послание Президента страны К.К. Токаева от 2 сентября 2019 г. «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана»
- 2 Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования РК |
- 3 Зима Н.А. Инновационные тенденции модернизации в образовании в условиях глобализации. Педагогические науки., 2021, №7. с.78–80.
- 4 Король Д.Ю. Система образования Республики Казахстан, <http://charko.narod.ru/tekst/an7/3.html>
- 5 Образование, которое мы можем потерять. Под ред. В.А.Садовниченко. М.: изд-во МГУ, 2001, 384 с.
- 6 Отчет о человеческом развитии. Образование для всех: основная цель нового тысячелетия. Астана. ПРООН, 2020, 191 с.
- 7 Стюарт Т. Богатство от ума: Деловой бестселлер, пер. с англ. Мн.: Парадокс. 1998, 352 с.
- 8 Хуторской А. Ключевые компетенции: технология конструирования. Народное образование, 2003, №5. с.55–61.
- 9 Шальнова Н.Н., Орлов С.Б., Радаева М.Н. Личностно-ориентированное обучение – развивающий потенциал естественнонаучного образования. Успехи современного образования, 2019, №5, с.93–94.
- 10 Щетинин В.П. Образование в контексте теории человеческого капитала. Педагогика, 2019, №6, с.40–46.

ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИНСТРУМЕНТЫ В ОБРАЗОВАНИИ

ОСПАНОВА Ж. Д.
учитель географии, категории педагог-исследователь,
СОШ №9, г. Экибастуз

Современный мир находится на переходе в цифровую эпоху. Рутинная работа стала передаваться электронно – вычислительным машинам, в основе которых лежит искусственный интеллект. Это требует от человека гибкости мышления, быстрых навыков и, конечно, постоянного обучения, которое основывается на компьютерной грамотности. Система образования должна помочь в воспитании и развитии такой личности. В нашей стране принята Государственная программа «Цифровой Казахстан», целью которой является ускорение темпов развития экономики и улучшение качества жизни населения за счет использования цифровых технологий [1, часть 1].

Одним из основных элементов цифровизации образования является цифровая грамотность. Под цифровой грамотностью мы рассматриваем различные ее виды: медиа грамотность, отношение к инновациям, коммуникативная, компьютерная, информационная грамотность. Чтобы решить задачи цифровизации, нашему образованию предстоит пройти через цифровую трансформацию. Внедрение средств цифровых технологий в практику работы школы имеет ряд преимуществ:

- 1 Мобильность в получении информации;
- 2 Повышение интереса и внимания обучающихся за счет использования мультимедиа;
- 3 Лучшее запоминание материала, благодаря наглядности подачи материала;
- 4 Возможность показать явления, процессы, происходящие в природе;
- 5 Развивает творческое мышление и развитие исследовательской деятельности, благодаря поиска информации в сети Интернет [3, с.3].

При организации учебного процесса современный учитель использует цифровые образовательные ресурсы. К ним относят – цифровые фотографии и карты, видеофрагменты, модели. Уроки географии – это разговор особый. Они должны быть яркими, эмоциональными, с привлечением большого иллюстрированного

материала, с использованием видео сопровождений. Всем этим может обеспечить компьютерная техника с ее мультимедийными возможностями. Мне бы хотелось остановиться на тех ресурсах, которые чаще всего использую при организации учебного процесса. На разных этапах урока применяются презентации, выполненные в PowerPoint. С помощью них можно показать рисунки, схемы, таблицы, ссылку на видео. Поэтому ее можно считать универсальным средством.

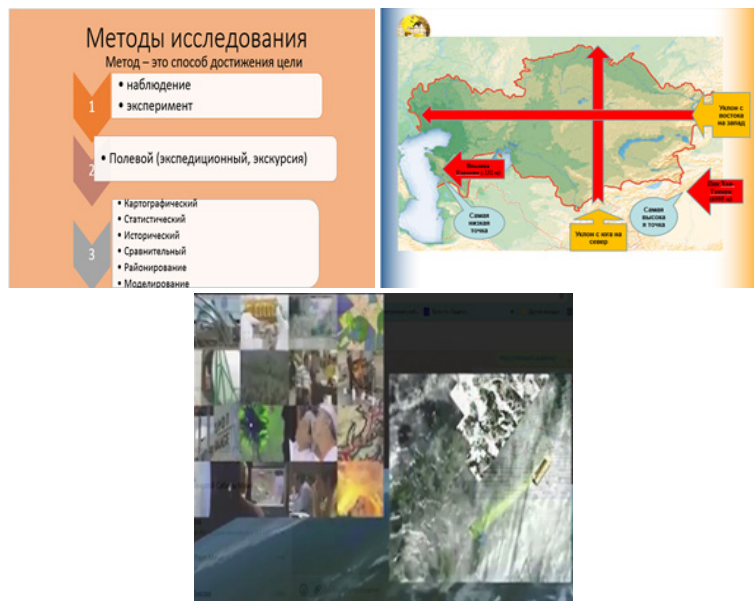
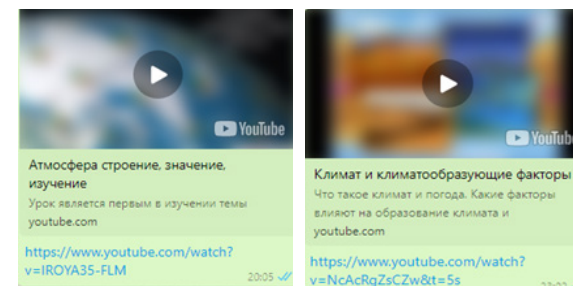


Рисунок 1 – Примеры использования презентации PowerPoint на уроках

Анимации и иллюстрации, фрагменты видеохостинга YouTube используются при объяснении нового материала.



Экологически чистое производство



Рисунок 2 – Использование видеохостинга YouTube на уроках

На обобщении лучше использовать таблицы и схемы, так как помогают систематизировать учебный материал. С помощью таблиц у учащихся развивается аналитические навыки.

Таблица 1 – Закономерности распространения полезных ископаемых от тектонической структуры.

| № | Тектоническая структура | Полезные ископаемые | Месторождения |
|---|-------------------------|---------------------|---------------|
| 1 | Древняя платформа | | |
| 2 | Молодая платформа | | |
| 3 | Складчатые области | | |

Цифровая школа подразумевает свободный доступ к электронному образовательному контенту и широкие возможности индивидуализации учебного процесса с учетом способностей каждого ученика. Объемы электронного контента увеличиваются – оцифрованы учебники, разрабатываются онлайн – курсы. Например, в Казахстане на сайте <https://okulyk.kz/all-books/> представлены все рекомендованные Министром образования и науки Республики Казахстан учебники [2].

В образовательной среде активно используются цифровые инструменты. В практике своей деятельности использую следующие:

1. Для активизации учебной деятельности в начале урока и при обобщении знаний и умений.

В работе использую веб-сервисы Learningapps, Quizlet, Wizer.Me. Начать работу можно с регистрации, используя имеющийся Google аккаунт. Составляя задания к уроку можно воспользоваться готовыми разработками, но и создать свои упражнения.

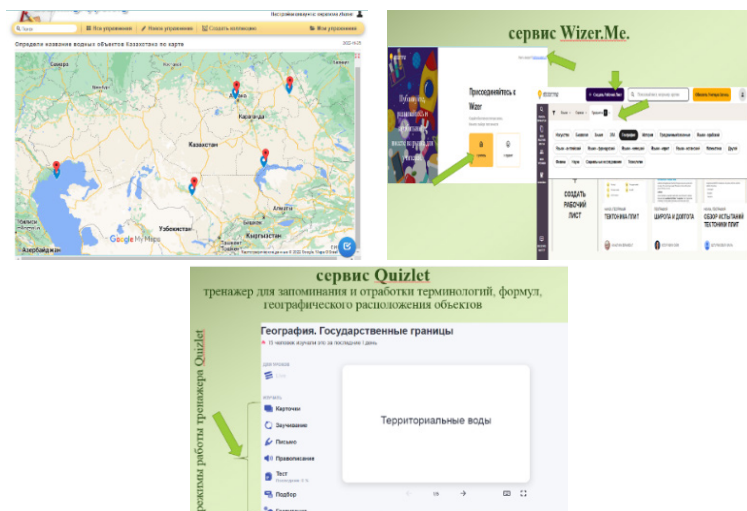


Рисунок 3 – Веб-сервисы Learningapps, Wizer.Me, Quizlet

2. Цифровые инструменты для контроля знаний учащихся.

Google Classroom – система управления виртуальным классом. Здесь можно выдавать задания и проводить контроль, создавать полноценные онлайн-курсы и групповые проекты. Чтобы открыть виртуальный класс и начать собирать собственный курс, достаточно создать аккаунт в Google. Для того, чтобы создать свой курс, перейдите на страницу, или откройте Google Classroom через вкладку с приложениями в браузере. Затем на странице нажмите значок «+». Введите название курса. Строчки «Раздел», «Предмет» и «Аудитория» пока можете оставить без изменений, в процессе вы всегда сможете к ним вернуться. Нажимаем кнопку «Создать». Вашему курсу автоматически присваивается код. Он нужен, чтобы

приглашать учащихся. Код вы увидите в верхнем левом углу ленты – главной страницы курса. Здесь учителя могут оставлять объявления, а обучающиеся задавать вопросы или оставлять свои комментарии. К сообщению можно прикрепить текстовый файл, видео, рисунок или фотографию. Если вы хотите перейти к созданию упражнений для учеников, откройте вкладку «Задания». Всего их 4 типа: задание, задание с тестом, вопрос и материал. Каждому заданию назначаются баллы. По умолчанию выставлено 100 баллов.

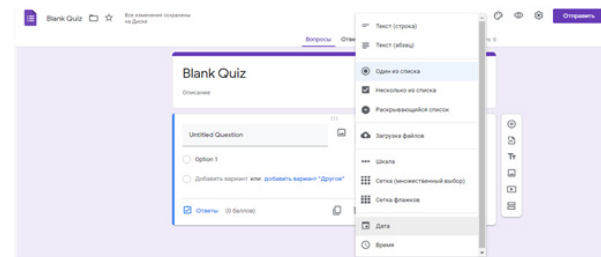


Рисунок 4 – Образец создания заданий с тестом в платформе Google Classroom

При составлении заданий суммативных работ были использованы задания с тестом, в которых могут следующие типы:

- 1 тест (строка) – дети прописывают короткий ответ;
- 2 тест (абзац) – дети прописывают полный развернутый ответ;
- 3 тест с одним верным ответом;
- 4 тест с несколькими верными ответами;
- 5 тест с раскрывающимся списком;
- 6 тест с заданием с загрузкой файлов (учащиеся прописывают в тетради, затем загружают в гугл форму);
- 7 тест на установление соответствия с множественным выбором ответа;
- 8 тест на установление соответствия с одним выбором ответа.

3. Цифровой инструмент для проведения уроков в синхронном формате облачная конференция – платформа ZOOM.

Для работы пользователь получает идентификатор и использует его для проведения встреч. Данная платформа позволяет демонстрировать экран, подключая заранее созданную презентацию, обсуждать вопросы. Она также позволяет чертить схемы, крепить стикеры, оставлять комментарии. По сути это та же интерактивная

доска с инструментарием в виде карандашей, ластика и прочего. К работе можно подключить большое количество людей.



Рисунок 5 – Использование платформы ZOOM

4. Использование интернет сервиса карты Google Maps, Google Планета Земля и программы QGIS для работы по картам.

Карты Google Maps, Google Планета Земля и программы QGIS позволяют значительно разнообразить учебную и самостоятельную творческую деятельность школьников, повысить их мотивацию и эффективность обучения по учебному предмету география.

Интерфейс карты Google Планета Земля состоит из: поисковика мест, исследователя, проекта. С помощью поисковика ученик, может совершать виртуальные путешествия, просматривая фотографии мест в 3D формате в высоком разрешении. Для этого справа надо войти в поисковик и выбрать функцию выбора маршрута.



Рисунок 6 – Интерфейс карты в сервисе Google Планета Земля

Исследователь включает в себя: изучение и просмотр природы, культуры, путешествий, образования в зависимости от интересующейся темы.



Рисунок 7 – Интерфейс карты в сервисе Google Планета Земля

Инструмент Проект позволяет создавать свои цифровые карты, измерять расстояния, площади территории, определения наилучшего маршрута.

С помощью карты Google Maps и программы QGIS можно также создавать цифровые карты. Такая работа заменяет работу на бумажных контурных картах. Изучение территории становится более креативным. При создании таких работ необходимо создать слои, основанный на базовой карте интернет сервиса. В дальнейшем можно самостоятельно добавить неограниченное количество дополнительных слоев, присвоив имена и разместив на них нужные элементы. За счет такой функции начальная карта всегда остается целой, позволяя удалять и редактировать объекты, созданные исключительно вручную. Например, пример задания по составлению картосхемы «Энергетика Казахстана». 1) нанести способом значков нефтегазовые месторождения – гиганты; 2) угольные бассейны (месторождения Экибастуз, Караганда, Шубарколь. Карта содержит 4 слоя. Каждый слой – один бассейн, всего их 4- по 2 на нефтяной и 2 на угольный. Слой содержащий условные обозначения и описание месторождения, выделены маркером.

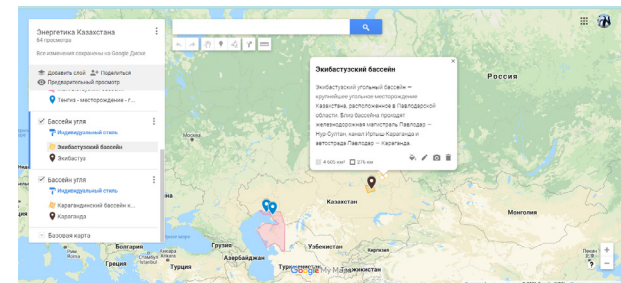


Рисунок 8 – Создание собственных карт в веб-сервисе Google Maps

Есть также кнопка, создающая на карте линии, благодаря которой можно создавать рисунки произвольной формы, измерять расстояния, рассчитывать площадь территории.

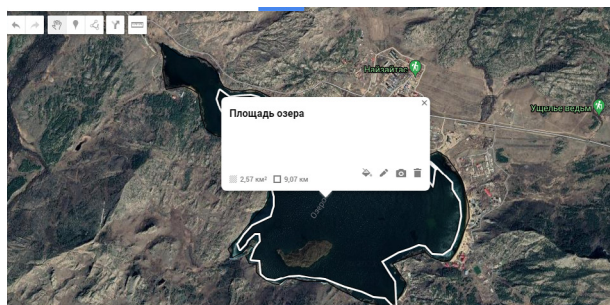


Рисунок 9 – Проведение измерений с помощью карты Google Maps

Программа QGIS имеет большое количество функциональных возможностей, чем карты Google и не требует наличие ресурсов компьютера. После установки программы необходимо загрузить основные модули для работы с векторной картой.

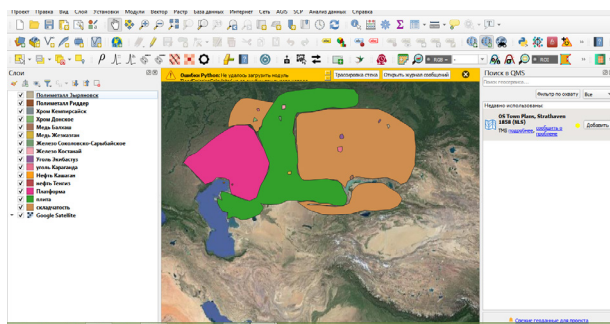


Рисунок 10 – Создание карт с помощью программы QGIS

5. Создание инфографики на этапе обобщения и закрепления знаний на онлайн редакторах Canva.com, Piktochart.com, Paint online

Веб-приложение для создания бизнес-презентаций, инфографики и различного рода отчетов с особенным дизайном и почти без усилий.

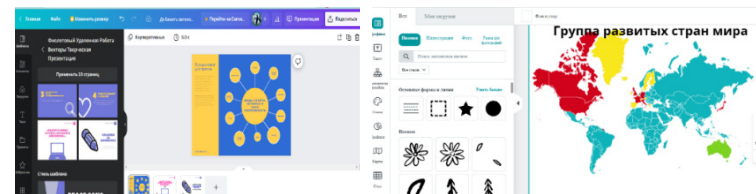


Рисунок 11 – Создание задание в онлайн редакторах Canva.com, Piktochart.com, Paint online

Цифровизация делает обучение креативным, отвечающее требованиям современного времени.

ЛИТЕРАТУРА

1 Әділет. Об утверждении Государственной Программе «Цифровой Казахстан» <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000827> (Дата обращения: 10.11.2021)

2 Носков Н.Г. Цифровые инструменты в образовательной деятельности <https://www.stdlife.ru/ped/publication/public00033> (Дата обращения: 10.11.2021)

3 Степанян М.Б. «Цифровизация и цифровые технологии в образовании» <https://infourok.ru/statya-na-temu-cifrovizaciya-i-cifrovye-tehnologii-v-obrazovanii-5209441.html> (Дата обращения: 09.11.2022)

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНДЕРІНЕН ҚОЛДАНЫЛАТЫН ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ ОЙЫНДАР ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІ МҰҒАЛІМІ

СЕЙСЕМБАЕВА Қ. А.
преподаватель, СОШ №12, г. Экибастуз

Бүгінгі таңда білім беру әлеуметтік құрылымның маңызды элементтерінің біріне айнатуда. Дүниежүзінде білімнің әлеуметтік ролі артып, адамның болашағы оның алған білімінің сапасының көлеміне, ойлау деңгейіне байланысты болады. Осы тұрғыдан бүгінгі күні жаңа технологияның тиімді әдіс-тәсілдерін жас ұрпақтың бойына сіңіре отырып тәрбие беру мұғалімінің басты міндеті. Республикамызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Сондықтан әрбір педагог сапалы

білім беру үшін сабақты үнемі қалыптасқан формада өткізуден көрі оқытудың жаңа технологиясын, жаңа әдіс-тәсілдерін және дәстүрлі емес сабақ түрлерін өткізу тиімді. Бұл бағытта білім берудің әртүрлілігі, нұсқадағы мазмұны, құрылымы ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Сондықтан оқыту үрдісіндегі жаңа әдіс-тәсілдер оқу мазмұны мен оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай таңдап алудың маңызы зор. Қазіргі таңда оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін еме. Сабақта қолданылған жаңа технологиялардың өзі әрбір мұғалімнің шеберлігіне байланысты әрқалай жүзеге асырылуы мүмкін.

Өзектілігі: Білімнің тұрақты өсуі мен жаңаруы жағдайында оқушы құзыреттілігінің үздіксіз дамуы қазіргі заманғы білім беру жүйесінде неғұрлым өзекті болып отыр. Білім беруді дамыту үшін адами капиталдың әсері жеткіліксіз. Білім беру ортасын өзгерту қажет, еңбек ресурстарының білім беру көлемін ұлғайту ғана емес, білім беру мазмұнын, оның әдістерін, құралдары мен ортасын сапалы өзгерту керек, SMART-білімге көшу қажет. Педагог қызметкерлердің аналитикалық, кешенді мәселелерді шешу дағдылары, инновациялылық – жаңа идеяларды дамыту және оларды енгізу, SMART-технологияларды пайдалану дағдыларын қалыптастыру өзекті мәселеге айналды.

Мақсаты: қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінде SMART технологияларды тиімді қолдану арқылы, оқушылардың білімін кеңейту, заманауи ғасырда жаңа инновациялық технологияларды қолдана білетін интеллектуалды, зияткер тұлға қалыптастыру

Міндеттері:

Қазақ тілі мен әдебиет пәндерінде интеграцияланған интеллектуалды виртуалды оқыту ортасын қалыптастыру құралы ретінде, оқушыларға білім жеткізу үшін әртүрлі гаджеттерді (Смартфондар, планшеттер және басқа ұқсас құрылғылар) тиімді қолдануды үйрету

Smart Education (ақылды білім беру) – барлық білім беру процестерін, сондай-ақ осы процестерде қолданылатын әдістер мен технологияларды кешенді жаңғыртуды көздейтін тұжырымдама, бұл контентті әзірлеу, оны жеткізу және өзектендіру процесін жаңаша құруға мүмкіндік беру.

Кіріспе

SMART-технологияларды пайдалануды не қамтамасыз етеді? SMART-білім берудің негізгі қағидаттарына мыналар жатады:

Білім беру бағдарламасында оқу міндеттерін шешу үшін өзекті ақпаратты пайдалану. Білім берудегі және кез-келген кәсіби қызметтегі ақпарат ағынының жылдамдығы мен көлемі тез өсуде, қолданыстағы оқу материалдары оқушыларды практикалық мәселелерді шешуге дайындау үшін нақты уақыт режимінде келетін мәліметтермен толықтырылуы керек.

Оқушылардың өзіндік танымдық, зерттеу, жобалық қызметін ұйымдастыру. Бұл қағида оқушыларды қойылған міндеттерді шешуге шығармашылық ізденіске, дербес ақпараттық және зерттеу қызметіне дайындауда басым болып табылады.

Оқытудың бөлінген ортасында оқу процесін іске асыру. Білім беру ортасы оқу орнының аумағымен немесе қашықтықтан оқыту жүйесінің шектерімен шектелмеуге тиіс. Оқу процесі үздіксіз болуы керек.

Икемді білім беру траекториялары, оқытуды дараландыру. Білім беру қызметінің алуан түрлілігі білім беру бағдарламалары мен курстарын зерделеу, оқу процесінде құралдарды олардың денсаулық мүмкіндіктеріне, материалдық және әлеуметтік жағдайларына сәйкес пайдалану бойынша оқушылар үшін кең мүмкіндіктер беруді талап етеді.

Білім беру тәжірибесінде SMART технологиялары:

- интернет-энциклопедиялардан ақпарат алу;
- қажетті ақпаратты іздеу;
- аудармашы бағдарламасы арқылы сөздерді немесе сөз тіркестерін аудару;
- ақпаратты визуализациялау;
- видеолекцияларды қарау;
- онлайн режимінде тестілеу немесе сауалнама жүргізу.

SMART-оқытудың кең таралуы, біріншіден, интернет-технологияларды жетілдірумен байланысты. Екіншіден, Wi-Fi, 3G, 4G сияқты сымсыз технологиялардың дамуымен және үшіншіден интернет желісінде интерактивті оқыту ресурстарының кең таралуынан болып отыр.

Smart education-тің негізі адамдарға өз интернет-контентін жасауға мүмкіндік беретін Facebook, YouTube, Twitter және блогтар сияқты Web 2.0 технологияларын дамыту болды.

Педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арттыру үшін білім беру үдерісінде қандай Smart-технологияларды пайдалануға болады?

Компьютер, ноутбук, смартфон, планшет және басқа АКТ оқу процесін тиімді ұйымдастыруға арналған бағдарламалық қосымшалардың кең спектрін ұсынады, оқу процесін жедел басқаруға мүмкіндік береді және оқу сапасын арттырады, оқуға деген ынтаға он әсер етеді, мұғалімдердің кәсіби дамуына ықпал етеді.

Smart технологиялар педагогикалық тәжірибемде

WORDWALL – ұстаздар мен оқушыларға, студенттерге арналған ойын тапсырмаларын құруға көмекші платформа болып табылады. Мақсаты – оқу мотивациясын арттыру үшін интерактивті және баспа материалдарын жасау болып табылады. Бүгінгі таңда ақпараттық технологияның көмегімен оқу процесін осы платформа арқылы тиімді етуге болады.

Күнделікті сабақ барысында мен осы платформаның өзін жасаған ойын түрлерін көп қолданамын. Бұл платформада қолданған ойын түрлерін ссыла арқылы оқушыларға таратып бір мезетте, немесе үй тапсырмасы ретінде қолдануға болады.

Ол үшін ең алдымен тіркелу батырмасын басып электронды пошталарыңыз арқылы тіркелесіздер.



Құпия пароль енгізіп, әр-түрлі қызықты ойындар құрастыра аласыздар. Мен заманауи педагог ретінде ҚР Тәуелсіздігінің 30 жылдығына орай көптеген ойын түрлерін құрастырдым.

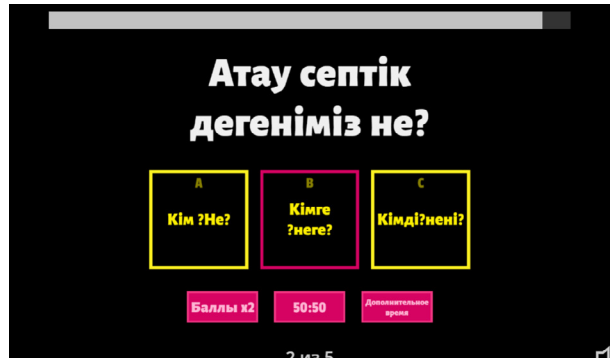
№1 «БӘЙГЕ» өз білімін тексеру құрастыру ойыны
Ойын ссылқасы <https://wordwall.net/ru/resource/26540706>

| "ПАТРИОТ БАЛА" | |
|--|--------------------------------|
| Ключевое слово | Определение |
| 1. ұлттық өрнек, күн, қыран бейнеленген | ҚР мемлекеттік Туы |
| 2. Пырақ, шаңырақ, бесбұрыш бейнеленген | ҚР мемлекеттік Елтаңба |
| 3. Жүмекен Нәжімеденов | ҚР Әнұранының сөзін жазған |
| 4. Биіктігі 97 м монумент | Байтерек |
| 5. Шәмші Қалдаяқов | ҚР әнұранының авторы |
| 6. Президенттер орындайтын алғашқы рәсім | Ант қабылдау |
| 7. Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев | ҚР Президенті |
| 8. Н.Ә.Назарбаев | ҚР алғашқы президенті |
| 9. Елтаңба авторы (саулетші) | Жандарбек Мәлібеков |
| 10. Тәуелсіздік алған күн | 16 желтоқсан 1991 ж |
| 11. Теңгенің туған күні | 25 қараша 1993 ж |
| 12. Президенттік өкілеттігін тоқтатқан күн | 19 наурыз 2019 ж |
| 13. ҚР Әнұраны | 2006 жылы 6 қаңтарда бекітілді |
| 14. Астананың "Әлем қаласы" атануы | 1999 жыл |
| 15. Астананың "Нұр - Сұлтан" атанған жылы | 20 наурыз 2019 |
| 16. Қысқы Азида ойындары өткен жыл | 2011 жыл |
| 17. Президенттің жылдық жоспары | Жолдау |
| 18. Рухани жаңғыру | Болашаққа бағдар |

Бұл ойын 18 сұрақтан тұрады, бала дұрыс жауаптарын орналастыру арқылы шешеді, ссылқасын ата-аналар мен ұстаздарға да жіберіп қатыстыруға болады.

№2 «ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ СЕПТІКТЕРІ»

Ойын ссылқасы <https://wordwall.net/ru/resource/30729526>



№3 «КІМ ШАПШАҢ?»

Ойын ссылқасы <https://wordwall.net/ru/resource/30729690>

| | | |
|-------------------|--------------------------|--|
| Т.Сайрамбаев | <input type="checkbox"/> | Бастауыш-баяндауыштық ыңғайдағы сөздер тобынан жасалған бастауыш |
| Одағай сөздер | <input type="checkbox"/> | Сөздің баяндауыш қызметін анықтанытатын аффикстер |
| Есімді сөйлемдер | <input type="checkbox"/> | Сабақты етістіктерге қатысты, табыс септіктерінде келеді |
| Жіктік жалғаулары | <input type="checkbox"/> | Жіктік жалғауымен қатар тұрып қиысу |
| Үйіріл мүше | <input type="checkbox"/> | Сөйлем құрамындағы басқа сөздермен грамматикалық байланысқа түспейтін сөздер, сөз тіркестері |
| Мағыналық қиысу | <input type="checkbox"/> | Сөйлем құрауға негіз болатын, өзара предикаттық қатынаста жұмсалатын сөйлем мүшелері |
| Тура толықтауыш | <input type="checkbox"/> | Хабарлы сөйлемді болымды/сыз, қалаулы, болжамды деп қарастырады |
| Үйіріл бастауыш | <input type="checkbox"/> | Екі не одан да көп сөзден құралып, бір сөйлеммүшесінің қызметін атқарады |
| Оқшау сөздер | <input type="checkbox"/> | Кісінің сезімін, көңілкуйін, еркін білдіретін дербес грамматикалық тұлғалары жоқ сөздер |
| Меңгеру | <input type="checkbox"/> | Бастауышы есім сөздерден болған сөйлемдер |

№4 «МАҚАЛ-МӘТЕЛДІ ЖАЛҒАСТЫР»

Ойын ссылқасы <https://wordwall.net/ru/resource/30730027>

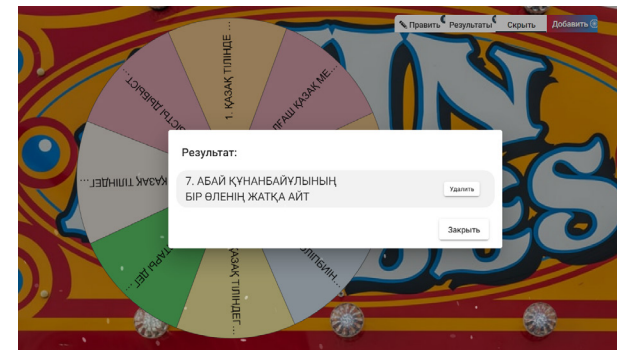
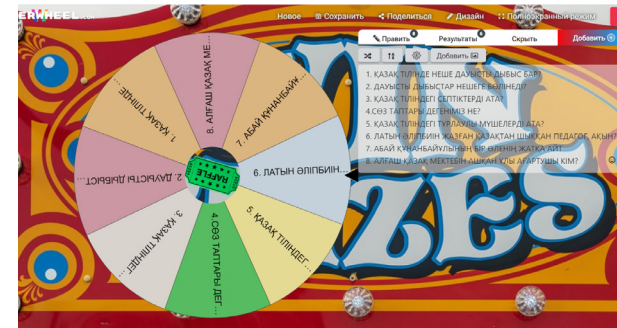
◀ 1 из 7 ▶

Қалам

Кітап - алтын қазына.

№5 «ҚЫЗЫҚТЫ БАРАБАН» spinnerwheel.com сайтына кіріп жасай аласыздар, барабан айналып тұрады, оқушылар барабандағы сұрақтарға ауызша жауап береді

<https://spinnerwheel.com/wheels/Kgks4jyuDQ443xJU1SZn?share=true&edit=true>



Қорытынды
 Білім сапасын арттыру және нәтижеге бағытталған үлгіге беталуы барысында мұғалімдер мемлекеттік стандарт берілген нәтижелерге жетуде кәсіби шеберлікпен меңгерген зерттеу біліктері мен дағдылары нәтижесінде проблеманың шешімін таба алатын, ақпараттық – коммуникативті мәдениеті жоғары тұлғалық - дамытушылық функцияны атқарады. Мұғалім – оқушылардың жеке тұлғасын дамытуға басымдық беретін, күрделі әлеуметтік - мәдени жағдайларда еркін бағдарлай алатын, шығармашылық процестерді басқара алатын, адам туралы ғылымның жетістіктерін, оның даму

зандылықтарын, компьютерлік оқыту өнерін терең меңгерген жан-жақты дамыған шығармашыл тұлғаны талап етеді.

Жаңа технологияны меңгеруде мұғалімнің жан-жақты, білімі қажет. Жаңа нәтижеге бағытталған білім ретінде инновациялық білімді қарастыруда қойылған мақсатқа жетуде, оқушылардың тілдік, теориялық, практикалық құзіреттіліктерін жетілдіруге тиімді әдіс-тәсілдерді таңдалып, құзіреттілікті жетілдіруге арналған тиімді тапсырмалар құрастырылды. Ақпараттық технологиялар ішінен WORDVALL, spinnerwheel атты бағдарламалар кешендері алынды.

Инновациялық технологияларды қолданудың тиімділігіне келетін болсақ, заманауи технологиялардың даму себебінен оқушылардың білім алу үдерісінде, сабақтарында электронды гаджеттерді үздіксіз пайдалану оқытудың жаңа әдістері мен тапсырмалардың ауқымды типтеріне және көптүрлілігіне әкеліп соқты. Оқушылардың шығармашылық жұмыстарының орын алуы да кең өріс алды.

Осыған орай қазіргі мұғалім:

Педагогикалық үрдісте жүйелі жұмыс жүргізе алатын;

Педагогикалық өзгерістерге тез төселетін;

Жаңаша ойлау жүйесін меңгере алатын;

Білімді, іскер, шебер болу керек.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы. 2007 ж.

2 Смирнова С.А. Педагогика: теории, системы, технологии. – М., 2006.

3 Раджерс Э. Инновация туралы түсінік. – //Қазақстан мектебі, №4, 2006.

4 Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – А.: Білім, 2008.

5 <https://learningapps.org/index.php>

6 <https://www.ispring.ru/ispring-quizmaker>

7 <https://quizlet.com/ru/help/2948254/studying-on-quizlet>

8 <http://www.quivervision.com/apps/>

9 Жүнісбек Ә. Жаңа технология негізі – сапалы білім. – // Қазақстан мектебі, №4, 2008

10 Нағымжанова Қ.М. Инновациялы-креативті технологиялар. – Өскемен, 2011.

РОЛЬ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОЗДАНИИ РАВНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ДЛЯ ЛЮДЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ: ГЕНДЕРНЫЙ И ЛИЧНОСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ

ТЕМИРГАЛИЕВА С. Е.

магистр психологии, ст. преподаватель,

Торайгыров университет, г. Павлодар

АЙГУЖИНОВА Г. З.

магистр социальной работы, ст. преподаватель,

Павлодарский педагогический университет

имени Ә. Марғұлан, г. Павлодар

ЕРОФЕЕВА Р. Ж.

к.п.н., PhD, Торайгыров университет, г. Павлодар

ЖИЛЬГЕЛЬДИНОВ С. Е.

магистр педагогики и психологии, ст. преподаватель,

Торайгыров университет, г. Павлодар

БАТЯШОВА И.В.

ст. преподаватель, Торайгыров университет, г. Павлодар

В современном обществе справедливое распределение образовательных возможностей является основой для развития и процветания всех его участников. Однако, не все люди имеют равные возможности получить качественное образование. Люди с ограниченными возможностями, такие как инвалиды, лица с нарушениями зрения или слуха, а также люди с особыми потребностями, часто сталкиваются с преградами в процессе обучения.

Для преодоления этих преград и обеспечения равных возможностей для всех учеников, современные образовательные технологии играют важную роль. В данной статье мы рассмотрим роль современных образовательных технологий в создании равных возможностей для людей с ограниченными возможностями, а также обсудим их влияние на гендерные и личностные особенности учащихся.

Роль современных образовательных технологий в преодолении преград.

Доступность информации: Образовательные технологии позволяют предоставить доступ к образовательным материалам и информации для людей с различными видами ограничений. Технологии, такие как электронные книги, аудиозаписи, подкасты и видеокурсы, облегчают получение знаний и освоивание учебного материала людьми с нарушениями зрения или слуха.

Индивидуализация обучения: Современные образовательные технологии позволяют адаптировать образовательный процесс под индивидуальные потребности учащихся. Интерактивные программы и обучающие платформы позволяют создавать учебные материалы, учитывающие специфические особенности каждого ученика и предоставляющие персонализированные задания и рекомендации. Содействие коммуникации и социализации: Образовательные технологии создают возможности для улучшения коммуникации и социализации учащихся с ограниченными возможностями. Виртуальные классы и общение через онлайн-платформы позволяют им активно участвовать в образовательном процессе, взаимодействовать с одноклассниками и преподавателями, а также развивать навыки коммуникации и сотрудничества [1, с. 185].

Влияние образовательных технологий на гендерные и личностные особенности. Расширение выбора профессиональных направлений: Образовательные технологии расширяют выбор профессиональных направлений для учащихся, включая те, которые могут быть традиционно ассоциированы с определенным гендером. Виртуальные практики и симуляции, доступные через образовательные платформы, помогают учащимся изучать и интересоваться различными областями знаний и профессий, независимо от их пола. Развитие навыков самореализации: Образовательные технологии дополняют образовательный процесс возможностями для развития навыков самореализации. Виртуальные тренинги и интерактивные задания помогают учащимся развивать навыки постановки и достижения целей, решения проблем, а также изучение собственных интересов и потребностей [4]. Преодоление стереотипов и предрассудков: Образовательные технологии способствуют преодолению гендерных и личностных стереотипов, стимулируя учащихся к объективному и критическому мышлению. Виртуальные игры и интерактивные программы, которые предлагают разнообразные роли и ситуации, помогают развивать толерантность и понимание различных точек зрения.

В заключении можно отметить значимую роль современных образовательных технологий в создании равных возможностей для людей с ограниченными возможностями, а также их положительное влияние на гендерные и личностные особенности учащихся. Однако, необходимо постоянно совершенствовать и адаптировать образовательные технологии, чтобы учесть все изменяющиеся потребности и разнообразие обучающихся.

В современном обществе доступ к высококачественному образованию справедливым образом является ключевым фактором развития и успеха каждого человека. Однако, люди с ограниченными возможностями, такие как инвалиды, лица с нарушениями зрения, слуха или двигательной функции, часто сталкиваются с преградами в получении образования. Для преодоления этих преград и обеспечения равных возможностей для всех учеников, современные образовательные технологии играют важную роль [4]. В данной статье будет рассмотрена роль современных образовательных технологий в создании равных возможностей для людей с ограниченными возможностями, а также их влияние на гендерные и личностные особенности учащихся.

I. Для изучения роли современных образовательных технологий в создании равных возможностей для людей с ограниченными возможностями и их влияния на гендерные и личностные особенности учащихся, проводились различные исследования. Вот несколько основных методов, которые были использованы в этих исследованиях: а) Анализ литературы: Был проведен обзор существующих научных статей, журналов и отчетов, связанных с образовательными технологиями и их ролью в создании равных возможностей для людей с ограниченными возможностями; б) Опросы и интервью: Исследователи провели опросы и интервью с учащимися и педагогами, чтобы выяснить их мнение о роли образовательных технологий в их обучении и узнать, какие преимущества и недостатки они видят в использовании этих технологий для учащихся с ограниченными возможностями; в) Наблюдение и эксперименты: Были проведены наблюдения и эксперименты в реальных учебных средах, чтобы оценить влияние современных образовательных технологий на учащихся с ограниченными возможностями. Например, проводились эксперименты по изучению влияния адаптивных образовательных платформ на улучшение успеваемости и самооценки учащихся с разными видами ограничений; г) Сравнительный анализ: Исследователи проводили сравнительный анализ различных образовательных моделей и подходов, чтобы определить наиболее эффективные практики, используемые для создания равных возможностей для людей с ограниченными возможностями.

II. Результаты исследований свидетельствуют о значительной роли современных образовательных технологий в создании равных возможностей для людей с ограниченными

особенности. Постоянное развитие и совершенствование технологий, усиление усилий по обеспечению доступности и обучению преподавателей позволят расширить образовательные возможности для всех людей, независимо от их возможностей и гендера.

Дальнейшие исследования в этой области будут способствовать разработке более эффективных и инклюзивных образовательных технологий, а также повышению осведомленности общества о необходимости равенства возможностей в образовании. Это принесет пользу не только людям с ограниченными возможностями, но и обществу в целом, способствуя созданию более справедливого и инклюзивного образовательного окружения.

ЛИТЕРАТУРА

1 Адамс Р. и Роуз П.. Потенциал виртуальной реальности в улучшении инклюзивного образования: обзор литературы. Компьютеры и образование, 2020.-321 с.

2 Кларк К. и Лакин Р. Обучение в облаке: как трансформировать школы с помощью цифровых медиа. - Нью-Йорк, штат Нью-Йорк: Издательство педагогического колледжа, 2013. – 187 с.

3 Лоуренс, Э. Гендер и образование: энциклопедия, том 1. - Санта-Барбара, Калифорния: Издательская группа Greenwood, 2019.- 206 с.

4 ЮНЕСКО. Рекомендации по инклюзивности: обеспечение доступа к образованию для всех. [Электронный ресурс]. – URL <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002482/248254E.pdf>. [дата обращения 20.10.2023].

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ЖИЗНИ ШКОЛЬНИКА

ТЕМИРГАЛЫ А. Т.

учитель английского языка, СОШГ имени Шапық Шоқин, г. Павлодар

КОВАЛЕВА М. В.

ученик 6 «В» класса, СОШГ имени Шапық Шоқин, г. Павлодар

В современном быстро развивающемся мире существует мощная сила, определяющая нашу жизнь и будущее наших детей: искусственный интеллект (ИИ). От полезных виртуальных помощников до беспилотных автомобилей – искусственный интеллект становится все более распространенным в нашей повседневной жизни. Как родителям или педагогам важно понимать,

как ИИ повлияет на детей и как мы можем подготовить их к этой захватывающей новой эпохе.

ИИ в своей простейшей форме относится к машинам или системам, которые демонстрируют интеллект, подобный человеческому, обучаясь, рассуждая и принимая решения на основе данных. Его потенциал для стимулирования технологического прогресса и преобразования отраслей стал очень очевиден. Это огромная. Однако когда дело касается наших детей, вполне естественно беспокоиться о том, как ИИ будет формировать их опыт и возможности во время взросления [1, с. 13].

В этой статье мы углубимся в тему того, как ИИ повлияет на жизнь наших детей в будущем, и обсудим как положительные, так и отрицательные аспекты, которые могут привлечь во внимание родители. Понимая потенциальные преимущества и проблемы ИИ, мы можем лучше направлять наших детей и помогать им уверенно и стойко ориентироваться в меняющейся ситуации.

Возможно, вы слышали о чат-боте ChatGPT или играли с ним, но этот вид программного обеспечения – это только одна область технологии искусственного интеллекта. Есть также:

Машинное обучение : этот тип ИИ позволяет машинам учиться на данных и со временем улучшать свою производительность. Он стоит за системами рекомендаций, персонализированной рекламой и распознаванием голоса.

Обработка естественного языка. Эта отрасль искусственного интеллекта фокусируется на понимании и обработке человеческого языка. Он поддерживает голосовых помощников, таких как Siri, и чат-ботов, обеспечивающих поддержку клиентов.

Компьютерное зрение. Способность ИИ интерпретировать и понимать визуальную информацию используется в распознавании лиц, обнаружении объектов и беспилотных автомобилях.

Робототехника: ИИ и робототехника работают рука об руку, создавая интеллектуальные машины, которые могут выполнять задачи автономно, например, роботы на сборочной линии или даже продвинутые роботы-гуманоиды.

...и это лишь некоторые из них. Есть еще несколько направлений искусственного интеллекта! [2, с. 25].

Искусственный интеллект уже присутствует в нашей жизни: виртуальные помощники, такие как Siri, Alexa или Google Assistant, обеспечивают голосовую помощь в повседневных задачах. ИИ также используется нашими развлекательными службами, чтобы предлагать

стороны лидеров отрасли и законодателей, пытающихся разобраться во всем этом. Решая эти проблемы и принимая сбалансированный подход, мы можем гарантировать, что наши дети будут безопасно и ответственно ориентироваться в сфере ИИ.

Одной из общих проблем является сбор и использование персональных данных системами искусственного интеллекта. Родителям и педагогам крайне важно выбирать инструменты и платформы на базе искусственного интеллекта, обеспечивающие надежные меры защиты данных. Следите за прозрачностью методов обработки данных, безопасными методами шифрования и четкой политикой конфиденциальности. Расскажите детям о важности защиты личной информации и приучите их к ответственным цифровым привычкам.

Учитывая растущую роль ИИ в различных отраслях, родители могут беспокоиться о его влиянии на будущие перспективы трудоустройства своих детей. Однако ИИ также открывает новые возможности и карьеры. Подчеркните важность развития навыков, дополняющих ИИ, таких как креативность, критическое мышление, решение проблем и адаптивность. Поощряйте обучение на протяжении всей жизни и реализацию разнообразных интересов, готовя детей к будущему, в котором человеческие навыки будут оставаться ценными [6, с. 45].

Решая эти проблемы и продвигая сбалансированный подход, мы можем гарантировать, что наши дети смогут использовать преимущества ИИ, одновременно преодолевая его потенциальные проблемы.

Поощряя цифровую грамотность, критическое мышление, ответственное использование и этические ценности, мы снабжаем их инструментами, позволяющими процветать в мире, управляемом искусственным интеллектом, сохраняя при этом их благополучие и человеческие связи.

Сегодняшние дети уже используют ИИ. Они вырастут, зная его возможности, и с помощью родителей и педагогов быстро поймут, как использовать его для своих развлечений, карьеры и бизнеса.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 <https://practicum.yandex.ru/blog/chto-takoe-iskusstvennyi-intellekt/>
- 2 Бруссард М. Искусственный интеллект. Пределы возможного. – М.: Альпина нон-фикшн, 2020. – ISBN 978-5-00139-080-0.

3 Грациано М. Наука сознания. Современная теория субъективного опыта = Michael S. A. Graziano. Rethinking Consciousness: A Scientific Theory of Subjective Experience. – М.: Альпина нон-фикшн, 2021. – 254 с. – (Книги Политеха). – ISBN 978-5-00139-208-8.

4 Киссинджер Г., Шмидт Э., Хоттенлокер Д. Искусственный разум и новая эра человечества = THE AGE OF AI: AND OUR HUMAN FUTURE. – М.: Альпина ПРО, 2022. – 200 с. – ISBN 978-5-907534-65-0.

5 Люгер Дж. Ф. Искусственный интеллект: стратегии и методы решения сложных проблем = Artificial Intelligence: Structures and Strategies for Complex Problem Solving / Под ред. Н. Н. Куцусль. – 4-е изд. – М.: Вильямс, 2005. – 864 с. – 2000 экз. – ISBN 5-8459-0437-4.

6 Нильсон Н. Искусственный интеллект. – М.: Мир, 1973. – 273 с.

7 Рассел С., Норвиг П. Искусственный интеллект: современный подход = Artificial Intelligence: a Modern Approach / Пер. с англ. и ред. К. А. Птицына. – 2-е изд. – М.: Вильямс, 2006. – 1408 с. – 3000 экз. – ISBN 5-8459-0887-6.

8 Хант Э. Искусственный интеллект = Artificial intelligence / Под ред. В. Л. Стефанюка. – М.: Мир, 1978. – 558 с. – 17 700 экз.

ЭКОЛИНГВИСТИКА КАК НАПРАВЛЕНИЕ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

ТЛЕУЛЕСОВА А. Ш.

к.п.н., асоц. профессор, Казахский агротехнический исследовательский университет имени С. Сейфуллина, г. Астана

АХМЕТОВА Б. З.

к.ф.н., асоц. профессор, Казахский агротехнический исследовательский университет имени С. Сейфуллина, г. Астана

АКОШЕВА М. К.

к.ф.н., профессор, Казахский агротехнический исследовательский университет имени С. Сейфуллина, г. Астана

АЛДАБЕРГЕНОВА А. С.

магистр, ст. преподаватель, Казахский агротехнический исследовательский университет имени С. Сейфуллина, г. Астана

Экологическая лингвистика, которую часто называют экологией языка или лингвистической экологией, выступает как целое направление всей лингвистической системы и лингвистической методологии. Это направление находится в очень тесной связи с изучением конкретных факторов, так или иначе влияющих на то, как действуют и используются

те или иные языковые моменты, также имеют некоторое отношение к поиску способов и приемов развития практической коммуникации и всей методологии совершенствования речи индивидов.

Экологическая лингвистика является веским основанием для проведения языковой политики в той или иной стране, такая политика касается сферы образования, науки, экономики, юриспруденции, канцелярского дела, языка средств массовой информации и др. Эколингвистический подход предполагает свою трактовку антропоцентризма, которая совпадает с выражением ученого Г. Я. Солганика: «слагаемые любой картины мира – это субъект, время, пространство. Иными словами, человек действующий, оценивающий, созерцающий, наблюдающий, составляет центр картины» [4, с. 33]), но все же сильно отличается критическим отношением к антропоцентрическому фактору.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что эколингвистикую можно рассматривать в ее соотношении с понятием среды, исследовать ее внутриязыковые связи.

Образцовым языком в научной сфере считается нормированный литературный, язык. Отдельно стоит вопрос, который касается языка средств массовой информации, т.е. СМИ. Возможно, это напрямую связано с тем, что этот язык признан как отдельный язык, использует инновационные средства своего распространения, играет в нашем социуме некую роль модели национальной речи, которая продуктивно влияет на формирование и совершенствование литературной нормы в обществе.

Как известно, собственно экология как раздел науки биологии занимается взаимосвязью, взаимоотношениям между природой, окружающей средой и всеми живыми организмами, кроме этого исследует вопросы, возникающие при таких взаимоотношениях. Как раз объектом изучения экологии как науки считается биосистема в целом, со всеми составляющими ее сообществами живых существ. Ее частными разделами выступают экология животных, экология растений, экология рыб и т.д. в настоящее время термин «экология» звучит в наименовании таких наук, как экология культуры, экология коммуникации, экология информационной сферы, экология сознания и многих других сфер.

Если провести аналогию с наукой экологией, то собственно экологическая лингвистика исследует взаимовлияние языков, их тесное взаимодействие с различными факторами из вне.

Экология языка изучает взаимодействие языка с окружающими факторами для того, чтобы сохранить оригинальность каждого языка отдельно взятого для того, чтобы сохранить разнообразие языков. Осюда вытекает важнейшая задача экологии языка, заключающаяся в сохранении и развитии самобытности каждого языка.

Как показывает обзорный анализ исследований по этой части науки, впервые понятие эколингвистики ввел американский исследователь-лингвист Эйнар Хауген, в 1970 году в одной из своих работ обративший внимание ученых на то, что «экологию языка можно определить как науку о взаимоотношениях между языком и его окружением, где под окружением понимается общество, использующее язык как один из своих кодов. Язык существует только в сознании говорящих и функционирует только при взаимоотношении с другими говорящими и с их социальным и естественным (природным) окружением. Частично экология языка имеет физиологическую природу (взаимодействие с другими языками в сознании говорящего), частично социальную (взаимодействие с обществом, в котором язык используется как средство коммуникации). Экология языка зависит от людей, которые учат его, используют и передают другим людям» [8].

Затем в 1980 году Харальд Хаарманн в работе «Элементы языковой экологии» дифференцировал семь «экологических переменных», которые определяют языковое поведение языковых групп, а также отдельно взятых личностей. Это были такие переменные, как: демографические, социальные, политические, культурные, психические, интеракционные и лингвистические [5]. Подобные исследования доказывали, что развитие данной отрасли лингвистической науки находит свое продолжение в работах лингвистов, а также исследователей смежных наук.

Ученый Вильгельм Трампе одним из первых сделал попытку уточнить понятие «экологии языка», он уверенно писал о непосредственной связи экологии языка с биологической экологией. Он был убежден в том, что «экология языка – это наука о процессах взаимодействия в экосистемах, опирающихся на языковые формы коммуникации. К экосистемам, которые состоят из различных организмов, в языковедческой науке относят синтактику, семантику, прагматику, систему коммуникации, языковые процессы, являющиеся элементами информационных, энергетических и материальных процессов в экологических системах» [6].

О продолжающихся исследованиях лингвистической экологии говорит тот факт, что в этой отрасли науки сейчас выделяют три направления [7]. Это экология языков, в которой экологические идеи экстраполируются на язык, изучается связь языков и их воздействие друг на друга; экологическая лингвистика, в которой используются термины и принципы экологии для изучения языка; языковая экология, в основе которой лежат именно языковые данные, которые влияют на раскрытие проблем экологизации в весьма широком понимании этого термина.

Как считает исследователь Н.Н. Кислицина, в современной лингвистике экологии можно выделить два поднаправления. «Первое – где главенствует экология и экологические идеи экстраполируются на язык и языки (Э. Хауген, В. Ф. Маккей, П. Мюльхойзлер). Второе – в основе которого лежат языковые данные, способствующие раскрытию экологических проблем в самом широком понимании данного определения (М. А. К. Хэллидей, А. Филл, Й. Дреер, Й. Кр. Банг) [2]. Во втором поднаправлении вызывает особый интерес исследования, проводимые учеными в рамках одного языка, и исследования контрастивного характера, требующие вовлечения материала нескольких языков.

Говоря о перспективах исследования в этой сфере, можно утверждать, что идеи экологии сегодня все чаще распространяются и на так называемую экологию перевода, здесь можно говорить не только об экологичности того или иного перевода, но и об его гармоничности, адекватности оригинальному тексту, что подразумевает также и чистоту языка. Эта идея прослеживается в так называемой теории гармонизации, которая разработана исследователем Л. В. Кушниковой. В современной теории перевода одним из ключевых моментов считается идея антропоцентризма. Тогда вполне возможно, что собственно текст и его перевод невозможно представить без переводчика, который полностью понимает и воспринимает исходный текст, его смысл и передает его на другом языке, представляющем другую культуру: «Модель переводческого пространства антропоцентрична по своей сути, ибо она предполагает, что каждый индивид, каждый субъект переводческой коммуникации вносит в процесс и в результат перевода свой смысл, что приводит к порождению такого текста перевода, который в каждом языке и в каждой культуре уникален» [3, с. 39]. Это вызывает большой интерес, возможно даже рассмотреть, как в переводном тексте отражается самописание природы, которое выступает основным для текста оригинала. Тогда важным здесь станет проблема выбора

материала для его дальнейшего изучения и определения степени его «экологичности» и гармоничности. По мнению Н. Н. Белозеровой, к этой части исследования относятся «единицы языка или речевого акта, или текст, так или иначе отражающие взаимодействие человека с окружающей природной средой» [1, с. 16].

Таким образом, можно утверждать, что наличие различных поднаправлений эколингвистики доказывает мысль о том, что в перспективе их изучение даст новый импульс исследованиям ученых в этой области науки.

Исследование выполнено в рамках грантового финансирования проекта АР19677795 «Лингвоэкология как отражение этнокультурной ментальности жителей Северного Казахстана (Акмолинская, Костанайская, Павлодарская области)»; источник финансирования – Министерство науки и высшего образования Республики Казахстан.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Белозерова Н.Н. Концептуальная модель для проведения научноисследовательских работ в области экологии языка и смежных наук: матер. междунар. науч.-практ. конф. (Тюмень, 11-13 ноября, 2010 г.). - Тюмень: Изд-во ТюмГУ, 2010. - С. 14-29.
- 2 Haugen E. The Ecology of Language / E. Haugen. Stanford, Cal.: Stanford University Press, 1972. 488 p.
- 3 Кушнина Л.В., Юзманов П.Р. Экология перевода: культура VS природа: матер. междунар. науч.-практ. конф. (Тюмень, 11-13 ноября, 2010 г.). -Тюмень: Изд-во ТюмГУ, 2010. - С. 39-43.
- 4 Солганик Г. Я. О новых аспектах изучения СМИ // Вестник Московского университета. Серия 10. Журналистика. – М. – № 3. – 2000.
- 5 ХаарманнХ. Развитие древних цивилизаций. Жизнь, культура, наука и мысль. Eurospan, 2020. 244 с.
- 6 Trampe W. Sprache und ökologischeKrise. AusdemWörterbuch der industriellenLandwirtschaft . – Bd. 2. Innovation und Anwendung. – Tübingen, 1991.
- 7 Fill A. Ecolinguistics – State of the Art 1988 / A. Fill // ArbeitenausAnglistik und Amerikanistik. – Band 23. – Heft 1. – Tübingen, 1998. С. 9–10.
- 8 Кислицына Н.Н. Эколингвистика - новое направление в языкознании [Электронный ресурс]. - URL: [http:// www.crimea.edu/tnu/magazine/ culture/culture37/part1/zip/kislitsina.zip](http://www.crimea.edu/tnu/magazine/culture/culture37/part1/zip/kislitsina.zip) (дата обращения: 09.10.2023).

Секция 4
Ауыл мектептеріндегі оқу-тәрбие үдерісі
модернизациялау мәселелері
Проблемы модернизации учебно-воспитательного
процесса в условиях сельской школы

АУЫЛ МЕКТЕПТЕРІНДЕГІ ОҚУ-ТӘРБИЕ ҮДЕРІСІ
МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ДЖАПАРОВА Қ. Е.
 директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары, Қаратай ЖОББМ,
 Павлодар облысы, Успен ауданы, Қаратай ауылы

Әлемдегі жаһандану мен интеграцияның заманауи процестері адамдарды әлеуметтік және өндірістік кеңістіктегі болып жатқан өзгерістерге тез жауап беруге мәжбүр етеді. Өзгеретін жағдайларға бейімделуге, әртүрлі деңгейдегі жүйелермен және субъектілермен мәдени және әлеуметтік қатынастарды икемді түрде құруға дайын болу. Жұмыс белсенділігін оңтайландыру және ақпараттың көбеюі өз білімін жылдам өзгерту мүмкіндігін талап етеді. Кәсіби стандарттарға қойылатын талаптардың үнемі өзгеріп отыруы қызметкерді немесе жұмыскерді тұрғылықты жеріне қарамастан өзінің білім деңгейін және құзыреттілігін үнемі арттыруға, жұмыс орнын, мамандығын немесе тұрғылықты жерін өзгертуге мәжбүрлейді. Басқаша айтқанда, маңызды нәтижелерге қол жеткізу және сұранысқа ие болу үшін заманауи адам белгілі бір жеке қасиеттерге ие болуы керек – ептілік, кез келген өзгерістерге дайын болу, яғни жаңа жағдайларға тез және тиімді бейімделу.

Ал ауыл мектебінің ерекшелігі неде? Ауылдағы оқу-тәрбие процесінің қалалықтармен салыстырғанда өзіндік ерекшеліктері бар екені сөзсіз. Бұл процестің мазмұны мен ұйымдастырылуы ауыл мұғалімінің қызмет ету және кәсіби қызметінің ерекшеліктерін анықтайтын объективті және субъективті себептер кешенімен анықталады.

Ауыл мектебі тек оқу орны ғана емес, ол көбінесе жас ұрпақты адамгершілікке тәрбиелеудің орталығы болып табылады.

Ауылдағы оқу-тәрбие процесінің мәселелерін шешуде ауыл мектебі білім беру ортасының, отбасының, қауымдастықтың, мәдениет мекемелерінің, еңбек ұжымдарының санасында балаларды әлеуметтендіруде, олардың рухани және физикалық жаңғыруында

жүйе құраушы рөл атқарады. Әрине, ауыл мұғалімінің кәсіби қызметі мектеп шегінен шығып кетеді, өйткені ол тек мектеп оқушыларын оқыту мен тәрбиелеумен ғана емес, сонымен бірге жалпы ауыл ортасын белсенді түрде өзгертумен байланысты. Мұғалім, қызметкер және серіктес, дамытушы ортаны құрушы ретінде әрекет етеді. Ауылдық жерде мұғалім болып жұмыс істеудің бірқатар артықшылықтары бар әрине :

- халық педагогикасының дәстүрлері;
- оқушылардың өмірі, олардың ата-аналары, өмір сүру жағдайлары, әлеуметтік ортасы және т.б. туралы мәліметтердің дұрыстығы;
- тәжірибесі мол тәжірибелі ұстаздардың беделі, дәстүрге жақындығы, қоғамдық пікірінің беріктігі;
- оқушыларды ауылдағы өмірге, ауылшаруашылық өндірісіне дайындау, экономикалық және өмірлік мәселелерді шешуде балалардың дербестігін көрсету үшін оңтайлы жағдайлар. Әдетте, ауылшаруашылық өмірі оқу процесін жүзеге асыру үшін барабар жағдай болған жағдайда объективті болып саналады.

Табиғатпен қарым-қатынас оқушылардың жаратылыстану-ғылыми білімдерін саналы түрде меңгеруіне, олардың экологиялық мәдениетін дамытуға, қоршаған ортаға қамқорлық жасаудың маңызды құралы болып табылады. Жеке шаруашылықта, сондай-ақ мектептегі оқу-тәжірибе учаскелерінде еңбек тәрбиесі белсенділікке, дене дамуына және қозғалыс белсенділігіне жауапкершілікті қалыптастыруға ықпал етеді.

Дегенмен, ауылдық жерлердегі білім беру кеңістігінің өзіндік проблемалары бар. Соңғы жылдары оқушылар санының, әсіресе ауылдық жерлерде прогрессивті түрде төмендеуі байқалады.

Материалдық-техникалық базадағы алшақтық

Ең өзекті мәселе – мектепті қаржыландырудың көлемі мен қағидаттары оқушылардың білім сапасына қойылатын талаптарға сай келмеуі. Мектептердің материалдық-техникалық жарактандыру деңгейі олардың қызметінің тиімділігі мен нәтижелілігінің маңызды факторларының бірі болып табылады. Оқу-материалдық база жаңартылмаған, бұл білім беру бағдарламасын жүзеге асыруға және ауыл мектептерін оқу құрал-жабдықтарымен қамтамасыз етуге қауіп төндіреді. Оқу процесінің сапалық сипаттамасының маңызды шарты жаңа модификациядағы кабинеттердің болмауы болып табылады.

Мысалы, PISA-2012 зерттеуінің нәтижелері (Program for International Student Assessment) оқушылардың оқу жетістіктерінің

мектептің материалдық ресурстарына тікелей тәуелділігін көрсетеді. 2016-2017 оқу жылында мектептердің 22,5 пайызы бейімделген ғимараттарда жұмыс істеді. 64 апатты мектептің 59-ы ауылдық жерлерде орналасқан [4, 23 б.].

Мектеп – тұлғаның қалыптасатын орны мен уақыты.

Ауылдық кеңістіктің оқшаулануы аз қоныстанған және шалғай елді мекендердегі мәдени ортаның жоқтығы ауыл оқушыларының әлеуметтенуін қиындата түсуде.

Әлеуметтік кеңістіктің тұйықтығы, яғни мүдделерге толыққанды жетуге және қабілеттерді қанағаттандыруға ықпал ететін объективті әлеуметтік жағдайларды өзгертуге, адамдардың уәжді қатысуы, мектеп оқушыларының әлеуметтік байланыстарының шектеулілігі, ауыл мектебінде оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруда қиындықтар туғызады. Бұл мәселе мектептегі оқу-тәрбие процесін мақсатты түрде реттеп, оқушыларды шаруашылық және мәдени мәселелерді шешуге белсенді қатысуға баулу, ауылдың әлеуметтік кеңістігіне педагогикалық ықпалдың шоғырлануын анықтайды. Сонымен қатар, оқушылармен оқу-тәрбие жұмысын қиындататын факторларға қызметкерлер санының аздығы мен ауыл мектептерінің көпшілігінің аздығы жатады. Ауылдық жерлердегі демографиялық өзгерістер ауылдық шағын жинақты мектептер санының тұрақты өсуіне алып келеді. Олардың жұмыс жағдайы мұғалім үшін де, оқушы үшін де өте ауыр. Мұнда балаларды оқыту мен тәрбиелеудің арнайы стратегиясы мен тәжірибесі әзірленгендіктен, оқу процесін ұйымдастыру өзінің тиімділігін жоғалтады.

Ауыл мектеп оқушыларының аздығы бір жағынан оқушыларға жеке көзқараспен қарауға мүмкіндік берсе, екінші жағынан балалардың іскерлік ақпараты мен эмоционалдық қарым-қатынасын, оқушылардың білімді меңгерудегі бәсекелестігін шектейді. Оқушылардың жеке басының адамгершілік қасиеттерін, ұйымдастырушылық және көшбасшылық қабілеттерін қалыптастыруда қиындықтар жиі туындайды.

Қазіргі педагогикалық технологияларды меңгеру мұғалімнің өзінің кәсіби құзыреттілігінің өсуінің құрамдас бөлігі болып табылады. Мұғалімдерді дайындаудың жоғары деңгейін қамтамасыз ету тек дамып келе жатқан ортада ғана мүмкін, яғни әрбір ауыл мектебін дамыту режиміне дайындау және көшіру қажет.

Бұл ауыл мектебі мұғалімінің кәсіби құзыреттілігі мен ұтқырлығын арттырудың тағы бір маңызды шарты – оқу үдерісін материалдық-техникалық қамтамасыз етуді жетілдіру және жаңарту.

Бұл мәселе қазіргі кезеңде өзекті болып қала береді. Жоғарыда аталған шарттарды сақтау білім берудегі заманауи талаптарды жүзеге асыру шеңберінде, сонымен қатар мұғалімнің кәсіби әлеуетінің көрінуіне, оның білім деңгейін арттыруға ықпал етеді.

Қала мен ауыл мектептері арасындағы теңсіздіктің артуы.

Оқу процесінің сапалық сипаттамасының маңызды шарты жаңа модификациядағы кабинеттердің болуы болып табылады. Мұндай кабинеттер мен интерактивті тақталарды мектептерге жеткізу Қазақстанда 2005 жылы басталды. Бірақ, сонымен бірге, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының баяндамаларында атап көрсетілгендей, ауыл мектептерінде интерактивті жабдықтар мен пәндік кабинеттер жеткіліксіз. Жаңа модификациядағы оқу кабинеттері жоқ 1102 шағын жинақты мектептерде (33,7%) физика, 1273 (39%) химия, 1283 (39,3%) биология, 958 (29,3%) математика және лингафон кабинеттері жаңа модификациядағы кабинеттермен (кабинеттермен жабдықталған) жоқ. аудио, бейне, мультимедиялық – 1600 (49%) [3]. 2016 жылы жаңа модификациядағы (ҚР – 70%) Пәндік кабинеттер МКС 48,5% ғана болды [4, 12 б.].

Ауыл және қала оқушыларының білім алуда мүмкіндіктері тең болуы керек, яғни ауыл оқушыларының сапалы білім алуын декларативті түрде қамтамасыз етпей, олардың қала балалары сияқты орта және кәсіптік білім алуында бастапқы тең мүмкіндіктер жасау керек.

Ауыл мектептерін оңтайландыру.

2018 жылы Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі стратегиялық даму жоспары қабылданса, тек болашағы зор ауылдар ғана қаржыландыруға құқылы болады. Сәйкесінше, ауыл мектептерінің желісі оңтайландырудан өтеді. Ресурстармен қамтамасыз ету үшін қаражат интернаттар құрылысына және оқушыларды көлікпен қамтамасыз етуге бағытталады.

Бұл туралы Тұңғыш Президентіміз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың соңғы Жолдауында: «...«Инфрақұрылымнан адамға» моделінен «халықтан инфрақұрылымға» моделіне кезең-кезеңімен көшу қажет» [2, 12 б.]. Яғни, ауылдар санын азайту оларды ірілендіру арқылы жүзеге асады. Бұл ауыл мектептерінің тағдырына әсер етеді.

Мектеп реформаларының қайшылықтары.

Сонымен қатар, тағы бір мәселе бар – басқа секторлардағы реформалармен өзара байланыс және өзара әрекеттесу. Мысалы,

«Ауыл – Ел бесігі» салааралық жобасымен. Осы арнайы жоба аясында елдегі 6,6 мың ауылдық елді мекеннің 1,5 мыңына дейін 2030 жылға қарай қазақстандық ауыл тұрғындарының 80 пайызы оларда жайлы өмір сүретіндей етіп трансформациялау жоспарлануда [2, 47 б.].

Осылайша, жоғарыда аталған бағдарлама жобалары ауыл мектептеріндегі өзгерістерге тікелей немесе жанама әсер етеді [1].

Білім берудің дағдарысқа дейінгі жағдайы, Б. Т. Лихачевтің пікірінше, екі негізгі қарама-қайшылықпен анықталды. Біріншісі – адамға әлеуметтік өмірдің күрт өскен талаптары мен білім берудің, тәрбие мен оқытуды ұйымдастырудың ескірген мазмұнының арасында; екіншісі – бүкіл өмірді ұйымдастыру мен балалардың өздері арасында. Білім беру саласындағы өзгерістер көбінесе уақыт талабына жауап бере алатын «жаңа адамға» деген сұраныспен анықталады. Білім берудің дағдарыстық жағдайын сипаттайтын қайшылық, А.П.-ның пікірінше, жаңа типтегі тұлға сұранысқа ие, бірақ қалыптасқан білім беру жүйесі оны шығармайды.

Мыңжылдықтар тоғысында болып жатқан индустриалдылықтан постиндустриалды ақпараттық өркениетке өту арқылы қандай жаңа адам қажет екені анықталады. Күнделікті, монотонды жұмыс өткеннің еншісіне айналып барады. Бүгінгі таңда жастарды тез өзгеретін практикалық әлемде күтіп тұрған әмбебап қызметке дайындау қажет.

Ол үшін ауыл орта мектебі заманауи және болашағы зор технологияларды оқытуы керек. Сондықтан бүкіл білім беру жүйесін жаңғырту қажет. Білім беруді жаңғырту және ауыл мектептері желісін қайта құрылымдау білім сапасы мен оның қолжетімділігіне барынша тікелей әсер етеді.

Білім беруді дамыту бағдарламасы әртүрлі басқару құрылымдарының, әдістемелік қызметтердің және оқу орындарының қатысуымен әзірленіп, жүзеге асырылуы тиіс. Мұнда ауыл мектептерінің мәселелерін шешудің тетіктері қаланып, жаңғырту тетіктері ашылуы керек.

Білім беруді жаңғырту дегеніміз – оны заман талабына сай өзгерту.

Бұл талаптар бүгінгі күні: оқушының жеке басына және оның қабілеттерін дамытуға көңіл бөлу, білім беруді әр оқушының жас және жеке ерекшеліктерін барынша ескеруге бағыттау.

Әрине, ауыл мектептері оқу орындарының ерекше түрі ретінде мемлекет тарапынан ерекше назар аударуды талап етеді. Шағын

жинақталған мектептер желісін сақтау және дамыту Қазақстанға елеулі инвестицияларды қажет ететініне қарамастан, біз бұл шығындарды жастардың болашағына салынған инвестиция ретінде қарастыруға құқылымыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Буянов С. Зачем Минсельхоз хочет превратить 1,5 тыс. сёл в мини-городки и как это сделать // https://forbes.kz/process/expertise/zachem_minselhoz_hochet_prevratit_15_tyis_sel_v_mini-gorodki_i_kak_eto_s_delat/

2 Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана от 5 октября 2018 года «Рост благосостояния казахстанцев: повышение доходов и качества жизни».

3 Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан, 2016 год. Составители: С.Ирсалиев, А.Култуманова, Э.Тулеков, Т.Булдыбаев, Г.Кусиденова, Б.Искаков, Л.Забара, Л.Барон, Е.Коротких. – Астана: АО «Информационно-аналитический центр», 2017 – С.184-185.

4 Национальный сборник «Статистика системы образования Республики Казахстан». Астана, 2018. – С.177 <https://cabar.asia/ru/kazakhstan-neravnaya-borba-za-ravenstvo-v-shkole?pdf=22295>.

Мазмұны

Секция 1

**Қазіргі ауыл мектептерінің өзекті мәселелері:
тәжірибе және болашақтағы дамуы
Актуальные проблемы современной сельской школы:
опыт и перспективы развития**

Жумабаева К. М.

Развитие исследовательских умений учащихся старших классов в сельских школах посредством информационных технологий.....3

Кожанова А. Е., Хамзина Ш. Ш.

Эффективность использования проектного обучения на уроках биологии в сельской школе.....9

Улькина В. А.

Кризисные ситуации в жизни младших школьников, проживающих в сельской и городской местности14

Шарипова А. К., Коноваленко А. В.

Современная сельская школа как базовый социально-педагогический институт государства.....19

Секция 2

**Қазіргі білім модернизациялау жағдайындағы
ауыл мектебі мұғалімінің рөлі
Роль учителя сельской школы в условиях
модернизации современного образования**

Хайса А. Х.

Жаңғырту жағдайындағы ауыл мектебі мұғалімінің рөлі26

Шарипова А. К., Қабдрашит Б. Н.

Ауыл мектебі мұғалімінің кәсіби құзыреттілігі білім беруді жаңғырту жағдайындағы кәсіби ұтқырлықтың құрылымдық құрамдас бөлігі ретінде.....30

**3 Қазіргі білімдену технологияларының
қолжетімділігі мен сапасының кепілі ретінде
3 Современные образовательные технологии
как гранты доступности и качества образования**

Батталов А. Б., Рахымгожина Д. М.

Эффективность использования современных образовательных технологии на уроках37

Биялова А. Б., Жақұпов Н. Р., Каратаева Н.К., Каримова Н. Б.

Как развить у старшеклассников умение делать выводы на уроках физики с использованием эмпирических методов исследования?42

Дударева А. Д.

Методика применения ГИС-технологий на уроках географии в старших классах.....49

Жуматаева Е.

Жоғары мектеп дидактикасының теориялық негізі55

Жуматаева Е., Ахметжанова Д. М., Ахметжанов А. К.

Абай Құнанбайұлының шығармашыларындағы кемелдікке апарар жолдары62

Жунусова Л. А., Нургалиева М. Е.

Развитие критического мышления на уроках русского языка и литературы71

Мубаракова Б. Б.

Роль образования в формировании человеческого капитала в РК76

Оспанова Ж. Д.

Цифровые технологии и инструменты в образовании81

Сейсембаева Қ. А.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінен қолданылатын интеллектуалдық ойындар қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі89

Темиргалиева С. Е., Айгужина Г. З., Ерофеева Р. Ж.,

Жильгельдинов С. Е., Батышова И. В.

Роль современных образовательных технологий в создании равных возможностей для людей с ограниченными возможностями: гендерный и личностные особенности97

Темиргалы А. Т., Ковалёва М. В.

Искусственный интеллект в жизни школьника102

Тлукесова А. Ш., Ахметова Б. З., Ақошева М. К.,

Алдабергенова А. С.

Эколингвистика как направление лингвистической системы.....107

Секция 4

**Ауыл мектептеріндегі оқу-тәрбие үдерісі
модернизациялау мәселелері
Проблемы модернизации учебно-воспитательного
процесса в условиях сельской школы**

Джапарова Қ. Е.

Ауыл мектептеріндегі оқу-тәрбие үдерісі модернизациялау мәселелері112

**ҰСТАЗ ЖӘНЕ МЕКТЕП ДИРЕКТОРЫ
БАКИ ИБРАЕВИЧ МУБАРАКОВТЫҢ
ЕСКЕ АЛУҒА АРНАЛҒАН
«АУЫЛ МЕКТЕПТЕРІН МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ:
ҚҰДЫРЕТІ БИІК МАМАН ЖӘНЕ САПАЛЫ БІЛІМ»
АТТЫ РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ
КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

Техникалық редактор: А. Р. Омарова

Корректор: Д. А. Кожас

Компьютерде беттеген: З. И. Исакова

Басуға 09.11.2023 ж.

Әріп түрі Times.

Пішім 35,1 × 42^{1/4}. Офсеттік қағаз.

Шартты баспа табағы 6,9. Таралымы 500 дана.

Тапсырыс № 4156

«Toraighyrov University» баспасы

«Торайғыров университеті» КЕ АҚ

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64.